

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra matematiky a didaktiky matematiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Finanční gramotnost v mateřské škole

Financial Literacy at Kindergarten

Autor:	Klára Buzková
Vedoucí práce:	PhDr. Michaela Kaslová
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná

2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Finanční gramotnost v mateřské škole zpracovávala samostatně pod vedením PhDr. Michaely Kaslové. Potvrzuji, že tato práce nebyla využita k plnění jiného předmětu a zároveň nebyla využita pro získání jiného titulu.

V Praze dne 20.7.2020

Poděkování:

Ráda bych poděkovala mé vedoucí práce PhDr. Michaele Kaslové za odborné, věcné ale i citlivé vedení. Poděkování patří dále PhDr. Věře Brožové, Ph.D. za konzultace v oblasti literatury, RNDr. Haně Liškové, za poskytnutí materiálů v oblasti předmatematické gramotnosti. Poděkování také patří Dr. Annie Savard za zaslání materiálů týkající se finanční gramotnosti ve světě. Děkuji paní Stanislavě Křížové za poskytnutí metodiky určené pro děti předškolního věku. V neposlední řadě poděkování patří učitelkám a vedení mateřské školy Ortenovo náměstí za vstřícnost a nadšení pro věc, zvláště pak paní zástupkyni Heleně Mikoláškové. Velké poděkování patří i mé rodině a mému příteli Tomášovi za podporu při studiu.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zabývá tématem finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání. Cílem této práce je vytvořit sérii aktivit, které odpovídají rozvoji dítěte předškolního věku a současně spadají do základů finanční gramotnosti, a to v širším smyslu než pouhé finanční matematiky. Úkolem bakalářské práce je ověřit vhodnost aktivit v praxi, a to jak z pohledu autorky práce, tak učitelek mateřské školy, ve které byly výzkumné aktivity ověřovány. Tvorba aktivit vychází z teoretických základů získaných v teoretické části této práce. Série výzkumných aktivit je zaměřená na seznámení dětí se základy finanční gramotnosti a je koncipovaná jako úvod do finanční gramotnosti, který dětem nabízí prvotní zkušenosti, upevňuje vybrané návyky a seznamuje děti s elementárními pojmy. Metoda ověřování stojí na kvalitativním výzkumu s prvky výzkumu akčního. Metodou sběru dat bylo pozorování dětí při aktivitách. Z průběhu aktivit byla pořízena videodokumentace, která umožnila pozdější zhodnocení provedených aktivit a post reflexi, na jejímž základě bylo možné navrhnout úpravy aktivit a podmínek jejich realizace a navrhnout doporučení pro další praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Finanční gramotnost, předškolní dítě, obchod, směna, nákup, prodej, peníze, hotovost, bankovka, mince, banka, bankovní účet, založení účtu, platební karta

ABSTRACT:

This thesis focuses on financial literacy in pre-school education. The aim of this thesis is to create a series of activities, that correspond to the development of pre-school children. The proposed activities relate to financial literacy in a broader sense, than just financial mathematics. The objective is to verify eligibility of proposed activities, both from the author's perspective, as well as from the perspective of the teachers of kindergarten, in which the research was set. The creation of proposed activities is based on the theoretical foundations obtained in the theoretical part of this work. The objective of the proposed activities is to introduce children to the fundamentals of financial literacy, initiate first experience, fortify designed habits and acquaint children with elementary concepts. The verification method is based on qualitative research with elements of action research. Observation of pre-school children during the activities served as main data collection method. The activities were captured on video for later analysis and post-reflection. The obtained data allowed possible modifications of activities and conditions of their implementation, as well as further recommendations for teacher practice.

KEY WORDS:

Financial literacy, pre-schooler, trade, exchange, purchase, sale, money, cash, banknote, coin, bank, bank account, create a bank account, payment card

Obsah

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	9
1.1.1 Význam finanční gramotnosti	9
1.1.2 Pojem finanční gramotnost	12
1.1.3 Dělení finanční gramotnosti	14
1.1.4 Analýza didaktických materiálů	15
1.1.5 Strategické dokumenty	18
1.1.6 Dotazníky k finanční gramotnosti	20
1.1.7 Prvky finanční gramotnosti v ostatních materiálech	26
1.2 PŘEDMATEMATICKÁ GRAMOTNOST	31
1.2.1 Vymezení předmatematické gramotnosti	31
1.2.2 Cíle předmatematické výchovy	32
1.2.3 Metody řešení matematických problémů	32
1.2.4 Číslo	36
1.2.5 Přímá úměrnost	40
1.3 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	41
1.3.1 VYMEZENÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	41
1.3.2 Motorický vývoj	41
1.3.3 Kognitivní vývoj	43
1.3.4 Sociální vývoj	46
1.3.5 Emoční vývoj	47
1.3.6 Potřeby dítěte	47
1.3.7 Hra	48
2 METODOLOGICKÁ ČÁST	50
2.1 VÝCHODISKA	50
2.2 CÍLE	50
2.2.1 Cíl práce	50
2.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	51
2.4 METODY VÝZKUMU	52
2.5 PODMÍNKY VÝZKUMU	52
2.6 ORGANIZACE	53
2.6.1 Organizace aktivit	53
2.6.2 Pomůcky	54
3 PRAKTICKÁ ČÁST	60
3.1 VÝZKUMNÉ AKTIVITY	60
3.1.1 Aktivita 1 – Odložená spotřeba	60
3.1.2 Aktivita 2 – Směna	68
3.1.3 Aktivita 3 – Nákup – prodej	78
3.1.4 Aktivita 4 – V obchodě	88
3.1.5 Aktivita 5 – Banka a platební karta	95

3.2 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU	108
ZÁVĚR.....	110
SEZNAM ZDROJŮ	112
ODBORNÉ PUBLIKACE	112
INTERNETOVÉ ZDROJE A VIDEA	114
DALŠÍ ZDROJE	116
SEZNAM PŘÍLOH	117

ÚVOD

Předložená práce se zabývá tématem finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání. Toto téma mne zaujalo zejména proto, že není v předškolním vzdělávání explicitně rozpracováno. Finanční gramotnost není v předškolním vzdělávání systematicky zařazována a může být leckdy v rámci předškolního vzdělávání redukována na pouhou hru na obchod.

Přestože bylo téma finanční gramotnosti již v roce 2013 zařazeno do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolního vzdělávání (dále jen „RVP PV“) se toto téma neobjevuje, a to ani v podobě propedeutiky. Nedochozí tak k návaznosti tohoto tématu mezi předškolním a základním vzděláváním. Vhodným řešením této situace by bylo rozvíjet základy finanční gramotnosti již v předškolním věku dítěte, aby bylo dítě již před příchodem do prvního ročníku základního vzdělávání seznámeno s elementárními pojmy a vztahy týkající se finanční gramotnosti a byly u něho rozvinuty vybrané návyky.

Je možné, že pojem finanční gramotnost může evokovat pocit, že se toto téma do předškolního vzdělávání nehodí, nebo že se jedná o příliš složité téma pro děti předškolního věku. Finanční gramotnost v předškolním vzdělávání nelze vnímat jako obor zaměřený pouze na peníze, finanční matematiku, či konzumní způsob života. Je zapotřebí tento obor v kontextu předškolního vzdělávání vnímat jako úvod do finanční gramotnosti, který dětem nabízí prvotní zkušenosti, upevňuje vybrané návyky a rozvíjí metody řešení problémů. Úvod do finanční gramotnosti není nejdůležitějším tématem, které se v předškolním vzdělávání objevuje. Jedná se o téma okrajové, které je však možné propojit s některými vzdělávacími oblastmi. Podle mého názoru je možné děti s tímto tématem seznámovat v přiměřené míře a při respektování vývojových charakteristik dítěte. Nabízí se proto otázka, jakou formou a se kterými základy děti seznámit. Odpověď na tuto otázku jsem se pokusila zpracovat v této práci.

Cílem této práce je ověření vhodnosti navrhované série výzkumných aktivit v prostředí mateřské školy a na základě analýzy informací získaných z těchto výzkumných aktivit navrhnout doplňující aktivity a další doporučení pro praxi.

Pro úvod do finanční gramotnosti je rozhodující přístup a znalosti učitele, proto jsem se rozhodla tuto práci pojmout i tak, aby případně mohla sloužit jako didaktický materiál pro učitele, ve kterém mohou nalézt jak teoretické základy, tak návrhy aktivit a doporučení, jak lze s úvodem do finanční gramotnosti děti seznámit. V neposlední řadě by tato práce mohla sloužit i jako podnět pro diskuzi, zda a v jakém rozsahu rozpracovat úvod do finanční gramotnosti.

Práce je rozdělena na tři na sebe navazující části – část teoretickou, část metodologickou a část praktickou. Teoretická část prezentuje východiska pro praktickou část a zahrnuje tři kapitoly. První kapitola je zaměřena na finanční gramotnost a její význam, analýzu dostupné literatury a v neposlední řadě přehled prvků finanční gramotnosti v ostatních materiálech pro děti. Druhá kapitola se zaměřuje na předmatematickou gramotnost, která je předpokladem pro rozvoj finanční gramotnosti a třetí kapitola se zaměřuje na vývojové charakteristiky dítěte předškolního věku.

Metodologická část obsahuje východiska a cíle výzkumu, výzkumné úkoly a otázky. Dále obsahuje podmínky a organizaci výzkumných aktivit.

Praktická část představuje sérii výzkumných aktivit a jejím cílem je ověřit jejich vhodnost pro děti předškolního věku. Praktická část je rozdělena do několika ucelených kapitol řazených podle výzkumných aktivit. Závěr práce je věnován hodnocení výzkumných aktivit.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Finanční gramotnost

V moderní společnosti hrají finance nezastupitelnou roli. Finance hýbou naší společností a celým světem, dospělý člověk se s nimi setkává každý den. Je proto nezbytné, aby se každý naučil zacházet se svými finančními prostředky hospodárně, obzvláště proto, že tyto prostředky jsou vždy omezené. Finanční gramotnost není jen o hospodaření, je důležité znát finanční pojmy a spotřebitelská práva jednotlivce, chápat základní ekonomické souvislosti a být se vědom rizik, která každému hrozí na finančním trhu. Jedině tak může jedinec činit kvalifikovaná rozhodnutí, která vedou ke spokojenému životu.

1.1.1 Význam finanční gramotnosti

Fenomén finanční gramotnosti nabývá v dnešní době takové důležitosti, že je staven na roveň ostatních základních gramotností. Finanční gramotnost je základním prvkem prevence předlužení a sociálního vyloučení, je základním nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti pro získání a udržení slušného zaměstnání. Neznalost finanční gramotnosti způsobuje neuvážená finanční rozhodnutí, která mohou být devastující, mohou vést k životním a rodinným tragédiím. Finanční gramotnost je (v každé době) soubor základních znalostí každého občana. V době finanční krize a reform se její důležitost dramaticky zvyšuje a nezbytnost finanční gramotnosti se stává základní životní nutností a potřebou každého občana. (Nováková, Sobotka, 2011)

Z výše uvedeného vyplývá, jak je finanční gramotnost důležitá. Přes tento fakt je podle mého názoru vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti podceňováno. Například o plošném zanedbání finanční gramotnosti v českém prostředí svědčí vysoká zadluženost českých domácností a alarmující počet občanů, kteří jsou vedeni v Centrální evidenci exekucí (783.053 osob za rok 2019), jak vyplývá ze statistických údajů Exekutorské komory České republiky (www.ekcr.cz, 2020).

Problém zanedbání rozvoje finanční gramotnosti se v populaci postupně začal objevovat již v 90. letech 20. století, kdy uvolnění centrálně řízené ekonomiky a nástup tržního hospodářství přinesli zcela nové prostředí, a především přenesli více zodpovědnosti na

jednotlivce. Orientace na novém a složitějším finančním trhu začala klást na lidi vyšší požadavky v oblasti finančních znalostí, obzvláště když ze strany poskytovatelů finančních služeb začalo docházet ke zneužívání jejich postavení při nabízení finančních služeb. Projevila se tak naplno nezbytnost finančního vzdělávání. Reakce státu na nastalou situaci přišla pozvolna až v průběhu prvního desetiletí 21 století, kdy došlo k ucelení systému finančního vzdělávání na základních a středních školách a byly položeny základy pro vzdělávání dospělých (postgraduální studium, semináře, kurzy). Finanční vzdělávání se tedy nyní týká primárně žáků základních škol, studentů středních a vysokých škol, zatímco do předškolního vzdělávání nemusí být zařazováno.

1.1.1.1 Význam pro dítě předškolního věku

Význam finanční gramotnosti pro děti popisuje na svých webových stránkách OECD. Finanční gramotnost je klíčová životní dovednost, která jedinci umožňuje stát se plnohodnotným účastníkem moderní společnosti. Děti vyrůstají ve stále více komplexnějším světě, kde budou muset jednou převzít odpovědnost za svou finanční budoucnost. (Volně přeloženo z www.oecd.org, 2020)

S názorem uvedeným výše se ztotožňuji a domnívám se, že cílem finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání by mělo být základní seznámení se s tímto tématem a získání prvotních zkušeností v této oblasti. Čím dříve položíme dětem základy finanční gramotnosti, tím snáze své prvotní zkušenosti dále rozvinou v rámci základního vzdělávání i v osobním životě.

Seznamování s finanční gramotností nelze v kontextu předškolního vzdělávání chápat jako proces zaměřený čistě jen na finanční sféru finančního vzdělávání či povídání si o finančním světě. Finanční gramotnost tedy v tomto stádiu nelze pojímat jako seznamování s finančními fakty, kterými by se děti měly přímo řídit. K finančnímu vzdělávání v předškolním období nelze přistupovat izolovaně, ale je zapotřebí ho začlenit do vzdělávání v širších souvislostech, je ovšem nutné dbát na celkový zdravý rozvoj dítěte. Finanční gramotnost lze ve svých základech chápat jako úvod do oblasti společenství lidí a je možné ji dát do souvislosti se základy poznání sebe sama tzn. uvědomování si svých potřeb a tužeb a jejich rozlišení, uvědomění si možností

a povinností a starání se o své věci. Dále pak souvisí základy interakce s druhými jako je nezištná pomoc druhým, spolupráce, půjčování nebo sdílení věcí. Dále souvisí se základy slušného chování, morálky a etiky, ohleduplností, respektováním druhých a respektováním odlišností. Na výše zmíněné oblasti se nabízí možnost navázat témata, která úžeji souvisí s finančním vzděláváním jako je povolání, zaměstnání, práce, peníze a kde se berou, obchod, směna, šetření, kapesné atd. Klíčové ovšem je, aby s tématy byly děti seznamovány formou prožitku či získání zkušenosti, a ne pouhým vysvětlením pojmu. Činnosti spojené s finančním vzděláváním by vždy měly přispívat k celkovému a všestrannému rozvoji dítěte.

1.1.1.2 Finanční gramotnost v předškolním vzdělávání ve světě

O významu finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání svědčí i vzrůstající zájem o tuto problematiku ve světě, jak vyplývá z přehledu Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation z roku 2009, zpracovaného kolektivem autorů z Univerzity ve Wisconsinu. *„O celosvětovém vzrůstajícím zájmu o finanční gramotnost svědčí narůstající počet iniciativ, které byly vyvinuty mezinárodními, národními a soukromým institucemi v různých zemích.“* (volně přeloženo z UW Home [online] 2020, str. 37). Tento přehled používá pojem „programs“, tedy programů ve smyslu zpracovaných didaktických materiálů, dokumentů a webových stránek zaměřených na finanční gramotnost v předškolním vzdělávání.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že ve Spojených státech amerických byly v roce 2009 aktivní tři programy zaměřené na finanční gramotnost v předškolním vzdělávání. Dále potom v Austrálii dva programy a po jednom programu má shodně Spojené království, Francie, Skotsko, Hongkong, Nový Zéland a Rakousko.

Autoři tohoto přehledu dále zpracovali témata, kterými se zabývají programy ve Spojených státech amerických, Spojeném království, Hongkongu a Nového Zélandu. Všechny programy v těchto státech se zabývají v různém měřítku následujícími tématy: Číslo, Čas, Peníze a příjem, Trhy, Směna, Instituce, Možnosti volby, Sociální hodnota, Návyky.

Problematikou finančního vzdělávání se ve světě zabývá Kanadanka Dr. Annie Savard z Univerzity McGill v Kanadě, která tvrdí, že jen málo je řečeno o problematice finančního vzdělávání v předškolním věku dítěte. Podle Savard je zapotřebí uvažovat v kontextu předškolní vzdělávání a všestranně rozvíjet dítě. V procesu rozvíjení finanční gramotnosti nestačí užívat strohou terminologii, ale je potřeba vytvořit správné návyky. V tomto se Kaslová shoduje se Savard, jak bude popsáno dále.

Příkladem programu, který zpracovává standardy vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti je program s názvem National Standards in K-12 Personal Finance Education, který mi poskytla Dr. Annie Savard. Označení K-12 znamená zkratku, která lze volně přeložit jako „Od mateřské školy po 12 ročník“ a věkově odpovídá pětiletým až sedmnáctiletým dětem. Tento program není závazný, slouží pouze jako doporučení pro učitele, vydavatele učebnic a zřizovatele mateřských, základních a středních škol. Program obsahuje 6 okruhů finanční gramotnosti, ve kterých doporučuje výstupy, pro konkrétní stupně vzdělávání, pro mateřské školy program uvádí následující okruhy a výstupy:

- 1) Utrácení a šetření – utrácení, šetření, sdílení, směna, odložená spotřeba, bankovky a mince, půjčování a darování;
- 2) Úvěr a dluh – rozdíl mezi koupí a půjčkou, vrácení půjčených věcí;
- 3) Zaměstnání a příjem – práce a peníze, peněžní dar;
- 4) Investování – v tomto okruhu není pro mateřskou školu žádný doporučený výstup;
- 5) Řízení rizik a pojištění – ochrana majetku a zdraví, ochrana před riziky;
- 6) Finanční rozhodování – Hodnota věcí, vzácnost peněz, priority, potřeby, touhy, pomoc druhým, odložená spotřeba.

1.1.2 Pojem finanční gramotnost

1.1.2.1 Vymezení pojmu gramotnost

Abychom pojem finanční gramotnost zcela uchopili, je potřeba se nejprve zabývat tím, co to je gramotnost. „*Gramotnost v původním významu představovala schopnost číst*

a psát (popř. i počítat). Dnes je nutné chápat tento termín šířeji – v kontextu souboru složitějších dovedností, než je původní význam gramotnosti.“ (Bertl, 2016, str. 15)

Pojem gramotnosti také definuje Národní ústav pro vzdělávání: *„Pojem gramotnost se uplatňuje zejména tam, kde je kladen důraz na praktické uplatnění znalostí, dovedností a postojů v různých, se životem propojených souvislostech. Zvyšování dovedností v oblasti základních gramotností vytváří předpoklady k úspěšnému celoživotnímu učení i k tomu, aby žáci a mladí lidé zažívali úspěch ve škole i pracovním životě.“* (NÚV [online]2020).

1.1.2.2 Vymezení pojmu finanční gramotnost

Na rozdíl od jiných gramotností, byla v České republice finanční gramotnost definována až v roce 2006 v dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání (dále jen „NSFV“), jenž je ústředním dokumentem pro finanční vzdělávání v České republice. Na této definici se shodly Ministerstvo financí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy a Česká národní banka, ve spolupráci se spotřebitelskými a profesními sdruženími. (www.rvp.cz, 2020)

Definice finanční gramotnosti podle NSFV 2010: *„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“* (MFČR, [online], 2020)

NSFV prošla v roce 2019/2020 revizí. Vznikla **Národní strategie finančního vzdělávání 2.0** (dále jen „NSFV2“), která z původní strategie z roku 2010 vychází a navazuje na ni. Nová zjednodušená definice finanční gramotnosti vyplývající z NSFV2, kterou používá **Ministerstvo financí České republiky**, zní: *„Finanční gramotnost je souhrn znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.“* (MFČR, [online], 2020)

Kaslová se při konzultaci této práce vyjádřila k uvedeným definicím následovně:

Podle Kaslové obě definice postihují ideální cílový stav. Pokud uvažujeme jedince v procesu vývoje, pak se nutně musí mluvit o různých úrovních rozvoje finanční gramotnosti, a to v závislosti na sociokulturním kontextu, intelektovém a sociálním rozvoji jedince a jeho předchozích zkušenostech. V kontextu předškolního vzdělávání není cílem finanční gramotnost vnímat jako pouhou práci s číslem v roli ceny, nýbrž seznámit jedince se základy finanční gramotnosti a umožnit jedinci prvotní zkušenosti v této oblasti.

S uvedenými oficiálními definicemi finanční gramotnosti se ztotožňuji, tato práce je však zaměřena na finanční gramotnost v předškolním vzdělávání. Proto se přikláním k výkladu těchto definic, tak jak je popsala Kaslová, a souhlasím s tezí, že je pro účely této práce zapotřebí pojem finanční gramotnosti vykládat v kontextu předškolního vzdělávání.

1.1.3 Dělení finanční gramotnosti

Definice finanční gramotnosti podle NSFV je strukturovaná, vyplývá z ní, že finanční gramotnost se skládá ze tří složek: gramotnosti peněžní, cenové a rozpočtové.

- **Peněžní gramotnost** představují takové znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro správu peněz a transakcí s nimi a dále správu finančních nástrojů a produktů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).
- **Cenová gramotnost** zahrnuje takové znalosti, které umožňují porozumět cenovým mechanismům a inflaci.
- **Rozpočtová gramotnost** představuje takové znalosti a dovednosti, které umožňují spravovat osobní a rodinný rozpočet (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o použití finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. (MFČR, [online], 2020)

1.1.4 Analýza didaktických materiálů

Pro účely této bakalářské práce jsem provedla rešerši dostupných didaktických materiálů. Finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání se věnuje pouze jeden didaktický materiál, a to Osobnostní a finanční vzdělávání pro mateřské školy (Billimoria, 2015), které je mezinárodním programem zaměřeným na základy sociálního a finančního vzdělávání ve věku dětí od tří do šesti let.

Z uvedeného materiálu jsem vypsalala všechny pojmy, které souvisí s finanční gramotností, a výskyt těchto pojmů jsem porovnala s knihou Poznáváme peníze (Bailey, 2013), která se zaměřuje na rozvoj finanční gramotnosti nejmenších dětí.

Z analýzy vyplynulo, že didaktický materiál Osobnostní a finanční vzdělávání pro mateřské školy používá široký okruh pojmů z oblasti finanční gramotnosti, ale množství pojmů a tematických okruhů je menší než ve druhé zmíněné publikaci. Problémem však je, že tento materiál neposkytuje k používaným pojmům žádnou podporu a vysvětlení pojmů. Tíhu vysvětlování pojmů tak přenechává na učiteli a na jeho vlastních znalostech. Na druhou stranu, vzhledem k širokým základům, může podle mého názoru další vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti na tento materiál dobře navazovat.

Knihy Poznáváme peníze není určena jako didaktický materiál pro mateřské školy, ale pro čtení rodiče s dítětem. Objevuje se zde mnohem širší škála pojmů, které mohou být na předškolní dítě podle mého názoru složité. Nicméně používané pojmy většinou přehledně vysvětluje, ale neumožňuje získat zkušenost osobním prožitkem, tak jako to umožňuje materiál Osobnostní a finanční vzdělávání pro mateřské školy.

Seznam pojmů vyskytujících se v těchto dvou analyzovaných materiálech lze najít v Příloze 1. V této příloze lze najít i pojmy, které jsem nezařadila do výzkumných aktivit.

1.1.4.1 Vybrané pojmy finanční gramotnosti

Na základě provedené analýzy dostupných materiálů jsem pro účely výzkumných aktivit vybrala základní pojmy, které se v těchto materiálech shodně vyskytují, a které jsem považovala za důležité. Při vytváření výzkumných aktivit jsem si však uvědomila, že pro lepší pochopení těchto základních pojmů a jejich kontextu, je zapotřebí znát i pojmy

další. Tyto další pojmy se sice v analyzovaných materiálech neobjevují, přesto jsou podle mého názoru důležité. Výsledný seznam pojmů v této kapitole tak vychází nejen z analyzovaných materiálů, ale i z knih Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy (Jakeš, 2011), Rozumíme penězům pro první stupeň základní školy (Darániová, 2013) a Slabikář finanční gramotnosti (Nováková, Sobotka, 2011):

- **Banka** je společnost, která přijímá od fyzických nebo právnických osob jejich dočasně volné peníze ve formě vkladů a tyto peníze půjčuje jako úvěry. Za vklady vyplácí úrok a za úvěry pobírá úrok. Může poskytovat i další služby například investování. Činnost bank v České republice je upravena zákonem o bankách.
- **Bankovky** jsou papírové tištěné peníze. Vydává je stát nebo centrální banka. V současné době bankovky mají celou řadu ochranných prvků, které mají znesnadnit jejich padělání.
- **Cena** je peněžním vyjádření hodnoty (zboží, služby). Cena je protihodnota potřebná pro získání zboží nebo služby ve směně.
- **Cena zboží** označuje částku peněz, za kterou je zboží nabízeno nebo prodáváno.
- **Cenovka** je štítek, který slouží pro označení ceny zboží, někdy jeho vlastností a popisu.
- **Hodnota peněz** slouží k určování hodnoty zboží. Nejdůležitější funkcí peněz je jejich schopnost určovat hodnotu zboží, tzn. určovat množství zboží, které za ně můžeme pořídit.
- **Hotovost** jsou bankovky a mince.
- **Koupě** je získání zboží (obecně věci či služby) směnou za peníze, opakem je prodej.
- **Mince** jsou kovové peníze, většinou nižších hodnot než bankovky, k jejich výrobě se dnes již nepoužívá drahých kovů.
- **Mzda** je odměna za práci (pobírá ji zaměstnanec v soukromém sektoru).
- **Nákup** označuje jiným slovem koupi, jako podstatné jméno se užívá pro označení získaného zboží.
- **Obchod** ve smyslu kamenného obchodu je prostor oficiálně určený pro nákup a prodej zboží a služeb.

- **Obchod** jako proces je směňování zboží, nebo služeb za peníze, případně za jiné zboží nebo služby.
- **Peníze** jsou nástrojem, který umožňuje výměnu zboží a služeb. Jsou všeobecně přijímaným prostředkem směny. Peníze jsou omezeným zdrojem.
- **Plat** je odměna za práci (pobírá ji zaměstnanec veřejného sektoru, tzn. státu, kraje atd. a je vyplácen z veřejných rozpočtů).
- **Platební karta** je nástroj určený k bezhotovostním platbám. Platební karty vydávají banky.
- **Platidlo** je prostředek směny. Dříve se jednalo o věci, které byly hodnotné, obecně uznávané, jako předmět směny (sůl, zlato, kůže...). V současné době to jsou peníze.
- **Potřeba** je určitý pocit nedostatku. Podle toho, co potřebujeme, dělíme potřeby na potřeby hmotné (jídlo, pití), a nehmotné (potřeba přátelství, pohybu). Podle toho, jak moc něčeho potřebujeme, rozdělujeme potřeby na potřeby nezbytné (jíst, pít, dýchat) a potřeby zbytné (potřeba koupat se ve vlastním bazénu, potřeba psát zlatým perem). Potřeby jsou na rozdíl od zdrojů neomezené.
- **Povolání** je pracovní činnost, která předpokládá určitou odbornou a další způsobilost. Předpokládá se, že jedinec má k povolání citový vztah – může k němu být „předurčen“, přináší mu radost a vidí v něm smysl. Často je zaměňováno se zaměstnáním, ale zaměstnání nemusí být nutně povoláním.
- **Práce** je lidská činnost zahrnující duševní nebo fyzické úsilí prováděné za účelem dosažení určitého výsledku.
- **Prodej** označuje směnu (poskytnutí) zboží (obecně věci, či služby) za peníze, opakem je koupě.
- **Služby** jsou činnosti uspokojující určité potřeby, jejich výsledkem je užitečný efekt, ne hmotný statek (ne výrobek).
- **Směna** je obchod, při kterém se vyměňuje zboží za zboží, nebo zboží za peníze. Pro uskutečnění směny je potřeba najít někoho, kdo má to, co potřebujeme a chceme my a mít něco, co potřebuje a chce on.

- **Spotřeba odložená** je rozhodnutí, jímž se vzdáme aktuální spotřeby, abychom si zajistili větší spotřebu budoucí. Odložená spotřeba ve formě finančních prostředků slouží k vytvoření finanční rezervy, pro případ nenadálých výdajů.
- **Spořit** znamená pravidelné nebo nepravidelné ukládání peněz u peněžního ústavu (banky, spořitelny a jiné). Ten, kdo spoří, preferuje budoucí spotřebu před současnou spotřebou nebo si chce vytvořit peněžní rezervu.
- **Šetřit** znamená ukládat si peníze k budoucí spotřebě mimo peněžní ústav např. do pokladničky, nespotřebovat dostupné finanční prostředky na zbytné potřeby.
- **Utrácet** znamená spotřebovat dostupné finanční prostředky na zbytné potřeby, mrhat penězi.
- **Účet v bance** je nástroj, který slouží pro správu financí, lze z něj platit pomocí platebních příkazů. K běžnému účtu banky zpravidla vydávají karty, kterými je možno vybrat hotovost z bankomatu, nebo bezhotovostně zaplatit u obchodníků.
- **Výměna** je způsob směny zboží nebo služeb bez použití finančních prostředků. Někdy se označuje pojmem „barter“.
- **Výplata** označuje způsob a termín převodu odměny za práci, často se zaměňuje s pojmy mzda a plat.
- **Zaměstnání** je pracovní činnost vykonávaná za účelem výdělku, jedinec v ní nemusí spatřovat smysl a nemusí mu přinášet radost. Zaměstnání naznačuje, že jde o vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, který za vykonanou práci dostává pravidelnou odměnu.
- **Zboží** je hmotný statek (přírodní nebo vyrobený), který je určen k prodeji.
- **Zdroje** slouží k uspokojování našich potřeb. Zdroje jsou však na rozdíl od potřeb omezené.

1.1.5 Strategické dokumenty

V této kapitole budou uvedeny základní dokumenty týkající se předškolního vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti.

1.1.5.1 Národní strategie finančního vzdělávání

NSFV „je uceleným systematickým přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky. Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR. Strategie vymezuje hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v této oblasti...“ (MFČR, [online], 2020). Již v roce 2010 NSFV stanovilo, že by proces finančního vzdělávání měl zasáhnout celou populaci, a tedy vzdělávání finanční gramotnosti by se mělo týkat i předškolního vzdělávání.

NSFV2 navázal na předchozí strategii, zohlednil dosavadní vývoj a zkušenosti z finančního vzdělávání. Cílem této strategie je vytvoření efektivního systému finančního vzdělávání, který umožní zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel České republiky. V oblasti předškolního vzdělávání převzal dvou pilířovou strukturu, ve které zahrnuje předškolní finanční vzdělávání do prvního pilíře počáteční finanční vzdělávání. „Počáteční finanční vzdělávání zajišťuje převážně stát prostřednictvím **předškolního, základního a středního vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vybraných oborů vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání. Garantem je stát, zejména Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), přičemž odbornou podporu implementace poskytuje MF.**“ (MFČR, [online], 2020).

1.1.5.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Přestože, NSFV i NSFV2 explicitně stanovují, že předškolní vzdělávání by mělo obsahovat i finanční vzdělávání, v **RVP PV** se nevyskytuje explicitní zmínka o finanční gramotnosti ani o finančním vzdělávání. Přestože si uvědomuji, že finanční gramotnost je v předškolním vzdělávání okrajovým tématem, bylo by podle mého názoru možné úvod do finanční gramotnosti využít v následujících vzdělávacích oblastech.

Dítě a ten druhý

V této oblasti by se základy finanční gramotnosti daly propojit s dílčími vzdělávacími cíli, jelikož základy finanční gramotnosti souvisí se základy slušného chování a interakcí s druhými. Ve výzkumných aktivitách, využívám prvky dramatické hry, hraní rolí a interaktivní hry, které jsou součástí vzdělávací nabídky této oblasti.

Dítě a společnost

Záměrem vzdělávacího úsilí v této oblasti je uvést mimo jiné dítě do společnosti ostatních lidí. K tomuto záměru by bylo možné základy finanční gramotnosti využít, jelikož se úvod do finanční gramotnosti úzce týká fungování lidské společnosti a vztahů v ní. Ve výzkumných aktivitách využívám například hry v rolích, které se svým obsahem blíží některým hrám ve vzdělávací nabídce této oblasti. Hry a praktické činnosti uvádějící dítě do světa lidí, jejich občanského života a práce, nevylučují zapojení základů finanční gramotnosti. Naopak při správně zvolených aktivitách by dítě mohlo získat ucelenější pohled na fungování společnosti lidí. Nadto některá povolání přímo se světem financí souvisí (bankéř, účetní, ekonom atd.)

1.1.5.3 Matematická gramotnost v uzlových bodech vzdělávání

Posledním strategickým dokumentem, který bych ráda zmínila v této kapitole se sice finanční gramotnosti jako takové přímo nedotýká, ale očekávané výstupy předmatematické gramotnosti pro předškolní dítě, které tento dokument popisuje, lze vztáhnout i na finanční gramotnost v kontextu předškolního vzdělávání. Jak popíši v kapitole 1.2 předmatematická gramotnost úzce souvisí se základy finanční gramotnosti.

„Materiál Matematická gramotnost v uzlových bodech vzdělávání je dílčím výstupem projektu Podpora práce učitelů (PPUČ) Národního pedagogického institutu ČR (NPI ČR). Obsahuje soubory očekávaných výstupů (OV) v uzlových bodech vzdělávání pro matematickou gramotnost. Ty představují indikátory vymezující vzdělávací cíle na úrovni výstupů, kterých by děti a žáci mohli v jednotlivých etapách předškolního a základního vzdělávání dosáhnout v matematické gramotnosti.“ (DIGIFOLIO [online]2020)

1.1.6 Dotazníky k finanční gramotnosti

1.1.6.1 Dotazníky pro ředitele mateřských škol

Pro účely získání základního povědomí o přístupu mateřských škol k tématu finančního vzdělávání, jsem v období května 2020 provedla následující dotazníkový průzkum. Otázky pro dotazníkový průzkum jsem rozeslala pomocí e-mailové zprávy celkem 120

ředitelům a ředitelkám mateřských škol v Praze 1-8. Pro vyhledávání mateřských škol jsem využila webové stránky <https://www.seznamskol.cz/materske-skoly/praha/>. V e-mailové zprávě jsem ředitelům vysvětlila důvody průzkumu a poslala jim internetový odkaz, pomocí kterého mohli na otázky odpovědět. Obdržela jsem celkem 44 odpovědí. Výsledky průzkumu popíši níže. Ke každé ze 7 otázek popisují výsledky průzkumu. Celý dotazník a grafické znázornění výsledků uvádím v příloze (Příloha 2 a 3).

Vyhodnocení průzkumu:

Otázka č.1: Povídate si s dětmi o penězích? Pokud ano, od jakého věku dítěte?

Na tuto otázku odpovědělo ANO od 5 let dítěte 30 % respondentů, ANO od 4 let dítěte 16 % respondentů, ANO od 3 let dítěte 32 % respondentů, ANO od 2 let dítěte 2 % respondentů, ANO bez udání věku odpovědělo 7 % respondentů, ZŘÍDKA odpovědělo 9 % respondentů a NE odpovědělo 5 % respondentů. Z odpovědí na tuto otázku tedy vyplývá, že více než čtyři pětiny respondentů si o penězích s dětmi povídá.

Otázka č. 2: Seznamujete děti s českými mincemi a bankovkami?

Na tuto otázku odpovědělo ANO 61 % respondentů a NE odpovědělo 39 % respondentů. Z těchto odpovědí vyplývá, že téměř dvě třetiny respondentů seznamuje děti s českými mincemi a bankovkami. V průzkumu jsem nezjišťovala, jakým způsobem s českými mincemi a bankovkami mateřské školy pracují, zda například rozlišují jejich nominální hodnotu.

Otázka č. 3: Co si představujete pod pojmem finanční gramotnost v mateřských školách?

Na tuto otázku mohli respondenti odpovídat volně. Odpovědi je tedy možné statisticky vyhodnotit jen problematicky, nicméně z odpovědí vyplývá, že si téměř všichni respondenti nějakou souvislost vybaví. Nejčastější společná témata odpovědí byly například že nic není zadarmo, význam a hodnota peněz, potřeby vs. přání, hra na obchod. Odpovědi na tuto otázku mi zároveň posloužily jako inspirace pro tvorbu výzkumných aktivit. Všechny odpovědi lze nalézt v originální, neupravené podobě v příloze (Příloha 3 – Otázka č.3).

Otázka č. 4: Využíváte v integrovaných blocích téma týkající se finanční gramotnosti? (Například nakupování, směna, šetření a odložená spotřeba?)

Na tuto otázku odpovědělo ANO 64 % respondentů a NE 36 % respondentů. Z těchto odpovědí vyplývá, že téměř dvě třetiny respondentů využívají téma týkající se finanční gramotnosti v integrovaných blocích. Na základě tohoto výsledku si myslím, že by bylo vhodné téma finanční gramotnosti více rozpracovat z hlediska odborného i metodologického.

Otázka č. 5: Měli jste možnost s dětmi navštívit nějakou finanční instituci? Např. banka, mincovna, ČNB...

Na tuto otázku odpovědělo NE 91 % respondentů a ANO 9 % respondentů. Z těchto odpovědí vyplývá, že naprostá většina respondentů neměla možnost s dětmi finanční instituce navštívit. Mohou existovat různé důvody proč mateřské školy nemohou nebo případně nechtějí navštěvovat tyto instituce. Napadá mě, že existují i jiné možnosti, jak dětem přiblížit znalosti a zkušenosti v oblasti finanční gramotnosti mimo finanční instituce a to např. návštěvou hradů a zámků (např. Kačina – expozice starých mincí) či Národní zemědělské muzeum, ve kterém se ve 4.patře v rámci expozice nachází obchod, kde lze zjistit cenu zboží po „pípnutí“ zboží ve čtečce.

Otázka č. 6: Hrajete si s dětmi nějakou hru, kde se používají peníze? (například na obchod) Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty?

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že zástupné peníze při hře používá 73 % respondentů, opravdové peníze dětem prezentuje 4 % respondentů, ANO (bez udání platidla) odpovědělo 16 % respondentů, NE odpovědělo 7 % respondentů. Z odpovědí vyplývá, že naprostá většina respondentů s dětmi hru, kde se používají peníze hraje.

Otázka č. 7: Myslíte si, že je finanční gramotnost pro děti předškolního věku vhodná, nebo přínosná? (Proč ano/ne?)

Na tuto otázku mohli respondenti odpovídat volně. Odpovědi je tedy možné statisticky vyhodnotit jen problematicky, nicméně z odpovědí vyplývá, že zhruba tři čtvrtiny

respondentů považují v různé míře finanční gramotnost v předškolním vzdělávání za vhodnou nebo přínosnou. Odpovědi na tuto otázku mi zároveň posloužily jako inspirace pro tvorbu výzkumných aktivit. Všechny odpovědi lze nalézt v originální, neupravené podobě v příloze (Příloha 3 – Otázka č.7).

Závěr průzkumu:

Z dotazníkové průzkumu vyplynulo, že témata týkající se finanční gramotnosti jsou v oslovených mateřských školách různou měrou a různým způsobem zařazovány do vzdělávacích oblastí, se kterými jsou děti seznamovány. Z šetření ovšem dále vyplynula určitá nejednotnost představ jednotlivých respondentů o podobě finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání. Přestože, se respondenti v zásadě shodli na klíčových tématech, rozsah a přístup k jednotlivým tématům se zdá být velmi individuální a roztržštěný. V zásadě tento stav může odpovídat situaci, že zatím nedošlo k žádnému ucelenému koncepčnímu zpracování finanční gramotnosti v předškolním vzdělávání. Úskalím tohoto tématu může být názor, že finanční gramotnost může podporovat konzumní způsob života, a tedy některé mateřské školy mohou být k tomuto tématu skeptické. Touto prací bych ráda poukázala, že návyky a zkušenosti, které děti v rámci úvodu do finanční gramotnosti mohou získat, nevedou ke konzumnímu způsobu života, ale naopak vedou k zodpovědnému chování, které může sloužit jako prevence špatných rozhodnutí. Závěry z tohoto dotazníkového průzkumu mi posloužily jako inspirace pro tvorbu výzkumných aktivit.

1.1.6.2 Dotazník pro rodiče

Pro účely získání základního povědomí o přístupu rodičů dětí předškolního věku k finanční gramotnosti, jsem v období června 2020 provedla následující dotazníkový průzkum. Vytištěné dotazníky jsem v mateřské škole, ve které jsem prováděla výzkumné aktivity, předala učitelkám a ty je následně nechaly vyplnit rodiči. Dotazník vyplnilo celkem 73 rodičů. Výsledky průzkumu popíši níže. Celé znění dotazníku a grafické znázornění výsledků dotazníkového šetření jsou uvedeny v příloze (Příloha 4 a 5).

Vyhodnocení průzkumu:

Otázka č. 1: Kolik je Vašemu dítěti let?

Z odpovědí rodičů vyplývá, že: 3 % dětí jsou mladší tří let, 57 % dětí je ve věkovém rozmezí tři až pět let a 40 % dětí je starších pěti let. Z uvedených odpovědí vyplývá, že nejvíce zastoupená věková kategorie dětí v tomto průzkumu je kategorie v rozmezí tři až pět let.

Otázka č. 2: Dáváte Vašemu dítěti kapesné?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (týdně) 18 % rodičů, ANO (měsíčně) 7 % rodičů a NE odpovědělo 75 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že tři čtvrtiny rodičů svým dětem kapesné nedává.

Otázka č. 3: Dostává Vaše dítě peníze jako dárek od příbuzných?

Na tuto otázku odpovědělo ANO 75 % rodičů a NE odpovědělo 25 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá že tři čtvrtiny dětí dostává od příbuzných peníze jako dárek.

Otázka č.4: Má Vaše dítě kasičku na ukládání peněz?

Na tuto otázku odpovědělo ANO 78 % rodičů a NE odpovědělo 22 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá že více jak tři čtvrtiny dětí má kasičku na ukládání peněz.

Otázka č. 5: Šetří si Vaše dítě na něco? Popřípadě na co?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (dítě si záměrně na něco šetří) 45 % rodičů, ANO (rodič nebo dítě neví na co si šetří) odpovědělo 11 % rodičů a NE odpovědělo 44 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že více než polovina dětí si peníze šetří. Mezi těmi rodiči a dětmi, co vědí, na co si šetří, byly nejčastější tyto skupiny odpovědí: hračky, zábava a jídlo, zvíře, sportovní a školní potřeby.

Otázka č. 6: Mluvíte před dětmi o penězích?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (často) 33 % rodičů, ANO (občas) odpovědělo 51 % rodičů, ANO (zřídka) odpověděla 4 % rodičů a NE odpovědělo 12 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že více než tři čtvrtiny rodičů mluví před dětmi o penězích.

Otázka č. 7: Řeknete někdy dítěti, že je něco drahé/levné?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (drahé) 47 % rodičů, ANO (drahé i levné) odpovědělo 48 % rodičů a NE odpovědělo 5 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že pouze velmi málo rodičů nemluví s dětmi o tom, že je něco drahé či levné.

Otázka č. 8: Přirovnáváte cenu zboží k něčemu, co dítě zná? Popřípadě k čemu?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (bez bližšího určení) 24 % rodičů, ANO (Jídlo) odpovědělo 25 % rodičů, ANO (Hračka) odpovědělo 7 % rodičů, ANO (Práce) odpověděla 4 % rodičů a NE odpovědělo 40 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že tři pětiny rodičů přirovnává cenu zboží k něčemu, co dítě zná.

Otázka č. 9: Dáváte někdy Vašemu dítěti peníze či platební kartu, aby za Vás zaplatilo u pokladny?

Na tuto otázku odpovědělo ANO 53 % rodičů a NE odpovědělo 47 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá že více než polovina rodičů dává dítěti peníze, nebo platební kartu, aby za ně zaplatilo u pokladny.

Otázka č. 10: Hrajete s Vaším dítětem nějakou hru, kde se používají peníze? (Například na obchod.) Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty?

Na tuto otázku odpovědělo ANO (opravdové české peníze) 11 % rodičů, ANO (zástupné peníze a zástupné předměty) odpovědělo 60 % rodičů, ANO (opravdové české peníze i zástupné předměty) odpovědělo 7 % rodičů a NE odpovědělo 22 % rodičů. Z uvedených odpovědí vyplývá, že téměř čtyři pětiny rodičů s dětmi hraje nějakou hru, kde se používají peníze a používá při tom různé formy platidel.

Závěr průzkumu:

Z tohoto dotazníkového průzkumu vyplynulo, že většina rodičů seznamuje své děti s různými okruhy a prvky finanční gramotnosti již v tomto období věku dítěte. Děti dostávají peníze od příbuzných, spíše než jako kapesné od rodičů. Téměř čtyři pětiny dětí mají kasičku na ukládání peněz a více jak polovina dětí si peníze na něco si šetří. Většina rodičů dítěti řekne, že je něco drahé nebo levné a tři pětiny rodičů přirovnává cenu zboží k něčemu, co dítě zná. Nadpoloviční většina rodičů, nechává někdy dítě platit v obchodě kartou nebo penězi a téměř čtyři pětiny rodičů s dětmi hraje nějakou hru, kde se používají peníze hraje a používá při tom různé formy platidel. Přestože byl dotazovaný vzorek rodičů velmi malý, lze si vzhledem k jednoznačnosti některých odpovědí vytvořit alespoň základní představu o přístupu rodičů k seznamování dětí se světem financí. Jak ovšem plyne z některých odpovědí rodičů, přístup každého rodiče je k tématům z oblasti finanční gramotnosti rozdílný. Může tak třeba u dětí docházet k rozdílným zkušenostem a návykům, které přebírá z rodiny. Mateřská škola by proto mohla tyto návyky a zkušenosti systematicky korigovat a rozvíjet, aby docházelo k jejich správnému rozvoji. Závěry z tohoto dotazníkového průzkumu mi posloužily jako inspirace pro tvorbu výzkumných aktivit.

1.1.7 Prvky finanční gramotnosti v ostatních materiálech

Tato kapitola nabízí přehled materiálů, které se v běžné praxi používají, avšak dosud nejsou běžně dávány s finanční gramotností do souvislosti. Tato kapitola neobsahuje veškerý výčet materiálů, ve kterých se mohou objevovat prvky finanční gramotnosti, nýbrž nabízí příklady, ve kterých se objevují základy a prvky finanční gramotnosti v různých formách a v různé četnosti.

1.1.7.1 Hry

Následující hry jsem vybrala s ohledem na jejich vztah k finanční gramotnosti.

LOGICO PRIMO je hra určená dětem od tří let věku. Hra je vhodná pro individuální i skupinovou práci, procvičuje jemnou motoriku, zrakové a prostorové vnímání, zlepšuje koncentraci, pozornost a trpělivost a podporuje evokaci řečového projevu. Rozvíjí

předpoklady, které jsou nutné pro finanční gramotnost jako schopnost vybírat z více variant řešení, rozhodování a uvažování.

OBCHOD-KVÍDO je hra určená dětem od čtyř let věku, učí děti hospodaření s penězi, správnému rozhodování, sociálním dovednostem, ale i například třídění potravin podle druhů. Hra učí děti správně rozhodovat, jak finanční prostředky získají a jak se svými prostředky naloží.

LOGICO PICCOLO je hra určená dětem od pěti let věku, kombinuje koncentraci, pozornost a trpělivost s jednoduchou manipulací, kognitivní procesy s manuálními, učení s hrou. Rozvíjí mimo jiné logické myšlení, vědomosti, schopnosti a představitivost. Hra vede děti k zodpovědnosti a vlastním zkušenostem díky vlastní kontrole (omyl-oprava-správné řešení), a to bez strachu z neúspěchu.

Monopoly Junior Electronic Banking je určená dětem od pěti let věku v této hře je klasický systém herních papírových platidel nahrazen platebními kartami a platebním přístrojem. Hra monopoly je v této podobě maximálně zjednodušená a to včetně „ceny“ jednotlivých herních polí. Z didaktického hlediska je tato hra nejméně přínosná ze všech zmíněných her. Objevuje se zde sice „platební karta“, ale ta bohužel podléhá primitivní herní mechanice a nepřináší žádné poznatky o fungování skutečné platební karty nebo bankovníctví. Může zde dojít ke značnému zkreslení poznatků o skutečné funkci platební karty.

SUPER FARMÁŘ je hra určená dětem až od sedmi let věku, která rozvíjí logické a strategické myšlení. V praxi jsem si, ale ověřila, že hra je zvládnutelná i pro děti mladší. Pravidla hry nutí hráče uvažovat, předvídat, plánovat a počítat s možnými riziky. Princip hry je postaven na směně zvířat, která mají různé směnné hodnoty. Například hráč může 6 králíků vyměnit za jednu ovci atp.

1.1.7.2 Pohádky

V pohádkách se finanční gramotnost vyskytuje velmi často. Pokud finanční gramotnost vnímáme v kontextu předškolního vzdělávání, nejde o pouhé prvky směny, ale jde například o rozvoj sociálního cítění, otázky morálky související s etickým jednáním, tj. odměněn je ten, kdo nemyslí na zisk, ale altruisticky se něčeho vzdá ve prospěch

druhého. Dále například v kouzelných pohádkách je odměněn kouzelným předmětem (pomocníkem) ten, kdo projeví altruistické gesto. Anebo naopak kouzelný předmět získaný darem ztratí ve chvíli, kdy projeví chamtivost, nebo si daru neváží. Tyto pohádky mají podle Brožové ve všech kulturách obdobnou strukturu a učí děti, že být chamtivý, či chtít víc a víc, či chamtivě kalkulovat s pozdějšími výhodami je neetické.

Dědeček měnil, až vyměnil – Dědeček v této pohádce nezištně pomohl kupci. Kupec se mu odměnil dary. (Tento prvek lze nicméně chápat spíše jako odměnu za službu, ačkoli tuto odměnu dědeček neočekával.) Dědeček potkává na cestě domů další osoby, se kterými směňuje získané zboží. V pohádce lze sledovat, jak dědeček směňuje zboží za zboží stále méně hodnotnější, aniž by to dědečka nijak zaráželo. Hodnota směňovaného zboží stále klesá a dědeček se vrací ke své ženě nakonec pouze s jehlou v kapse, kterou ztratí, když přelézá plot. Dědeček se tedy ocitl ve stejné pozici jako před tím, než zachránil kupce. Pohádka však končí větou, že i tak žili šťastně a není třeba být chamtivý. Tato pohádka poukazuje na neschopnost odhadnout hodnotu zboží a neuvážené směňování zboží.

Krteček a kalhoty – Krtek zatouží po modrých kalhotkách, sám ale neumí ani tkát, ani stříhat, šít nebo barvit látku. Prosí postupně o pomoc své kamarády, kteří však žádají protislužbu a krteček si musí dát tu práci a postupně plnit přání svých kamarádů, aby nakonec získal vytoužené kalhoty. Z této pohádky vyplývá, že nic není zadarmo a když něco chceš tak pro to musíš něco udělat.

O kohoutkovi a slepičce – V této pohádce jde o porušení dohody mezi slepičkou a kohoutkem. Slepička se poctivě dělila o nalezená zrníčka. Kohoutek se však nechtěl dělit a když honem jedl zrníčko, zaskočilo mu v hrdle. Zde můžeme vnímat ponaučení, že každá příčina má svůj následek. Slepička však nezištně běží a žádá o pomoc přírodu i lidi a stejně tak jako v pohádce Krteček a kalhoty každá služba si žádá protislužbu. Slepička nakonec kohoutkovi pomůže a kohoutek si ze svého chování vezme ponaučení.

Hrnečku vař – V této pohádce jde opět o směnu, kdy dívka směnou za kus chleba získá hrneček, který vaří kaši. Donese ho domů a díky hrnečku se nemusí bát, že by měly někdy hlad. Dívka odešla do města a sdělila matce, že až se vrátí, uvaří si spolu kaši

z hrnečku. Nicméně dívenky matka nebyla schopná oddálit svou potřebu, a aniž by věděla, jak hrnek funguje poručila hrnečku, aby navařil. Nevěděla, jak vaření zastavit. Zde se objevuje chamtivost a neschopnost oddálit svou potřebu.

Zlatovláska – Tato pohádka má poměrně složitý děj, nicméně ve své podstatě se v ní objevuje princip příčiny a následku (za to že Jiřík provedl něco co neměl, je vyslán pro Zlatovlásku). Dále se zde objevuje altruistické chování Jiříka, za které je mu přislíbena odměna ve formě pomoci v těžkých chvílích.

Zajímavostí ohledně pohádek, kde se například objevuje úkol „zabij draka a dostaneš princeznu a půl království“ lze spatřovat směnou hodnotu. V důsledku totiž má zabitý drak cenu (ve smyslu hodnoty) princezny a půl království.

1.1.7.3 Písňe

Některé lidové písňe obsahují prvky finanční gramotnosti v různých podobách. Zde jsou uvedeny vybrané písňe a části textu, ve kterých se finanční gramotnost objevuje.

Já do lesa nepojedu	V této písni se objevuje směna platidla za zboží (topůrko za tolar).
Ach synku	V této písni radí otec svému synovi „...nauč se synečku hospodařit...“.
Když jsem já sloužil	V této písni si chlapec každé léto něco vyslouží, za práci (službu) získá nějaké zboží. „Když jsem já sloužil to první léto, vysloužil jsem si kuřátko za to.“
Slepičko má	V této písni se objevuje směna zboží za zboží, tedy zrníčka za vajíčko.
Dej bůh štěstí	V této písni se opět objevuje směna, a sice za službu zboží. On rozdává štědrovničky, jablka hrušky i trojníčky, za zpívání a koledování.
Tancuj, tancuj, vykrúcaj-	V této písni se v jedné ze slok objevuje opět směna služby (čarování) za platidlo (groše) v jedné ze slok „Keď ja budēm

čarovat, mosíš ty mně něco dať, čtyři groše nebo pět, bude šohaj ako květ...“.

V táboře na dvoře

V této lidové písni se objevuje téma krádeže, tedy rozkrádání majetku a jeho následné zpeněžení. „v Táboře na dvoře chcíp tam panskej vůl, šli ševci z hospody, vzali si ho půl, koželuzi vzali kůži, šili z ní stěvíce za čtyry tisíce.“

1.1.7.4 Básně a říkanky

Paci, paci, pacičky

Tato říkanka mi byla inspirací pro vytvoření jedné z výzkumných aktivit. Celá říkanka se týká směny v různých variantách. Příkladem směny zboží za peníze v této říkance je verš „...táta koupil botičky...“. Příkladem směny zboží za zboží je v této říkance verš „...a dědeček kabátek, za těch deset prasátek...“ ve verších lze zároveň rozpoznat směnný poměr zboží.

Byla jedna babka

V této říkance se objevuje směna zboží za platidlo. Zároveň je zde naznačeno, že platidla (mince) založené na drahých kovech podléhaly znehodnocení „...prodávala jablka za dřravý groš...“.

Šnečku, šnečku

V této říkance se objevuje princip příčiny a následku. Laicky řečeno, pokud něco splním, něco za to dostanu. „Šnečku, šnečku, vystrč růžky, dám ti krejcar na tvarůžky a troníček na tabáček...“.

Kolo, kolo, mlýnský

V této říkance se objevuje hodnota mlýnského kola „Kolo, kolo, mlýnský za čtyři rýnský...“.

1.2 Předmatematická gramotnost

„Vzhledem k tomu, že v lidské psychice všechno se vším souvisí a navzájem se ovlivňuje, je bezesporu rozvoj předmatematických představ úzce spjat s rozvojem celé osobnosti dítěte...“. (Sodomková in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015, str. 27)

Pro vytvoření předpokladů pro nástup finanční gramotnosti u dítěte předškolního věku je mimo jiné nutné, aby si dítě osvojilo i základy předmatematické gramotnosti, které souvisí i s dalšími předpoklady (řečové, komunikativní, kognitivní, vývojové a sociální), kterými se zabývám v části 1.3 této práce.

1.2.1 Vymezení předmatematické gramotnosti

Myšlení dítěte předškolního věku neumožňuje zpracovávat a chápat podněty a zkušenosti stejně jako by je zpracovával žák či dospělý člověk. U dítěte předškolního věku převažuje konkrétní myšlení, orientace na sebe sama, prezentismus a topismus. Tyto jevy ovlivňují dětské chápání světa kolem něj. Z tohoto důvodu nelze seznamovat děti předškolního věku s matematikou jako takovou, ale matematika musí být přizpůsobena úrovni dětského chápání a myšlení. V tomto kontextu můžeme tedy hovořit o předmatematických představách, předmatematické výchově a předmatematické gramotnosti. (Kaslová, 2010)

Pojem předmatematická gramotnost se vyvinul v Evropě, obsah tohoto pojmu se měnil jak rozsahem, tak mírou chápání podstaty matematiky. V současné době se můžeme setkat se dvěma pojmy, které mají stejný význam. Matematická pregramotnost a předmatematická gramotnost. Důvod rozlišování těchto dvou pojmů spočívá v možnosti některé složky těchto pojmů měřit a sledovat jejich vývoj. Pokud lze složky a vývoj měřit hovoříme o gramotnosti, pokud toto činit nelze hovoříme o pregramotnosti. Z tohoto důvodu je v kontextu předškolního matematického vzdělávání nutné mluvit o gramotnosti, jelikož jevy v předškolním matematickém vzdělávání lze měřit, popsat, klasifikovat, sledovat a určit jistou hranici, přes kterou bychom dítě vzhledem k jeho vývoji neměli nutit. (rozeniskoly.cz, [online],2020)

1.2.2 Cíle předmatematické výchovy

Pro přípravu dítěte na vstup do základního vzdělávání je zásadní si uvědomit, jaké jsou cíle předškolního vzdělávání v oblasti matematiky a co na dítě v základním vzdělávání bude čekat. *„Příprava na školní matematiku v mateřské škole nespočívá v drilu nebo násilném zavádění odborné terminologie. Předpokládá se, že děti se učí nejen soustředit, ale i dokončit práci, vracet se k ní z nového úhlu pohledu, obměňovat ji a současně že se z aktivit dětí nevytratí radost ani humor.“* (Kaslová, 2010, str. 2)

Hlavní cíle i obsah předmatematické výchovy v mateřské škole jsou uvedeny v RVP PV. Předmatematické znalosti jsou obsaženy v klíčové kompetenci k řešení problémů a dále ve vzdělávací oblasti „Dítě a jeho psychika“.

Hlavní cíle i obsahy předmatematické výchovy se ovšem mohou měnit v závislosti na důležitosti, což je ovlivněno různými vnějšími faktory např. sestavení skupiny, pojetí matematiky, pokračující výzkumy. (Kaslová, str. 5). Kaslová tamtéž vymezuje cíle předmatematické gramotnosti z hlediska dvanácti okruhů, které dítě musí zvládnout v předškolním období.

Pro účely této práce se dále budu v následujících kapitolách zabývat pouze těmi okruhy, které jsou pro dítě nezbytné pro seznámení se se základy finanční gramotnosti.

1.2.3 Metody řešení matematických problémů

1.2.3.1 Porovnávání

„Porovnávání je proces, který nastupuje tehdy, jeli dítě schopné vnímat případně vybavit si dva objekty (dva celky, dvě části). Pokud nelze oba objekty pozorovat současně (např. pro jejich velikost, vzdálenost či složitost) a pozorovatel je zkoumá postupně, může je porovnat jen tehdy, nezapomene-li při pozorování druhého na první, nebo je-li schopen je členit na části a relativně systematicky je po částech porovnává.“ (Kaslová, 2010, str.39)

Kaslová (2010) připomíná, že objekty, které porovnáváme mohou mít různý charakter. Porovnávat tak můžeme objekty trojrozměrné i dvojrozměrné, zvuky, významy, děje, pohyb nebo celé choreografie. Porovnávat lze na různých úrovních podle toho, zda

porovnávané objekty vnímáme zrakem, hmatem, nebo si je vybavujeme v představě. Lze tak porovnávat a) vnímaný objekt s vnímaným objektem, b) vnímaný objekt s představou jiného objektu, c) představu s představou.

Kaslová (2010) dělí porovnávání na:

- Přirozené porovnávání: při tomto procesu volíme jednu ze dvou možností. Na začátku procesu si klademe otázku: „Jsou stejné?“
- Základní porovnávání: tento proces spojujeme s volbou jednoho ze tří možných vztahů. V tomto procesu řešitel zváží možné vztahy a rozhodne, který platí.
- Porovnávání rozdílem: je proces, který hledá vztahy mezi dvěma objekty, kde jde o vyjádření „velikosti“ rozdílu. Klademe si otázku „o kolik...?“
- Porovnávání podílem: je proces, který se objevuje až na základní škole a je vhodný pro žáky kolem devíti let. Klademe si otázku „kolikrát je...než...?“

Porovnávání a finanční gramotnost:

V rámci finanční gramotnosti může docházet k uplatnění této metody řešení velmi často. Porovnávat lze kvantitu či kvalitu zboží, cenu zboží či služeb, užitek, hodnoty, přínosy...

1.2.3.2 Přiřazování

Kaslová definuje přiřazování jako „*proces, který z nabídky objektů vytváří n-tice nebo uspořádané n-tice (dvojice, trojice) podle předem zadaných požadavků*“ (Kaslová, 2010, str. 47).

Kaslová (2010) rozlišuje druhy přiřazování na:

- Prosté zobrazení, jedná se o proces přiřazování na jeho výstupu máme samé dvojice, cesta od prvního prvku ke druhému je jednoznačná, pokud bychom proces obrátili, pak i tato cesta bude jednoznačná.
- Zobrazení jako takové, jedná se o druh přiřazování, kdy cesta od vybraného objektu ke druhému je jednoznačná, avšak neplatí to naopak. Při zkoumání všech vytvořených dvojic nenajdeme dvě dvojice se stejným prvním objektem, avšak na druhém místě se může ve více dvojicích vyskytovat stejný objekt.

- Přiřazení v užším slova smyslu, kdy na konci tohoto procesu získáme alespoň dvě různé dvojice, které mají na prvním místě stejný objekt.

Přiřazování a finanční gramotnost:

FG používá přiřazování pro vyjádření hodnoty zboží pomocí ceny, která je vyjádřena číslem, nebo symbolem u konkrétního zboží, tedy cenovkou. Přiřazování využívám ve výzkumné aktivitě 2, kdy děti na základě slovního pokynu k sobě přiřazují trojice objektů.

1.2.3.3 Třídění

„Třídění je proces, který vede k rozkladu daného souboru na třídy, Rozklad nastane teprve tehdy, zavedeme-li v daném souboru takový vztah, který proces třídění spustí.“

(Kaslová, 2010, str.57)

Proces třídění není jednoduchý pro jeho zvládnutí je zapotřebí zvládnout čtyři klíčové skupiny schopností. Schopností zapamatovat si co do zadaného souboru patří, rozumět vztahu podle kterého třídíme, schopnost porovnávat a hodnotit, zda vztah pro jednotlivé objekty platí, či neplatí. Schopnost rozpoznat, že daný vztah způsobí rozklad na třídy. (Kaslová, 2010)

Pro proces třídění je nutné zadat soubor, na kterém bude třídění prováděno. A to buď vymezit soubor výčtem jednotlivých objektů, nebo uvedením charakteristické vlastnosti celého souboru, anebo pojmenováním celého souboru. (Kaslová, 2010)

Pro děti předškolního věku není vhodné zadávat více než jedno kritérium pro třídění, jelikož jsou schopny třídit jen podle jednoho kritéria do pěti let věku dítěte. (Bednářová, Šmardová, 2007)

Třídění můžeme rozdělit na třídění spontánní a třídění vědomé. Rozdíl mezi těmito procesy je v míře uvědomění si tohoto procesu. U spontánního třídění dítě nikoho nenapodobuje, ani nereaguje na pokyn. Dítě manipuluje s předměty a vytváří skupiny předmětů bez toho, aby mělo nějaké zadání, či jiný podnět ke třídění. Naopak třídění vědomé je proces, při kterém dítě ví, k jakému cíli spěje, uvědomuje si, co dělá a v další etapě si uvědomuje, proč to tak dělá. (Kaslová, 2010)

Třídění lze vnímat jako metodu řešení, jako nástroj podílející se na pojmovném procesu, který je obranou před záplavou informací a oporou pro snadnější ukládání, vyhledávání a zpracování informací v paměti.

Třídění a finanční gramotnost:

Díky procesu třídění si děti mohou snáze osvojit nové pojmosloví. Třídění lze jako metodu řešení použít pro roztřídění zboží podle ceny, kterou si ze svých prostředků může dítě pořídit např. v obchůdku.

1.2.3.4 Uvažování

Uvažování je mentální proces, při kterém dítě hodnotí neboli váží možnosti. Možnosti váží podle vlastních nebo zadaných kritérií. Tento proces může být velmi rychlý a nevědomý, nebo naopak plně vědomý doprovázený slovy gesty atd. Při tomto procesu nezískává dítě nové informace, ale hodnotí informace známé. Podmínkou uvažování je, že si jednotlivé možnosti dítě uvědomuje a ví, podle jakých kritérií možnosti posuzuje. Základem uvažování je přijetí existence možností. (Kaslová, 2010, str.103)

Kritéria uvažování dělí Kaslová na:

- **Subjektivní**, tedy vázané na emoce, nebo na osobní potřeby;
- **Objektivní**, vede ke stabilnímu výstupu, bez ohledu na přání, či touhu uvažujícího;
- **Smíšený**, jde o strukturované kritérium, kdy jsou určité složky subjektivní a jiné objektivní. (Kaslová in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015)

Uvažování a finanční gramotnost

Schopnost uvažování je základní předpokladem pro řešení úloh a problémů které souvisejí s finanční gramotností. Nejprve si dítě osvojí subjektivní egocentrické uvažování a postupně přechází k uvažování objektivnímu. Schopnost smíšeného uvažování je tedy zásadní například při hře na „obchůdek“, kdy dítě je limitováno množstvím peněz a musí si vybrat za co je utratit. Dítě tedy má **možnost** volby utratit vše, nic anebo jen část svých prostředků. Je tedy nuceno uvažovat mezi tím co chce a na co má peníze, tedy je nuceno použít jak subjektivní, tak objektivní kritérium uvažování.

Nadstavbou k této variantě hry na „obchůdek“ je přidání prvku potřeby, kdy dítě je nuceno dát přednost potřebě před touhou viz aktivita č. 4 v praktické části.

1.2.4 Číslo

„Za příznak matematického nadání dítěte, rodiče často považují skutečnost, že děti umí z paměti odříkávat řadu čísel od jedné do dvaceti, nebo, že rozeznávají některé číslice apod. Tyto omyly jsou často podporovány v řadě nevhodných – především překladových publikací...“ (Blažková in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015, str. 3)

„Dítě by řadu čísel nemělo odříkávat bez představy množství nebo významu počtu. Je potřeba, aby dítě zároveň při odříkávání ukazovalo na jednotlivé objekty, které počítá. Zásadní pro pochopení významu čísla je poznat počet objektů a tomuto počtu správně přiřadit číslo (slovy nebo později i číselným symbolem).“ (Lietavcová, Lišková, 2018, str.14-15)

„Nestačí naučit děti jen slova odříkávat, nebo číst a psát číslice. Je třeba rozvíjet i kvantitativní představu o čísle. Pokud dítě již z domova přichází s technikou pouhého odříkávání řady slov, neznamená to, že má dítě nadprůměrné schopnosti, ale musíme u něj posílit aktivity, ve kterých se číslo objevuje ve významu kvantity. Škola na to již nemá prostor“. (Kaslová, 2010, str.121)

Při vytváření představ o přirozených číslech je třeba, aby děti měly mnoho podnětů v oblasti činností s konkrétními předměty. Blažková, Kaslová, Hejný, Lišková a další upozorňují na různé role čísla. Pro účely této bakalářské práce popíši pojem čísla ve významu počtu, čísla jako hodnoty, čísla jako ceny, čísla jako identifikátoru objektu.

1.2.4.1 Číslo jako počet

Děti v předškolním období se setkávají s vyjádřením počtu a množství v rodině a ve svém nejbližším okolí a získávají tak základní představy pozorováním svých rodičů a dalších dospělých. Číslo si dítě osvojuje nejprve ve slovní podobě, a to zpočátku při počítání „po jedné“. V dětské světe se objevuje číslo v několika významech a prvním z nich je číslo, které označuje množství. (Lietavcová, Lišková, 2018)

„U dětí musí být nejprve rozvíjeny a dostatečně upevněny představy o množstvích, včetně schopností porovnávání množství. Teprve následně a v návaznosti jsou rozvíjeny představy o počtu, opět včetně porovnání počtu.“ (Zemanová, 2013)

„Pojem čísla ve významu počtu prvků je třeba vytvářet mnoha různými činnostmi z bezprostředního okolí.“ (Blažková in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015, str. 163)

Blažková tamtéž dále popisuje, jak se dítě seznamuje například s čísly jedna a dvě. S těmito čísly dítě přichází do kontaktu skrze své vlastní tělo – počet rukou, nohou, očí, nosu, brady, jazyka, kdy odpovídá na otázky „kolik...?“.

Kaslová dělí kvantitu na neurčitou a určitou *„Pokud pracujeme s vyjádřením kvantity neurčité, mluvíme o množstvích.“* (Kaslová, 2010, s. 118) *„O počtu mluvíme, když vyjádříme kvantitu daných objektů určitě. Zpravidla to bývá základní číslovkou ve spojení s podstatným jménem označujícím počítané věci, osoby...“* (Kaslová, 2010, str. 133) Podle Kaslové je pro pochopení čísla ve významu kvantity klíčový proces základního porovnávání a pochopení vazby „kolik – tolik“, nebo „stejně jako...“. Např. „Ukaž mi tolik prstů na ruce, kolik je v košíku jablek.“

Význam pro finanční gramotnost

Pochopení čísla ve významu počtu je pro základy finanční gramotnosti velmi důležité. Jedná se o nutný předpoklad pro to, aby dítě pochopilo význam čísla ve smyslu hodnoty a ceny.

1.2.4.2 Číslo jako hodnota

„Číslo jako hodnota pro nás představuje možnosti, co si za sumu můžeme pořídit.“ (Kaslová, 2010, str.121)

„Ve věku čtyř až pěti let děti chápou, že za zboží se platí, ale nechápou, že mince a bankovky mají rozdílné hodnoty.“ (volně přeloženo z The Money Advice Service, [online], 2020).

Podle Zemanové (2013) význam čísla jako hodnoty hraničí s kvantitou, ale není totéž. Pod konkrétním číslem si zde dítě nepředstaví počet, který číslo vyjadřuje, ale věci, které

si za něj dítě může koupit. Dítě si představí, že za např. deset (korun) si může koupit dva banány, nebo banán a dva rohlíky. V tomto se Zemanová shoduje s Kaslovou.

Dítě si nemusí uvědomovat, že číslo vyjadřuje hodnotu a nemusí mít vybudovanou představu množství, které dané číslo reprezentuje. Dítě tedy pouze na základě přiřazování je schopno odvodit kolik zboží si za danou sumu může pořídit. (Kaslová, 2010)

Význam pro finanční gramotnost

O číslo v roli finanční hodnoty jde v případě, že si dítě uvědomuje, že za danou sumu peněz si může pořídit více věcí. Pořízením jedné ztrácí možnosti si pořídit zbývající. Předpokladem je, že dítě chápe i číslo v roli ceny a cenami má již zkušenost ze hry, nebo z běžného života.

1.2.4.3 Číslo jako cena

Číslo ve smyslu ceny vyjadřuje poměr mezi směňovaným zbožím či službami. Tento poměr je dnes běžně vyjadřován v penězích. Ceny však mohou být vyjádřeny i v jiných statcích například pro účely bezpeněžní směny (např. 1 kůň $\Leftrightarrow$ 5 prasat), ale dnes se již tento způsob využívá minimálně a cena dnes slouží jako ukazatel množství peněz, které je potřebné pro realizaci směny dané věci.

Kaslová v souvislosti s číslem, které vyjadřuje cenu poukazuje na pojem veličina. Číslo v roli veličiny, kde jsme pro měření použili některou z fyzikálních jednotek. (Kaslová, 2010)

Kaslová vyjádření ceny pojímá jako vztah uvnitř uzavřené matematické sady znaků, které uspořádává do dvou uspořádaných dvojic.

$$c \Leftrightarrow [[n; z;] [m; jm]]$$

c => cena statku;

n => udává: číslo v roli počtu, které udává určitou kvantitu – tedy počet kusů, nebo číslo v roli veličiny tedy objemových, plošných, délkových a váhových jednotek daného zboží;

z => pojmenování druhu daného zboží;

m => počet měnových jednotek

jm => druh měnové jednotky

Příkladem takto vyjádřené ceny je [2 litry mléka; 40Kč], [10 rohlíků; 30Kč] v běžném jazyce se ovšem tato uzavřená čtveřice takto neobjevuje

Dítě s číslem vyjádřeným cenou přichází do kontaktu už od raného dětství skrze své rodiče a své okolí, např. rodiče často děti nechávají zaplatit cenu nákupu v obchodě. Stejně tak rodiče se o ceně vyjadřují neurčitými pojmy – něco je „drahé“, „levné“. Tyto pojmy mohou být pro dítě zavádějící a neuchopitelné, protože nemají povědomí o ceně a hodnotě zboží a už vůbec nemají dostatečnou zkušenosti o cenovém rozpětí zboží. Pro lepší představení ceny zboží, rodiče např. přirovnávají cenu k něčemu co dítě zná. Tedy dítě informují o ceně, která se rovná násobkům ceny známé věci.

Pojem hodnota a cena spolu úzce souvisí. Avšak pro pochopení, co cena vyjadřuje je nejprve nezbytné, aby si dítě osvojilo pojem hodnoty vyjádřeného číslem. Přiřazení ceny k hodnotě zboží je složitý proces, který nejprve vyžaduje schopnost vnímat, že číslo, vyjádřené zástupným symbolem, vyjadřuje hodnotu. Dítě si tak nemusí uvědomovat, že cena vyjadřuje hodnotu zboží.

1.2.4.4 Číslo jako identifikátor objektu

S číslem jako identifikátorem se děti v moderní době setkávají čím dál tím častěji. Už v raném věku jsou schopny zapamatovat si kód obrazovky mobilního telefonu rodiče nebo sourozence. Ovšem zde se jedná pouze v prvotní formě o mechanické zapamatování si sekvence po sobě jdoucích symbolů, takže si dítě nemusí vůbec uvědomovat, že mačká čísla. Není výjimkou, že dvouleté dítě si je schopno odemknout mobilní telefon či tablet.

Jedním z poddruhu čísla jako identifikátoru je číslo jako kód. Příkladem je PIN kód k platební kartě, který slouží pro ověření, zda je karta použita autorizovanou osobou.

1.2.5 Přímá úměrnost

Přímá úměrnost je funkce, se kterou se cíleně dítě seznamuje v druhé polovině prvního stupně základní školy v souvislosti s násobilkou, tabulkami a slovními úlohami.

Podle Kaslové předškolní dítě poznává vztah neúplně, s rozvíjejícím se vztahovým myšlením je zatím schopno zaregistrovat „narůstání“ zatím na nepřesné bázi „čím víc, tím víc“, což v matematické podstatě odpovídá průběhu rostoucí funkce.

Přímá úměrnost je takový vztah dvou veličin, kdy se při zvýšení hodnoty jedné veličiny x krát zvýší i hodnota druhé veličiny x krát. Matematický zápis této funkce je $y=k \cdot x$

Příkladem přímé úměrnosti, která se týká FG může být závislost ceny určitého množství (nebo hmotnosti) jablek na daném množství jablek. Kolikrát více jablek koupím, tolikrát více peněz za nákup zaplatím.

1.3 Dítě předškolního věku

V této kapitole se zaměřím pouze na vymezení pojmů týkající se popisu dítěte staršího předškolního věku, tedy dítěte posledního povinného předškolního vzdělávání (dále jen „dítě“). A to z toho důvodu, že v praktické části provádím výzkum právě s touto věkovou kategorií.

1.3.1 VYMEZENÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolním obdobím označujeme vývojovou etapu dítěte, která je v nejširším slova smyslu chápána jako období od narození dítěte po vstup dítěte do školy, tedy do započetí povinné školní docházky. Někteří autoři se přiklánějí k věkovému rozpětí tři až šest či sedm let. K tomuto věkovému rozmezí se přiklání například M. Vágnerová, která ve své knize *Vývojová psychologie* zároveň popisuje: *„Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy.“* (Vágnerová, 2019, str. 177)

Můžeme se setkat také s pojmy mladší předškolní věk, jež je zpravidla vymezen do čtyř let věku dítěte a starší předškolní věk, kterým označujeme dítě přibližně od čtyř let věku do doby, než nastoupí do povinné školní docházky. Kořátková ve své knize *Dítě a mateřská škola* (2014) popisuje staršího předškoláka jako dítě pěti až šestileté. V této práci se budu podrobněji zabývat právě charakteristikou staršího předškolního dítěte (dále jen „dítě“), jelikož v praktické části pracuji s dětmi ve věku pět až šest let.

Toto období vývoje má svá charakteristická specifika, která jsou dále vymezena.

1.3.2 Motorický vývoj

Motorikou rozumíme „souhrn pohybových dovedností, které nám umožňují samostatné přemísťování v prostoru, zaujímání různých poloh těla, manipulaci s předměty aj.“ (Kucharská, Švancarová, 2003, s. 27)

„Vývoj jemné i hrubé motoriky v prvních letech života je základem pro vývoj dalších psychických funkcí (kognitivních, motivačně volních, sociálně emočních).“ (Šulová, 2004, str.112)

Bednářová a Šmardová (2007) rozdělují motorické schopnosti a dovednosti na hrubou motoriku, jemnou motoriku, grafomotoriku, motoriku mluvidel a motoriku očních pohybů. Pro účely této práce budu dále pracovat pouze s hrubou a jemnou motorikou.

1.3.2.1 Hrubá motorika

„Hrubá motorika představuje pohyby celého těla a velkých svalových skupin včetně lokomoce (chůze, běh, skoky, plavání)“ (Přinosilová, 2007, str.48)

„V oblasti motorického vývoje dítěte dochází ke zdokonalování a krůstu kvality pohybové koordinace. Pohyby jsou přesnější, účelnější a plynulejší. Dítě je hbitější a má elegantnější pohyby“ (Šulová, 2004, str.67)

V předškolním období hrají tělesné aktivity a obratnost významnou roli, které nejen pomáhají dítěti zapojovat se do společných aktivit, ale i pohyblivost a přesnost pohybů ovlivňuje dovednosti při fyzických aktivitách a hrách dítěte. Menší pohyblivost a zručnost mají vliv na výběr činností, kterých se dítě chce účastnit. Pokud dítě není záměrně vedeno ke kompenzaci jeho nedostatků, může dojít k ovlivnění mnoha schopností a dovedností. (Bednářová, Šmardová, 2010)

1.3.2.2 Jemná motorika

„Jemná motorika zahrnuje pohyby malých svalových skupin, včetně oromotoriky, mimického svalstva a zejména motoriku ruky. S úrovní jemné motoriky souvisí oblast činnosti (manuální, pracovní, sebeobslužná) i možnosti rozvoje grafomotorických (i kresebných) dovedností.“ (Přinosilová, 2007, str.48)

„Z hlediska rozvíjení předmatematických představ je zvládnutí koordinace ruky a oka naprosto klíčové. Je třeba dbát na dostatek podnětů pro děti v předškolním věku tak, aby byly schopny zvládnout úkony, které jsou pro školní zralost nezbytné. Náměty na činnosti by měly podpořit manipulaci dítěte s objekty. Dítě je přemisťuje, převrací, otáčí, natáčí, překládá, zkoumá, rozkládá, skládá, třídí atd. V současné době je dostatek pomůcek na rozvoj jemné motoriky, včetně psaní pomocí psací kuličky a trojhranné tužky. Je také dostatek námětů na grafomotorická cvičení (nezařazujeme skutečné psaní, kdy dítě

zbytečně pracuje v křeči; nácvik psaní patří do školy).“ (Lišková in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015, str. 49)

Jemná a hrubá motorika spolu s rozvojem prostorového vnímání, vnímání času a časové posloupnosti, rozvojem řeči, zrakovým a sluchovým vnímáním jsou základem přečíslených představ, které jsou předpokladem porozumění matematickým pojmům, symbolům a vztahům mezi nimi. (Bednářová, Šmardová, 2007)

1.3.3 Kognitivní vývoj

„Vývoj kognitivních funkcí zahrnuje psychické procesy, které se nějak spolupodílejí na poznávání a uchovávání získaných poznatků. Jsou to kompetence, které člověk využívá při přijmu a zpracování informací, při myšlení, rozhodování se a učení, a které ovlivňují i z toho vyplývající úroveň adaptace.“ (Vágnerová, 2012, str.11).

Piaget fázi kognitivního vývoje předškolního dítěte nazývá předoperační, týká se věku dítěte od dvou let do sedmi let. Toto předoperační stádium ještě dělí podrobněji do stádia symbolického/předpojmového (dva roky až čtyři roky dítěte) a názorného/intuitivního (čtyři až sedm let). (Vágnerová, 2012)

„Je to období, kdy dítě je plně myšlenkově vázáno na to, co právě nazírá. Je to cesta od individuálních předmětů a jejich vnímání k postupnému zobecňování. Začíná uvažovat v pojmech, které vznikají na základě vystižení podstatných podobností. Myšlení je dosud těsně vázáno na vnímané nebo představované. Dítě se zaměřuje na to, co vidělo nebo vidí, ale už to dokáže jednoduchým způsobem rozčleňovat.“ (Šulová in Mertin, Gillernová, 2010, str. 15)

V této práci se dále budu zabývat právě stádiem předoperačním, konkrétně pak stádiem názorného/intuitivního myšlení, jelikož v praktické části budu následně pracovat s věkovou skupinou nacházející se v tomto období.

Vágnerová (2012) rozděluje typické znaky uvažování do následujících oblastí podle způsobu vybírání informací a podle způsobu zpracování informací:

Podle způsobu vybírání informací:

- Egocentrismus – „*Obecně můžeme říct, že se jedná o tendenci vnímat a interpretovat svět z pohledu vlastní perspektivy a současně ignorovat pohled ostatních.*“ (Portešová in Fuchs, Lišková, Zelendová, 2015, str. 30)
- Fenomenismus – „*tj. důraz na určitou zjevnou podobu světa, eventuálně na takovou představu. Pro dítě je důležité, jak se mu situaci jeví.*“ (Vágnerová, 2012, str. 178)
- Prezentismus – vázanost na přítomnost, významnost spočívá v tom, že představuje subjektivní jistotu. (Vágnerová, 2012)

Podle způsobu zpracování informací:

- Magičnost – „*tj. tendence pomáhat si při interpretaci dění v reálném světě fantazií, a tak jeho poznání zkreslovat.*“ (Vágnerová, 2012, str.178)
- Animismus, resp. antropomorfismus – přiřítání vlastností živých bytostí neživým předmětům.
- Arteficialismus – Je způsob vykládání okolního světa, jako by byl uměle vytvořený nějakým člověkem. (Někdo dal hvězdy na oblohu, napustil rybník atd.) (Vágnerová, 2012)
- Absolutismus – „*tj. přesvědčení, že každé poznání musí mít definitivní a jednoznačnou platnost. Tato tendence je jedním z projevů dětské potřeby jistoty.*“ (Vágnerová, 2012, str. 179)

Myšlení dítěte v tomto období ještě není logické a je nepřesné a má mnohá omezení. Děti ignorují informace, které by jim v jejich úvahách překážely a komplikovaly jejich pohled na svět. (Vágnerová, 2012)

Při práci s dětmi je nutné zohledňovat vývoj dětského myšlení zejména v případě aktivit náročných na abstraktní myšlení, jako mohou být aktivity týkající se předmatematických představ či aktivity spojené s finančním vzděláváním. Výše zmíněné znaky intuitivního období mohou často zkreslovat realitu dítěte, ale v případě vhodného využití např. vhodně zvolenou aktivitou, která těchto znaků využívá může dojít k lepšímu uchopení tématu dítětem. Příkladem, kdy jeden z těchto znaků v aktivitě využívám, je Aktivita 5.

Pro názornější vysvětlení, jak funguje platební karta využívám dětského vnímání světa pomocí antropomorfismu a vysvětluji dětem, že v případě platby kartou u obchodníka „karta zavolá do banky“ a tam dojde k přesunu peněz z účtu nakupující na účet obchodníka.

1.3.3.1 Vnímání

Podle Čačky (1994) je v předškolním období vnímání dítěte globální a neanalytické, orientované převážně na to, co dítě bezprostředně upoutá. Vjemy jsou ovlivňované egocentričností a vazbou na prožitek a omezeně věcným přístupem k realitě. Analytický přístup k okolnímu světu bude rozvíjen až v následných fázích vývoje dítěte.

1.3.3.2 Pozornost

Pro dětskou pozornost je v tomto období charakteristická přelétavost, která je v raných vývojových fázích podmínkou častějšího a bohatějšího příjmu informací. Dítě není schopno dlouhodobějšího jednorázového aktu pozornosti. Prostředkem k jejímu posilování i větší záměrnosti jsou konstruktivní hry, popř. drobné jednoduché povinnosti. Rostoucí schopnost pozornosti se v tomto období projevuje ve vzrůstající nechuťi vůči podnětům odpoutávajícím od činností. (Čačka, 1994)

1.3.3.3 Paměť

Paměť je v předškolním období převážně bezděčná, zaměřená paměť se začíná rozvíjet až kolem pátého roku. Převažuje paměť mechanická, její kapacita tvoří spolu s aktivitou a zvědavostí dobrý základ pro snadné přijímání informací. Dále převažuje paměť konkrétní, tzn., že si dítě lépe pamatuje konkrétní situace než jejich popis. Přesto, že kolem pátého a šestého roku u dětí nastupuje paměť dlouhodobá, stále převažuje paměť krátkodobá. (Šulová, 2004)

„Se vzrůstající kvalitou paměti, pozornosti, emočního prožívání, manipulačních aj. schopností, jsou také stále jemnější a bohatější i dětské představy.“ (Čačka, 1994, str. 57)

„Logickou paměť dítěte je třeba vhodnými postupy a činnostmi rozvíjet tak, že se mu k zapamatování předkládá jen srozumitelný, jasný, jeho chápání přiměřený materiál,

nepodceňujeme ani vysvětlení sebejednodušších věcí, veršů, pohádek.“ (Wedlichová, 2010, str.27)

1.3.3.4 Řeč

Šulová (2004) uvádí, že období mezi třetím a šestým rokem je obdobím zkvalitňování řečových dovedností. Dítě si v tomto období rozšiřuje slovní zásobu a osvojuje si gramatická pravidla. V předškolním období převládá komunikativní složka řeči tedy řeč slouží převážně k dorozumívání a hraje významnou roli v procesu sociální integrace jedince. S rozvojem řeči se rozvíjí i kognitivní složka řeči, neboť se rozvíjejí i poznatky a zkušenosti, které nemusí být nutně vázány na bezprostřední zkušenost, ale na čtený text či verbální popis. Rozvíjí se i expresivní složka řeči, dítě tak dokáže vyjádřit své pocity, prožitky a potřeby, rozvíjí se též regulační složka řeči, která slouží k regulaci chování. Dítě v tomto období se často samo reguluje pomocí vnitřní řeči.

1.3.4 Sociální vývoj

„Rodina zůstává i v předškolním období nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje primární socializaci dítěte, tj. uvádí ji do společenství lidí.“ (Langmeier, Krejčířová,1998, str. 89)

Podle Šulové (2004) v procesu socializace dochází ke změnám ve třech klíčových rovinách, zkvalitňuje se sociální reaktivita, dochází k vývoji sociálních kontrol a dochází k osvojování sociálních rolí.

„Předškolák potřebuje kontakt s vrstevníky, aby se naučil komunikovat a prosazovat se ve vztazích a na symetrické úrovni. Dospělí, či věkově výrazně odlišné děti nejsou dostatečnou konkurencí, s níž by mohl předškolák soupeřit, nebo se učit spolupráci, altruismu, empatii, ovládnutí agresivity a vlastních aktuálních potřeb.“ (Skorunková, 2005, str. 41)

Význam pro finanční gramotnost:

Finanční gramotnost je neodmyslitelně spjata se společenstvím lidí, jelikož prostřednictvím finančních vztahů lidé mezi sebou různým způsobem interagují. Tyto finanční vztahy se v širším smyslu dotýkají i morálky, etiky a slušného chování. Pokud by

se úvod do finanční gramotnosti týkal pouze vztahu učitel-dítě, nemohlo by dítě získat takové zkušenosti, jaké by mohlo získat ve skupině vrstevníků.

1.3.5 Emoční vývoj

Předškolní období je pro dítě důležité z hlediska formování základních citových projevů. Tyto prožitky jsou u dítěte velmi intenzivní, ale krátkodobé a proměnlivé. Děti již dokáží postupně ovládat své citové projevy, dokáží být k sobě kritické, politovat se a ohodnotit své chování. U dítěte převažuje veselá nálada a strach z neznáma ustupuje. S vrstevníky rozvíjí schopnost spolupracovat. S vývojem emocí a rozvojem sociálních vztahů souvisí morálně etický vývoj předškoláka. Již kolem tří let věku mají děti zvnitřněny základní sociální normy, které jsou jim vštěpovány. S tím souvisí rozvoj svědomí, dítě ví „co se smí“ a „nesmí“. Dítě přestává potřebovat kontrolu dospělého a je postupem času sám sobě regulátorem chování. Role dospělého je při formování morálního citění dítěte nezastupitelná. Řada odborníků se shoduje s Piagetem, v tom, že dítě předškolního věku vnímá dospělého jako neoddiskutovatelnou autoritu. (Šulová,2004)

Schopnost zvládat emoce je pro finanční gramotnost důležitá. Budování správných návyků může vést k racionálnějšímu spotřebitelskému chování v dospělosti. Impulzivní a chování může být jednou z příčin platební neschopnosti.

1.3.6 Potřeby dítěte

„Tak jako existují životně důležité potřeby biologické (potrava, teplo, ochrana před úrazem apod.), které musí být plně uspokojeny, aby malé dítě mohlo vůbec přežít, jsou tu i základní životně důležité potřeby psychické, které musí být náležitě a v pravý čas uspokojovány, má-li se dítě vyvíjet v osobnost psychicky zdravou a zdatnou.“ (Matějček, 1994, str.37)

Podle Vágnerové (2012) se potřeby člověka a jejich význam v průběhu života mění. Pokud některé potřeby nejsou dostatečně uspokojovány, dochází k proměně jejich intenzity, nebo se mění způsob jejich uspokojování.

Matějček (1994) rozděluje potřeby na:

- potřebu určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů;

- potřebu určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech;
- potřebu prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů;
- potřebu identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty;
- potřebu otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy.

V rámci celostního rozvoje dítěte, je zapotřebí dbát na jeho potřeby a tyto potřeby v přiměřené míře uspokojovat. Ve výzkumných aktivitách proto dbám mimo jiné na přiměřenost, novost a proměnlivost podnětů.

1.3.7 Hra

„Hra je činnost, která se uplatňuje po celý život člověka, byť v různých životních obdobích v různé intenzitě a podobě. U dítěte předškolního věku je hlavní a zcela převažující náplní času v bdělém stavu.“ (Machková, 2007, str. 13)

Hru v předškolní období považujeme za hlavní a nepostradatelnou činnost. Je to optimální cesta k úspěšné socializaci a rozvoji dítěte. Hra je činností vedoucí, nikoli však jedinou. Dítě se stejně jako všichni lidé učí a svým způsobem pracuje. Herní učební a pracovní činnosti se prolínají, ale každá ovlivňuje psychické procesy rozdílným způsobem. Opravilová si dále klade otázku proč si dítě hraje? A na tuto otázku odpovídá, že dítě zpočátku neví, že si vlastně hraje, chce především dobývat svět a jedna samostatně a nezávisle. Hra dítěti přináší radost, potěšení a zábavu, ale neznamena to, že hra je samoúčelná. Cíl hry spočívá v činnosti samé, v úsilí a pozornosti hře věnované a ve zkušenostech, které dítě získává. (Opravilová, 2016)

V předškolním období pro dítě roste význam vrstevníků, které dítě potřebuje ke svým hrám. Ty jsou oproti dřívější převaze paralelní hry, hrami spíše kooperativními. (Šulová, 2004)

Autoři rozdělují hry podle mnoha hledisek, pro účely této bakalářské práce dále popíši volnou hru, didaktickou hru a dramatickou hru.

1.3.7.1 Volná hra

Podle Kořátkové (2005) je volná hra činnost, při které si dítě samo volí námět, záměr a chce spontánně cosi prozkoumávat, zkoušet, ověřovat, vytvářet. a volí si k tomu podle vlastního uvážení nebo podle dohody s dětským partnerem hračky, místo ke hře, role a způsob jejich ztvárnění, možnosti a podmínky pro souhru s druhými. Podle Kořátkové nese volná hra znaky spontánnosti, zaujetí, radosti, tvořivosti, fantazie, přijetí role a opakování.

1.3.7.2 Didaktická hra

„Didaktická hra se zpravidla soustředí na nácvik dílčích intelektuálních operací (např. třídění, řazení porovnávání) bez vztahu k rozvoji ostatních, zejména citových prožitků. Někteří psychologové považují didaktické hry navozené dospělými dokonce za úhonu na dětském vývoji.“ (Opravilová, 2016, str. 89-90)

1.3.7.3 Dramatická hra

„Dramatická hra je metodou a základním principem práce současně. Je to řízená nebo i strukturovaně členěná hra s určitými pravidly. Může na bídnu jednoduchý děj, nebo posloupnost dějů, které otevírají prostor pro spontánní tvoření, fantazii, prožívání, ale i rozhodování, improvizované vstupy dětí, přijetí postavy z příběhu a vstoupení do její role, jednání za tuto postavu i jednoduché jednání více postav v souhře.“ (Kořátková, 2014, str. 203)

Charakteristické rysy dramatické výchovy podle Machkové (2007) jsou především:

- **Vstup do role**, který je jednáním ve fiktivní skutečnosti, symbolická hra, založená na mezilidských vztazích, charakterech a jednání. Hrou v roli se dramatická výchova odlišuje od ostatních oborů, či směrů vzdělávání. Hra v roli využitá v jiných pedagogických systémech má pomocnou funkci.
- **Improvizace** je důležitá pro život, jelikož v životě musíme neustále jednat bez přípravy, reagovat na vzniklé situace, překážky, potíže a konflikty.

V bakalářské práci se především opírám o hru didaktickou a dramatickou. Předpokládám však, že aktivity budou i inspirací k navázání volné hry dětí.

2 METODOLOGICKÁ ČÁST

2.1 Východiska

Praktická část této práce vychází z poznatků, které jsem získala v teoretické části této práce. Zaprvé vycházím z toho, že zkoumaný vzorek dětí odpovídá charakteristice staršího předškolního dítěte. Dalším východiskem tedy je, že sledované děti mají osvojené základní okruhy předmatematické gramotnosti a jsou tedy dostatečně připravené k získání základních zkušeností v oblasti finanční gramotnosti.

Děti do kontaktu s financemi přichází přirozeně již od raného věku skrze pozorování svých rodičů a nejbližšího okolí. Tento kontakt je ve většině případů u dětí spontánní a nevědomý. Děti si tento svět přibližují skrze hru na „obchod“. V mateřské škole je tato hra většinou hrou spontánní a děti používají odposlechnuté fráze, aniž by si uvědomovaly jejich význam. Protože si děti na „obchod“ často hrají, předpokládám, že je toto téma pro ně dostatečně atraktivní. Podle mého názoru, se zde objevuje široký potenciál pro rozvoj prvotních zkušeností s finanční gramotností, který většinou nebývá v praxi využit. K tomuto přesvědčení mě mimo jiné vedou i poznatky, které vyplynuly z dotazníků pro rodiče a z dotazníků pro ředitele mateřských škol, které také zpracovávám v teoretické části této práce.

Jako východisko pro vytvoření výzkumných aktivit mi posloužila analýza dostupných didaktických materiálů. Na základě analýzy jsem vybrala zásadní pojmy finanční gramotnosti, které se v materiálech vyskytovaly. Tyto pojmy jsem následně zapracovala do jednotlivých aktivit. Při tvorbě aktivit jsem se zaměřila zejména na názornost, správně zvolené pomůcky a metodu práce s dětmi.

2.2 Cíle

2.2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je ověření vhodnosti a použitelnosti navrhovaných aktivit v předškolním vzdělávání v oblasti úvodu do finanční gramotnosti

2.2.1.1 Úkoly práce

- Na základě poznatků z teoretické části vytvořit jednotlivé aktivity pro seznámení předškolních dětí se základy finanční gramotnosti;
- Na základě analýzy informací získaných při výzkumných aktivitách navrhnout doplňující aktivity a další doporučení pro praxi;
- Zvolit vhodné pomůcky, které budou dostatečně názorné a pro děti stimulující.
- Zrealizovat aktivity a vyhodnotit jejich průběh;
- Pozorovat jakým způsobem děti na aktivity reagují a jak řeší případné problémy.

2.3 Výzkumné otázky

Základní otázku, kterou si v rámci výzkumu kladu je: Jak upravit navrhované aktivity, aby co nejlépe umožnily dětem seznámit se se základy finanční gramotnosti a získat první zkušenosti v této oblasti.

Otázky vázané k jednotlivým výzkumným aktivitám:

- 1) Jsou děti předškolního věku schopné odložit své přání/touhu proto, aby později získaly více?
- 2) Chápou děti, že mají v rámci nakupování možnost volby, jak s dostupnými prostředky naloží?
- 3) Jsou děti schopny pochopit zjednodušený princip směny bez použití finančních prostředků, tedy principem „kus za kus“?
- 4) Jsou děti schopné pochopit výhodu směny s penězi oproti směně „něco za něco“ či „kus za kus“?
- 5) Jsou děti schopné uvažovat přednostně nad koupí potřebné věci a poté uvažovat nad koupí něčeho, po čem touží?
- 6) Jsou děti schopné v tomto věku pochopit zjednodušený princip platby kartou?
- 7) Jsou děti schopné pochopit, že pokud nemají na „úctu“ peníze nemohou si kartou nic koupit?

2.4 Metody výzkumu

Praktická část této práce je založena na akčním výzkumu s kvalitativními prvky, jehož cílem je ověřit vhodnost jednotlivých aktivit. Základní metodou je zúčastněné pozorování dětí při probíhajících aktivitách. Pozorování bude probíhat jak přímo v průběhu daných aktivit, tak z videozáznamu, který byl v průběhu aktivit pořízen. Rodiče všech dětí zúčastněných na aktivitách s pořízením videozáznamu písemně souhlasili.

2.5 Podmínky výzkumu

Výzkum se uskuteční ve státní mateřské škole Ortenovo náměstí, jež je detašovaným pracovištěm MŠ U Uranie sídlící v Praze 7. Výzkum jsem se rozhodla provést s jednou třídou, konkrétně s „Oranžovou třídou“ dětí staršího předškolního věku. Třída, se kterou jsem se výzkumné aktivity rozhodla provést je homogenní. V této skupině jsou všechny děti zdravé a nenachází se mezi dětmi žádný diabetik. Tuto věkovou skupinu jsem vybrala na základě vývojových charakteristik dítěte předškolního věku, které vyplývají z teoretické části této práce.

Výzkum bude probíhat na konci školního roku v červnu 2020 a to z těchto důvodů. Zaprvé kvůli rozsahu jednotlivých aktivit je potřeba je provádět během dopoledne v rámci řízených činností. Na konci školního roku bývá v mateřských školách již volnější program, a proto nedojde k narušení rozvrženého programu v mateřské škole. Za druhé, konec školního roku je vhodný i pro to, že předškolní děti jsou ve svém vývoji „nejdále“, a tedy pravděpodobnost pochopení mnou zkoumaných témat je pro děti nejvyšší.

Výzkum bude probíhat během 7 pracovních dní, vždy v dopoledních hodinách. Časový rozsah jednotlivých aktivit se pohybuje od 10 minut do 55 minut. Výzkum bude prováděn s celou třídou, kromě Aktivity 4, ve které budu pracovat s dětmi individuálně. Ve třídě, ve které bude výzkum proveden, je zapsaných 26 dětí. Minimální počet dětí pro možné uskutečnění aktivit je 16 dětí, což je minimální počet dětí pro otevření třídy.

Rizika výzkumu:

Na konci školního roku mohou být děti již roztěkané, velmi fyzicky aktivní a často i díky teplému počasí se mohou hůře soustředit i po kratší dobu. Dalším rizikem může být přílišná abstraktnost některých témat vyskytujících se v aktivitách.

2.6 Organizace

2.6.1 Organizace aktivit

V této kapitole jsou popsány základní a obecné údaje týkající se organizace připravené série aktivit. Podrobnější popis organizace se objevuje v každé aktivitě zvlášť, a to z důvodu odlišnosti aktivit, různé náročnosti na přípravu aktivity, rozličné formy a metody práce s dětmi a různého využití pomůcek.

2.6.1.1 Rozvrh aktivit a časový rozsah:

Datum	Aktivita	Předpokládaný časový rozsah
Pondělí 8.6.	Aktivita 1 část a)	10 minut
Úterý 9.6.	Aktivita 1 část b)	20 minut
Středa 10.6.	Aktivita 2 část a) + b)	15 minut + 5-10 minut
Čtvrtek 11.6.	Aktivita 3 „PRVNÍ DEN“	20-30 minut
Pátek 12.6.	Aktivita 3 „DRUHÝ DEN“	20-30 minut
Pondělí 15.6.	Aktivita 4	55 minut (práce s 1 dítětem 5 -7minut)
Úterý 16.6.	Aktivita 5	30-40 minut (dle zaujetí dětí i déle)

2.6.1.2 Prostory:

Pro všechny aktivity budou využívány pouze vnitřní prostory „Oranžové třídy“. Nejčastěji bude využívána herna třídy. V Aktivitě 2 a 4 bude využíván prostor s pracovními stoly ve třídě.

2.6.1.3 Metody práce:

Nejčastěji užitou metodou práce s dětmi při výzkumných aktivitách je metoda prožitková, kooperační. Dále je využita metoda práce s využitím prvků dramatické hry a dramatické výchovy. Vzhledem k různosti aktivit budou metody práce u každé aktivity popsány zvlášť.

2.6.1.4 Forma práce

V této sérii aktivit se nejčastěji jedná o formu hromadnou, formu hromadnou v dílčích částech individuální a dále o formu individuální. Forma práce s dětmi je vzhledem k různosti aktivit popsána u každé aktivity zvlášť.

2.6.1.5 Pomoc učitele

Všechny navrhované aktivity lze provést bez pomoci druhé učitelky, kromě Aktivity 5, ve které je pomoc učitelky potřebná pro náležitou názornost aktivity. Konkrétní výpomoc druhé učitelky je popsána v praktické části v kapitole 3.1.5, týkající se Aktivity 5.

2.6.1.6 Přístup učitele

Při práci s dětmi je potřeba, aby učitelka měla přehled v základních pojmech finanční gramotnosti, které s dětmi při práci užívá. Je vhodné, aby učitelka dětem nabízela nové pojmy k osvojení nenásilnou formou, například dítě řekne: „*Já si tenhle penízek nechám.*“ Učitelka odpoví: „*Ty si tenhle penízek necháš? Takže ho neutrátíš, to si ho můžeš dát třeba do kasičky a pak tenhle jeden penízek ušetříš.*“ Je potřeba aby se učitel co možná nejpřesněji vyjadřoval, aby zbytečnými chybami v pojmosloví nemátl děti.

2.6.2 Pomůcky

Každá aktivita v praktické části je jinak náročná na pomůcky. Tuto kapitolu jsem proto pro větší přehlednost rozčlenila podle pořadí aktivit. K některým pomůckám jsou pro větší názornost přiloženy obrázky. U některých pomůcek jsou dále vypsány možné alternativy.

2.6.2.1 Aktivita 1

- **Sáček gumových medvídků**

Gumoví medvídci slouží v Aktivitě 1 jako lákadlo. Tuto variantu lákadla jsem konzultovala s učitelkou třídy, ve které jsem výzkum prováděla. Samozřejmě je možné medvídky nahradit jinou vhodnou, například zdravější variantou, jako je ovoce, zdravé sušenky atd. Variantu lákadla je vždy vhodné domluvit s učitelem konkrétní třídy. Musí být však pro děti dostatečně lákavé.

- **Diamanty**

Jedná se o malé plastové, barevně rozlišené kamínky, které připomínají tvar diamantu. Velikost těchto diamantů je přibližně 1 cm. Pro konkrétní představu je vpravo přiložen obrázek. V této aktivitě budou diamanty zastávat roli platidla. Tyto diamanty mohou být nahrazeny jinými předměty, například knoflíky, korálky, samolepkami, fazolemi atp. Pokud by kritériem pro výběr platidla byla větší velikost předmětů, pak mohou být diamanty nahrazeny například většími knoflíky, obrázky atd.

2.6.2.2 Aktivita 2

V části a) budou využity tyto pomůcky:

- **Peněženka**

Může být použita jakákoli opravdová peněženka.

- **Hotovost (české bankovky a mince)**

Mince následujících hodnot: 1Kč, 2Kč, 5Kč, 10Kč, 20Kč, 50Kč a bankovky v hodnotě 100Kč, 200Kč, 500Kč. Počet mincí a bankovek jednotlivých hodnot není určen, nejlepší možností je alespoň jedna mince a bankovka od každé zmíněné hodnoty. Bankovky nejvyšších hodnot učitel dětem ukazovat nemusí, jelikož cílem ukázky není seznámit děti se všemi druhy bankovek, ale názorně jim ukázat, že peníze existují ve více variantách – rozměrech, barvách a materiálech.

- **Přezuvky dětí**

Přezuvky děti slouží při aktivitách jako směnný předmět. Tato varianta mi přišla nejvíce praktická. Přezuvky mohou být nahrazeny například plyšáky, hračkami dětí. Tyto předměty by si musely děti záměrně přinést do školky.

V části b) budou využity tyto pomůcky

- **Papír s říkankou „Paci, paci, pacičky“**

Tato říkanka je všeobecně známá, nicméně ji i tak doporučuji číst z papíru. Pokud by nastaly nějaké obtíže např. děti by požadovaly opakování textu, či zpomalení čtení, umožní pak čtení říkanky z papíru snadnější průběh této části aktivity a lepší orientaci v textu (viz Příloha 7).

- **Pracovní listy**

V pracovním listě formátu A4 (viz Příloha 6) najdeme 3 sloupce obrázků. Úkolem dítěte je vybrat dle čteného textu obrázek dané osoby spojit ji tužkou s obrázkem věci v prostředním sloupci a obrázek věci v prostředním sloupci následně spojit s obrázkem věci ve sloupci třetím. V každém sloupci se zároveň nachází jeden obrázek, který do říkanky nepatří.

- **Tužky**

Tužky musí být vhodné pro děti předškolního věku.

2.6.2.3 Aktivita 3

V části aktivity s názvem „PRVNÍ DEN“ budou využity tyto pomůcky:

- **Diamanty**

V této aktivitě plní diamanty roli zástupného předmětu za bonbóny. Vzhled diamantů je stejný jako v Aktivitě 1.

- **Mističky na diamanty**

Tyto mističky slouží pouze jako úschovna diamantů. Slouží k tomu, aby děti nepoztrácely diamanty v této části aktivity. Jako mistička na diamanty může sloužit i např. obyčejný kornout vytvořený z papíru, nebo plastový kelímek.

- **Přezuvky dětí**

Použijí se stejně jako v Aktivitě 2.

V části aktivity s názvem „DRUHÝ DEN“:

V této části jsou zapotřebí všechny pomůcky tak, jak jsou popsány v předešlé části „PRVNÍ DEN“. Kromě těchto pomůcek jsou zapotřebí dále:

- **Dětské peníze**

Rozměry těchto papírových dětských peněz jsou 8 cm x 3,5 cm ve třech barevných variantách; žlutá v hodnotě „1“, červená v hodnotě „2“ a modrá v hodnotě „3“. Pro potřebu této aktivity jsem použila dětské peníze, které sloužili jako platidlo na dětském táboře. Viz obrázek vpravo. Možnou alternativou dětských peněz

mohou být jakékoli jiné dětské peníze nebo „papírky“, na kterých bude zřetelná hodnota peněz. Současně by bylo dobré, aby platidla nebyla příliš malá, a jejich rozměry byly dostatečné.

2.6.2.4 Aktivita 4

V této aktivitě jsou použity předměty, které jsou ve třídě běžně dostupné tedy **stůl, dvě židle, sklenice/hrnky s vodou, minimálně 10 ks pastelky**. Dále jsou v této aktivitě zapotřebí předměty, které jsou již popsány výše: **přezuvky a dětské peníze**. A konečně jsou zapotřebí nové pomůcky a to:

- **Dětská pokladna**

Slouží pro lepší navození herní atmosféry. Pokud ji mateřská škola nevlastní, lze se obejít i bez této pomůcky.

- **Cenovky**

Cenovky jsou vyrobeny z papíru velikosti A5, jež je přeložený na polovinu. Na cenovky je potřeba napsat cenu konkrétního zboží.

Hodnoty zboží jsou v rozmezí hodnot 1-3. Cenovky je třeba vyrobit tak, aby byly přehledné, a aby z nich dítě poznalo jakou částku musí za zboží zaplatit. Viz přiložené obrázky.

- **Bonbony**

Jsou zapotřebí dva druhy bonbonů. Jednoho druhu bonbonů musí být viditelně menší množství než druhého druhu. Tuto variantu jsem konzultovala s učitelkou třídy, ve které jsem výzkum prováděla. Je možné bonbony nahradit jinou vhodnou, například zdravější variantou, jako je ovoce, zdravé sušenky atd. Stále však platí, že jednoho druhu jídla musí být viditelně menší množství než druhu druhého.

2.6.2.5 Aktivita 5

V této aktivitě jsou zapotřebí předměty, které jsou již popisované v předešlých aktivitách, tedy **peněženka, hotovost, cenovky, sklenice s vodou, dva druhy bonbonů, dětská pokladna, stůl.**

Dále jsou zapotřebí následující pomůcky:

- **Platební karta**

Platební karta je využita jak v úvodní motivaci, tak v průběhu celé aktivity. Je možné platební kartu nahradit větším předmětem, který bude zastupovat roli karty. Například může být použit karton vystřižený ve tvaru obdélníku.

- **Molitanová stavebnice**

Molitanová stavebnice představuje budovu banky. Lze ji sestavit jednoduše jako bránu. Může být doplněna o papír s popiskem: „Banka“. Viz obrázek vpravo. Tato budova slouží pro navození atmosféry.

- **Dřevěné kostky**

Dřevěné kostky zastupují v této aktivitě dětské peníze. Tyto kostky budou vkládány na „účet“, který si dítě v bance otevře. Je důležité, aby byly všechny kostky stejného rozměru a velké tak, aby se vždy 4 kostky vešly do plastového kelímku (popisovaném níže), jež bude představovat „účet“ dítěte. Viz obrázek vpravo.

V mateřské škole, ve které jsem výzkum prováděla, byly k dispozici dřevěné kostky o délce strany 2,5cm v různých barevných kombinacích. Každé dítě tak mohlo názorně

vidět, jak se jejich peníze pohybují v rámci účtů. Jednotlivé kostky představují stejnou hodnotu, v tomto případě jde o hodnotu „jedna“.

- **Plastové kelímky**

Průhledné plastové kelímky o objemu 0,5litru představují účet, který si děti v průběhu aktivity zařizují a vloží si do něj své peníze, tedy dřevěné kostky. Na plastové kelímky lze také napsat jméno dítěte. Dítě si pak pozná svůj kelímek („účet“) i v případě, kdy je v bance více kelímků zároveň. Díky průhlednosti plastových kelímků děti lépe uvidí počet kostek, který na „úctu“ mají, a zároveň budou lépe vnímat pohyb kostek v rámci „úctů“ (nárůst/úbytek). Plastové kelímky lze dle možností nahradit jinou vhodnou variantou. Důležité však je, aby byl předmět reprezentující „účet“ dostatečně veliký, a aby bylo umožněno dětem vidět pohyby a změny, které v bance probíhají, když děti v obchodě platí kartou.

- **Lavička**

Tento předmět není zásadní pro průběh aktivity, pouze vymezí prostor „banky“ pro pokládání kelímků, tedy „úctů“. Když děti sedí na koberci a pozorují změny a pohyby na „účtech“, lavička jim umožní vidět tyto pohyby v úrovni jejich očí.

- **Plyšový medvěd**

Tento plyšový medvěd slouží jako zástupný předmět k roli „pracovníka v bance“. Medvěda je možné nahradit jakýmkoli plyšákem či jinou hračkou s „tváří“.

- **„Čtečka karet“**

Jako čtečka karet může sloužit jakákoliv krabička, či kus stavebnice. Důležité je, aby si děti v tomto předmětu představily „čtečku“, která načítá informace z platební karty. Tato pomůcka je vhodná proto, že děti podobné zařízení můžou vidět v obchodech, například když jejich rodiče platí za nákup. Jak vyplynulo z dotazníkového šetření v části 1.1.6.2, někteří rodiče dokonce nechávají své děti v obchodě za ně platit jejich kartou.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V těchto aktivitách nejsou vždy užitá terminologicky přesná slova, jak v přímé řeči, tak ve scénářích těchto aktivit. Volen je takový jazyk, kterému rozumí dítě předškolního věku. Pokud se v aktivitách objeví slova nová, jsou vysvětlena v aktivitách takovým jazykem, kterému dítě rozumí. V rámci těchto aktivit je respektované vývojové stádium dítěte předškolního věku, respektive složení dané skupiny.

3.1 Výzkumné aktivity

Pro lepší přehlednost a orientaci čtenáře v této kapitole postupuji tak, že každou výzkumnou aktivitu samostatně a uceleně popíšu. Tento postup jsem zvolila jako vhodnější z důvodu vnitřní struktury některých aktivit, jelikož se skládají z více částí a někdy i z více variant jednotlivých částí.

V každé kapitole věnující se jednotlivé aktivitě nejprve krátce aktivitu popíšu, následně vymezím cíle, výzkumné otázky, klíčová slova, pojmy a následuje detailnější popis aktivity, organizace a scénář aktivity. Pro průběh aktivity a reflexi aktivity a další doporučení pro praxi jsem vyčlenila samostatné kapitoly.

Aktivity jsou řazeny od snadných po složitější, ve stejném pořadí jsem postupovala při výzkumu s dětmi – tzn. metodou sněhové koule, kdy jsem s dětmi vždy navazovaly na předešlou aktivitu.

Aktivity jsou sestaveny s ohledem na vývojové stádium dítěte, aby nedošlo k přehlcení dítěte novými podněty, které mohou být náročné na abstraktní myšlení. V závěru praktické části se věnuji hodnocení výzkumných aktivit a doporučením pro praxi.

Aktivity probíhají podle předem připravených scénářů. Popis scénářů uvádím u každé aktivity zvlášť. Ve scénářích je přímá řeč učitelky vyznačena kurzívou a velkým písmenem „U“.

3.1.1 Aktivita 1 – Odložená spotřeba

V této aktivitě zkoumám, zda dítě předškolního věku je schopné odložit svou touhu po sladkosti za účelem získání více sladkostí později. Aktivita je tedy založena na principu odložené spotřeby.

Odložená spotřeba je jeden ze základních principů finanční gramotnosti a investování. Princip odložené spotřeby spočívá v odložení aktuální spotřeby pro účely vyšší spotřeby, nebo zisku v budoucnu. Nicméně v některých případech je dobré investovat ve vhodnou chvíli, zejména pokud lze využít výhodnou možnost investice, která se aktuálně nabízí. Tímto však děti nebudeme zatěžovat a všechny části Aktivity 1 jsou koncipovány tak, aby pro dítě bylo výhodnější svou aktuální spotřebu odložit. Pro děti je mnohem snazší svou touhu neoddalovat a je to mimo jiné dáno i pudově. Mnohem těžší je pro děti naučit se odložit svou spotřebu. S dětmi můžeme pouze vyzkoušet, zda jsou schopné v nejjednodušší formě vydržet a odložit svou touhu. Osvojení si této schopnosti by v dlouhodobém horizontu mohlo vytvářet předpoklad k šetření, respektive předpoklad, že jedinec neutratí vše hned. Tato aktivita byla inspirována videem https://www.youtube.com/watch?v=QX_oy9614HQ. Jako motivační prostředek ve videu byl použit maršmeloun. V tomto videu není jasné, jak staré jsou děti, na kterých je prováděn pokus. Zároveň z videa není patrné, jak dlouho děti čekaly na příchod dospělého.

Cíl: sledovat u dětí, prostřednictvím dvou variant aktivity, zda jsou schopné odložit svou spotřebu;

Výzkumná otázka: jsou děti předškolního věku schopné odložit své přání/touhu proto, aby později získaly více;

Klíčová slova: odložit, vydržet, počkat, směnit;

Popis aktivity:

- Tato aktivita je rozdělena do dvou částí. V této aktivitě jsem části nazvala
a) „Odložená spotřeba bez směny“
b) „Odložená spotřeba se směnou“
- Každá část této aktivity by měla být provedena v jiný den. V ideálním případě by měly aktivity proběhnout ve dvou dnech po sobě.

- Obě části aktivity budou probíhat ve vnitřních prostorech třídy, na koberci v herně dětí.
- Obě části začnou v době těsně před svačinou dětí – děti mohou mít hlad a je tedy více pravděpodobné, že bude výraznější vnitřní pnutí dítěte, které může mít velkou touhu sníst gumového medvídka nejen z hlediska lákavosti, ale i z hlediska možného hladu.

Poznámky k aktivitě:

- Počet gumových medvídků, které budeme v aktivitě potřebovat musí odpovídat dvojnásobku počtu dětí ve třídě.
- Gumové medvídky a diamanty popisované v této aktivitě je možné nahradit jinou vhodnou variantou viz kapitola 2.6.2.1.
- Návčik oddálení je nutné opakovat (obměnit kontext, prodloužit dobu čekání).

3.1.1.1 Aktivita 1 – část a) „Odložená spotřeba bez směny“

Organizace:

Pomůcky:	sáček gumových medvídků
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	10 minut
Prostor:	herna třídy
Metoda:	první část: popisná druhá část: prožitková
Forma:	hromadná, v dílčích momentech individuální

Příprava aktivity:

Připravit sáček gumových medvídků v dostatečném množství.

Scénář aktivity – část a):

Děti sedí v kruhu.

U: *„Děti, ještě, než půjdete na svačinu, tak vám chci něco dát. Mám tu sáček gumových medvídků a každému z vás jednoho medvídka rozdám. Až každému*

z vás rozdám jednoho medvídka, tak zajdu za dveře a chvíli budu pryč. Za chvíli se k vám vrátím a sednu si k vám zpátky do kruhu. Kdo bude mít do té doby medvídka stále u sebe a nesní ho, tomu dám ještě jednoho medvídka navíc. Je na vás, jestli se rozhodnete sníst medvídka teď, anebo počkáte, až se vrátím a dám vám ještě jednoho medvídka navíc.“

Učitelka zajde za dveře třídy, počká 2 minuty a vrátí se k dětem. Těm dětem, které počkaly na příchod učitelky, učitelka rozdá jednoho medvídka. Učitelka se zeptá všech dětí na doplňující otázky, například:

U: *„Jaké pro tebe bylo čekání? Bylo čekání těžké, nebo snadné?“ Chtěl/a si medvídka během čekání sníst? Proč si medvídka nesnědl/a?“ „Není to nic špatného, když si snědl/a medvídka dříve, než jsem se k vám vrátila. Víš, proč si medvídka snědla?“*

Díky otázkám, které dětem učitelka položí, dostane od dětí zpětnou vazbu a zjistí důvody, které vedly děti jednat tak jak jednaly.

3.1.1.2 Aktivita 1 – část b) „Odložená spotřeba se směnou“

Organizace:

Pomůcky:	sáček gumových medvídků, diamanty
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	20 minut
Prostor:	herna třídy
Metoda:	první část: popisná druhá část: prožitková
Forma:	hromadná, v dílčích momentech individuální

Příprava aktivity:

Připravit sáček gumových medvídků a předměty směny, tedy diamanty v dostatečném množství.

Scénář aktivity – část b):

Uvažovala jsem o dvou variantách provedení této aktivity. V první **lehčí** variantě jde o jednodušší směnu, kdy učitelka děti odmění za výkon a dále s dětmi smění jeden diamant za jednoho gumového medvídka před svačinou, anebo po svačině učitelka s dětmi smění jeden diamant za dva gumové medvídky. Viz tabulka níže.

V druhém případě jde o ten samý postup, pouze se nabízí více variant v rámci směny. V druhé **těžší** variantě je poměr méně výhodný než v první variantě a děti si tuto výhodu nemusí kvůli vyšším číslům uvědomovat. Viz tabulka níže.

<u>Lehčí varianta</u>			
	Peníze		Bonbony
Před svačinou	1	↔	1
Po svačině	1	↔	2

<u>Těžší varianta</u>			
	Peníze		Bonbony
Před svačinou	1	↔	1
	2	↔	2
Po svačině	2	↔	3

Lehčí varianta:

Děti mají čas volné hry. Když volná hra končí, učitelka ohlásí dětem, že je čas na speciální úklid herny ve třídě a ten kdo pomůže s úklidem herny, dostane za odměnu jeden diamant. Po úklidu učitelka rozdá každému dítěti jeden diamant.

U: *„Každý z vás dostal diamant za odvedenou práci. Tento diamant si můžete právě teď se mnou směnit za jednoho gumového medvídka. Anebo teď počkáte a po svačině za mnou můžete přijít a já s vámi směním ten jeden diamant za dva gumové medvídky. Je jenom na vás, jak se rozhodnete. Žádná možnost není špatná.“*

Těžší varianta:

Děti mají čas volné hry. Když volná hra končí, učitelka ohlásí dětem, že je čas na speciální úklid herny třídy a ten kdo pomůže s úklidem herny, dostane za odměnu dva diamanty.

U: *„Děti, tyto dva diamanty, co jste získaly za speciální úklid herny, se mnou můžete směnit před svačinou. Můžete se rozhodnout, jestli se mnou směníte jenom jeden diamant za jednoho gumového medvídka, nebo směníte dva diamanty za dva*

gumové medvídky. Pokud ale vydržíte a přijdete ke mně směnit diamanty až po svačině, můžete získat za dva diamanty gumové medvídky tři. Žádná možnost není špatná.“

Při aktivitě učitelka dbá, aby se děti správně vyjadřovaly, když si přijdou směnit diamanty za medvídky. Základy slušného chování by se neměly opomíjet, důvody jsem vypsala v teoretické části této práce.

Poznámka:

- V obou variantách předpokládáme, že uklízet budou všechny děti. Pokud nebude některé dítě uklízet, nemůže se zúčastnit aktivity, protože nedostane diamant. V takovém případě může však dítě ostatní děti pozorovat.

3.1.1.3 Průběh Aktivity 1

Cílem této aktivity bylo sledovat u dětí, zda jsou schopné odložit spotřebu ve dvou situacích. Při realizaci této aktivity bylo ve třídě přítomno 16 dětí.

V **části a)** této aktivity děti pochopily zadání a bez žádných velkých problémů vyčkávaly na můj příchod. Během čekání se děti zabavovaly různým způsobem. Z nahraného videa aktivity je patrné, jak se většina dětí průběžně ohlíží ke dveřím, kterými jsem odešla. Některé děti si s gumovým medvídkem hrají, některé děti si šeptají s kamarády. Některé děti sledují gumového medvídky, a jedna dívka, měla tendenci gumového medvídky sníst. Gumového medvídky přibližovala k ústům, ale nesnědla ho. V průběhu aktivity byly děti velmi tiché a klidné.

Odpoověď na výzkumnou otázku položenou v této aktivitě v **části a)** je, že všechny děti byly schopné odložit svou touhu, aby později získaly více. Tedy že všechny děti byly schopné vyčkat a nesnědla medvídky do té doby, než jsem se vrátila do třídy.

V **části b)** této aktivity jsem si nebyla jistá, zda děti pochopí, že si mohou směnit dva gumové medvídky za dva diamanty a později, že mohou směnit dva diamanty za tři gumové medvídky. Obávala jsem se toho, že jsem užila složitější kombinaci počtu diamantů a gumových medvídků, a že děti nebudou mít kapacitu si směnný poměr zapamatovat. Děti si však chodily diamanty za medvídky směňovat v různých

kombinacích. Jedna dívka, která uskutečnila směnu před svačinou, se mě zeptala, kdy může gumové medvídky sníst. Dotaz této dívky poukázal na to, že si dívka pamatovala postup **části a)** této aktivity. Zajímavé také bylo, když jedna dívka přišla po svačině vyměnit pouze jeden diamant za jednoho medvídka, i když mi sdělila, že si uvědomuje, že může mít tři, ale že je nechce. Je možné, že dívku spíše přitahoval sociální kontakt než samotná sladkost.

Celkem si v **části b)** dva diamanty za tři medvídky přišlo směnit po svačině 7 dětí ze 17. Zbylých 10 dětí směnilo diamanty před svačinou v různých kombinacích.

Odpověď na výzkumnou otázku položenou v této části aktivity je, že dětí, které si přišly směnit diamanty za medvídky po svačině, byla téměř polovina z celé skupiny. Vzhledem k náročnější variantě byly mé osobní odhady poněkud nižší. Předpokládala jsem, že si po svačině přijde směnit diamanty za medvídky maximálně 3-5 dětí.

Ve zkoumané skupině předškolních dětí byla i jedna dívka, které byly tři roky. Tato dívka měla ve třídě sourozence a do třídy docházela kvůli výjimečné situaci. Rozhodla jsem se, že ji z aktivit nebudu vyčleňovat. Rozhodla jsem se pozorovat, jak si dívka tohoto věku s aktivitami poradí. V **části a)** této aktivity měla touhu medvídka jíst, ale pozorovala svou starší sestru a nejspíše podle vzoru sestry medvídka také nesnědla. V **části b)** mě velice překvapila. Směnit diamanty za gumové medvídky si přišla po svačině a z videa je znát, že si je ve svém rozhodnutí jistá. Zde se svou sestrou již nenechala inspirovat, jelikož její starší sestra si přišla směnit diamanty za medvídky před svačinou v poměru dva diamanty za dva medvídky.

3.1.1.4 Reflexe Aktivity 1 a další doporučení

Reflexe:

V této aktivitě v **části a)** jsem si po odchodu za dveře uvědomila, že se děti v kruhu mohou vzájemně ovlivňovat jak tím, že vyčkají a medvídka nesnědí, tak i tím, že by například jedno dítě medvídka snědlo a mohlo tím ovlivnit ostatní děti. V budoucnu bych první část aktivity s dětmi vyzkoušela individuálně.

Dále jsem si v této části za dveřmi pokládala otázku, zda nejsou dvě minuty krátký čas na to, aby děti podlely touze sníst gumového medvídka. Bylo by zajímavé sledovat, zda by tyto předškolní děti podlely pokušení, pokud by se časové rozpětí pohybovalo například od dvou do pěti minut.

Post reflexe:

Při rozboru videa **části a)** této aktivity jsem si znovu položila otázku, zda by nebylo příhodnější tuto aktivitu provést individuálně, tedy s každým dítětem zvlášť. A to z důvodu, aby se děti nemohly vzájemně ovlivňovat a jednaly by tak více sami za sebe. Možná by tato forma práce s dětmi ukázala rozdílné výsledky.

Při rozboru videa **části b)** jsem si všimla, že jsem dětem zopakovala jejich možnosti směny několikrát. A to proto, že jsem zahlédla u některých dětí tázavý nebo nejistý výraz v obličejí, čehož jsem si během aktivity vědomě nevšimla. Myslím si tedy, že jsem se rozhodla intuitivně správně a možnosti směny dětem několikrát zopakovala, aby jim bylo jasné, na základě jakých kritérií mají uvažovat. Dále bylo ze záznamu vidět, že děti, které si přišly směnit diamanty před svačinou, se přišly dívat na ostatní děti, jak si směňují diamanty za bonbony po svačině.

Při rozboru videí z této aktivity mě napadlo, že by tato aktivita mohla být vhodná i pro mladší děti než ty předškolní. Příště bych tuto aktivitu ráda vyzkoušela i s dětmi mladšími. S těmito dětmi bych ale vyzkoušela v aktivitě v **části b)** lehčí variantu.

Další návrhy:

Jak jsem již zmínila v části post-reflexe, bylo by zajímavé zkusit **část a)** této aktivity individuální formou a výsledky porovnat.

Dále navrhuji vyzkoušet celou Aktivitu 1 s dětmi mladšími pěti let. Doporučuji učitelkám, aby možnosti směny sdělily dětem vícekrát. Zvýší se pravděpodobnost, že děti, které mohly tápat v možnostech směny, se mohou ujistit a rozhodnout, kdy půjdou směnit diamanty a proč.

3.1.2 Aktivita 2 – Směna

Směna je nezákladnější způsob, jak prodat a koupit zboží. Směna je obchod, při kterém se vyměňuje zboží za zboží, nebo zboží za peníze. Pro uskutečnění směny je potřeba najít někoho, kdo má zájem o zboží naše a my musíme mít něco, co potřebuje ten druhý. Rozdíl mezi směnou, výměnou a koupí je popsán v teoretické části této práce v kapitole 1.1.5.

Uvědomuji si, že proces směny není vždy tak jednoduchý. Aktivitu jsem vymyslela na bázi jednodušší směny, aby děti sledovaly jenom jeden podstatný úkon. V této aktivitě užívám slova směna a výměna, který mají stejný význam v kontextu těchto aktivit.

Cíl: sledovat u dětí, zda pochopí princip výměny „kus za kus“
skrze dvě na sebe navazující aktivity.

Výzkumná otázka: jsou děti schopny pochopit zjednodušený princip směny bez použití finančních prostředků, tedy principem „kus za kus“?

Klíčová slova: směna, výměna přezuvek, spojit

Popis aktivity:

- Tato aktivita je rozdělena do dvou částí. Tyto části jsem nazvala
a) „Obuvníci“
b) „Paci, paci, pacičky“
Obě tyto části by měly být provedeny v jeden den. První část může být provedena například při dopolední řízené činnosti a druhá část aktivity by pak měla být provedena například po svačině.
- První část bude probíhat v herně třídy na koberci v rámci dopolední řízené činnosti. V této aktivitě nejde o detailní seznámení se s českými penězi. Peníze v této aktivitě mají pouze funkci úvodně motivační. Pokud budou mít děti velký zájem o prohlížení si českých peněz, může učitelka s dětmi diskutovat na toto téma.
- Druhá část aktivity bude probíhat u stolů v prostorách třídní jídelny.

3.1.2.1 Aktivita 2 – část a) „Obuvníci“

Organizace:

Pomůcky:	peněženka, hotovost (české bankovky a mince), přezuvky dětí
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	15 minut
Prostor:	herna třídy
Metoda:	prožitková, kooperační
Forma:	hromadná

Příprava aktivity:

Je potřeba připravit peněženku, ze které později učitelka vyndá české bankovky a mince v množství popisovaném v metodologické části v kapitole 2.6.2.2.

Scénář aktivity – část a):

Děti sedí v kruhu. Učitelka položí dovnitř kruhu peněženku.

U: „Copak to vevnitř kruhu leží?“

Děti odpovídají. V návaznosti na odpovědi dětí učitelka postupně vyndává české peníze. Učitelka se zeptá dětí, zda si mince a bankovky chtějí osahat a případně jim to dovolí.

U: „Víte, jak se říká těmto „papírkům? *“

Učitelka ukáže dětem ukáže bankovky. Nechá děti odpovídat a popřípadě jim sdělí správný výraz. Takto se obdobně učitelka zeptá i na mince.

U: „Jestlipak víte děti, k čemu peníze slouží?“

Děti odpovídají a učitelka na děti adekvátně reaguje.

U: „Můžeme dnes platit i něčím jiným než penězi?“

Pokud budou děti potřebovat přiblížit situaci, učitelka může dát příklad: „Můžeme v obchodě za zeleninu zaplatit kameny? Můžeme doktorovi zaplatit třeba slepicí?“ Následně dětem učitelka povypráví.

U: *„Tak jsme si spolu teď řekly, k čemu peníze jsou, že se penězi platí za nějaké věci**. Peníze jsou naše platidlo. Penězi tedy platíme třeba v obchodě, když si jdeme něco koupit. A já vám děti, povyprávím o tom, jak to bývalo v dávných, dávných časech s platidly. Dávno před tím, než se narodili vaši rodiče, dávno před tím, než se narodili vaši prarodiče, lidé žádné peníze neměli. Když si ale lidé potřebovali něco pořídit nebo si chtěli něco pořídit, tak chodili na tržiště a tam si věci vyměňovali-tedy **směňovali**. Na tržišti bylo mnoho lidí. Mohl tam být třeba pekař, který pekl chleba. A taky tam byl obuvník, který prodával boty. A když pekař potřeboval boty tak přišel za obuvníkem. A když se spolu dohodli, tak pekař směnil chleba za boty. A obuvník směnil co?“*

Děti odpovídají.

U: *„Ano, obuvník směnil boty za chleba.“*

Hra „Obuvníci na tržišti“

U: *„My si děti na takové tržiště spolu právě zahrajeme! Každý z vás se teď stane obuvníkem, který si vyrobil jednu botu, která mu náramně padne, ale pak měl asi špatný den a vyrobil jednu botu, která mu neseďí a rozhodne se ji donést na tržiště. Třeba ji s někým bude moct směnit. A zároveň se podívá, zda náhodou nějaký obuvník nevyrobil botu přímo pro něj.“*

Učitelka dětem vysvětlí, že každé dítě dá jednu svou přezuvku dovnitř kruhu a sedne si zpět na své místo, ale sedne si zády do kruhu. Učitelka poté rozdá každému dítěti jednu přezuvku, která danému dítěti však nepatří. Děti si následně stoupnou a vydají se hledat partnera pro směnu s cílem získání své vlastní přezuvky. Až svou přezuvku děti získají, tak si ji nazují a sednou si na kraj koberce, kde počkají, až všichni ostatní hru dohrají. Učitelka nechá děti dohrát hru i případně, že se děti začnou tahat, strkat a dohadovat se, anebo na sebe děti začnou křičet. Protože toho následně využije.

Učitelka se po hře zeptá dětí, jaké bylo směňování na tržišti a nechá děti odpovídat.

U: *„V dávných dobách asi nebylo úplně snadné a příjemné něco směnit, když se na tržišti lidé strkali, dohadovali, brali si právě třeba boty z rukou, křičeli na sebe*

a tahali se-zrovna jako vy***! Proto se časem lidé dohodli, že bude na tržišti příjemněji, když se k sobě budou chovat slušně. Co to znamená, děti?“

Děti odpovídají. Učitelka může zopakovat to, co děti řeknou, tedy například, že chovat se slušně znamená nestrkat se, nepřetahovat se o věci, nepokřikovat po ostatních. Znamená to také pozdravit se, poprosit, když o něco žádáme (o směnu přezuvky), poděkovat a rozloučit se.

Učitelka s dětmi zopakuje hru Obuvníci na tržišti. Po rozdání přezuvek dětem připomene, aby se k sobě chovaly slušně a zdůrazní, že se by se nemělo stát, že jeden sebere druhému bačkoru a sám tu svou nesmění. Když něco směním, musí to být jedna přezuvka za jednu přezuvku, „kus za kus“. Při hře učitelka dále sleduje, zda děti základy slušného chování dodržují a zda aktivita probíhá jinak než při prvním pokusu.

Po skončení aktivity učitelka dětem poděkuje za účast.

Poznámky k části a):

- * U těchto předškolních dětí můžeme rozlišovat bankovky a mince. U menších dětí by stačilo, aby odpověděly „peníze“.
- ** Děti zatím nebudeme přetěžovat pojmem zboží ani tím, že si mohou koupit nějakou službu, pokud je samy děti nezmíní. Zboží se budu věnovat v kapitole 3.1.3.
- *** Pokud budou děti hodné a klidné, tak můžeme říci, že se ve starověku ale lidé nechovali tak pěkně a že do sebe strkali, hádali se atd. Nicméně v zápalu hry předpokládám, že se děti nebudou slušně ptát a zdravit a prosit.

3.1.2.2 Aktivita 2 – část b) „Paci, paci, pacičky“

V této části se směna objevuje v říkance. S pojmem směna v této části již nepracujeme jako v předešlé části tedy ve smyslu „kus za kus“, nýbrž ve smyslu „něco za něco“. V této části používám pojmy směnit, vyměnit a koupit jako synonyma. A to kvůli říkance „Paci, paci pacičky“, která přesně tyto pojmy nerozlišuje.

Organizace:

Pomůcky:	papír s říkankou, pracovní listy formátu A4 (viz Příloha 6 a 7), tužky
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	5-10 minut
Prostor:	pracovní stoly ve třídě
Metoda:	slovní – vysvětlování
Forma:	individuální – samostatná práce

Příprava aktivity:

Vytisknout pracovní listy „Paci, paci pacičky“ v dostatečném množství, tak aby každé dítě mělo svůj vlastní pracovní list. Připravit na pracovní stoly tužky pro děti. Vytisknout slova k říkance „Paci, paci, pacičky“

Scénář aktivity-část b):

Děti sedí u stolů. Učitelka naváže na hru z **části a)** „Obuvníci na tržišti“. Zeptá se dětí, co všechno se na takovém dávném tržišti mohlo směňovat kromě „boty za botu“. Učitelka nechá děti přemýšlet a odpovídat. Může také dávat sama příklady dětem, aby jim pomohla.

U: „*Směnit se mohlo opravdu mnoho věcí. Mohla se měnit slepice za 10 rohlíků, mohla se směnit třeba čokoláda za 3 pastelky a tak dále. Teď vám, děti, přečtu jednu říkanku. Poslouchejte pozorně:*“

Učitelka přečte říkanku: *Paci, paci, pacičky, táta koupil botičky
a maminka pásek za myší ocásek.
A babička čepičku, za tu černou slepičku
a dědeček kabátek, za těch deset prasátek.
A kmotříčka kalhotky, za dva zlaté dukátky.
a kmotříček kožíšek za lískový oříšek.*

Učitelka se zeptá dětí, zda všem slovům rozumějí a pokud ne, pak dětem vysvětlí ta slova, která neznají. Nejspíše se bude jednat o slova; kmotříčka, kmotříček, dukátky.

Učitelka dále pokračuje.

U: *„Nyní vám, děti, rozdám takový papír. Nechte si papír položený před sebou. Podívejte se na něj. Co na papíře vidíte?“*

Děti odpovídají.

U: *„Ano, na papíře jsou obrázky lidí, zvířat a věcí z té říkanky, kterou jsem vám právě přečetla. Podívejte se, jak jsou obrázky na papíře seřazeny. Obrázky jsou ve třech sloupečkách. Některé obrázky k sobě patří, a ty obrázky, co k sobě patří, budete mít za úkol spojit čarou pomocí tužky. Já vám teď přečtu říkanku Pací, paci, pacičky ještě jednou pomalu a vy spojíte čarou to, co zrovna uslyšíte. Dávejte pozor, v každém sloupečku je nějaký obrázek, který do říkanky nepatří. Schválně jestli na konci zjistíte, které obrázky to jsou.“*

Učitelka přečte říkanku ještě jednou a tentokrát pomaleji. Vždy přečte jeden verš a počká, až děti pospojují obrázky. Pokračuje čtením dalšího verše a opět počká až děti trojici pospojují atd.

Posledním bodem této aktivity je pokládání otázek dětem. Otázky pokládáné dětem ověří, zda jsou děti schopné vyčíst potřebné informace a uvědomí si, že směnit neznamená vyměnit vždy pouze „kus za kus“ ale také i „něco za něco“ Otázky mohou být například takovéto.

U: *„Co koupila babička za tu černou slepičku? Kolik dala kmotříčka dukátků za jedny kalhotky? Kolik zaplatil děda prasátek za jeden kabátek? (Děda dal hodně prasátek za jeden kabátek, že děti.) Dostala maminka pásek jako dárek? Co za něj dala? Za co koupil tatínek botičky?“*

Děti odpovídají. Na závěr této části může učitelka zopakovat.

U: *„Ve hře „Obuvníci na tržišti“ jste, děti, měnily kus za kus-jednu věc za jednu věc (jednu přezuvku za jednu přezuvku), je to v téhle říkance stejné? Mění tady ty postavy kus za kus?“*

Děti odpovídají.

Poznámky k části b):

- Závěrečná otázka je takzvaný „**chyták**“. V říkance se objevuje jedna výjimka, a to v prvním verši „táta koupil botičky“. V tomto verši není specifikováno, za co koupil botičky. (V pracovním listě se tak objevuje pouze obrázek obličeje tatínka a obrázek botiček. Děti tedy spojí čarou pouze dva obrázky místo tří obrázků.) Pokud se tedy dětí zeptáme na otázku „Za co koupil tatínek botičky?“ musíme si uvědomit, že říkanka není jednotná, co se týče použití slov. Koupit je sloveso označující druh peněžní směny, tedy za peníze směniti zboží. V celé říkance se pak objevuje ještě jedna koupě, a to ve verši „a kmotřička kalhotky, za dva zlaté dukátky“. V ostatních verších jde pak o směnu ve smyslu zboží za zboží v různém směnném poměru. Pokud ale je cílem této části aktivity poukázat na vazby „něco za něco“ není pak v tomto kontextu tolik důležité přesně dětem definovat rozdíly těchto pojmů. Pokud si tedy stanovíme, že nebudeme hledět na sloveso „koupil“ jako na směnu zboží za peníze, ale zboží za zboží, mohou děti v kontextu této říkanky vymýšlet různé zboží. Já jsem zvolila verzi, že táta směnil, spíše, než koupil, aby tato otázka nutila děti přemýšlet a být kreativní, protože je v tomto případě možností nespočet.
- Pokud se učitelka rozhodne být v pojmech přesnější, může dětem vysvětlit, že koupit je směna peněz za zboží. Pojem směna znamená vyměnit zboží za zboží. V tomto případě navede děti k jiné odpovědi. Pokud tedy tatínek koupil botičky, musel je koupit za peníze. Za jaké? (dukáty, koruny...)

3.1.2.3 Průběh Aktivity 2

Cílem aktivity bylo sledovat u dětí, zda pochopí princip směny skrze dvě na sebe navazující aktivity. V **části a)** jde o směnu ve smyslu „kus za kus“, v **části b)** jde o směnu ve smyslu „něco za něco“. Aktivity se tento den účastnilo 18 dětí.

V této aktivitě v **části a)** děti velmi snadno pochopily princip hry. Stalo se, že při první hře na tržišti se děti tahaly o boty a zaznívaly věty jako: „*Dej to sem! Ta je moje!*“ a tak podobně. Využila jsem tedy situace a navázala na základy slušného chování. Při

opakování této části, tedy hry, si většina dětí dávala pozor na to, jak jedná, chovala se rozvážněji a více se rozmýšlela, za kým se vydá směnit přezuvku. Dále také děti zažily, že směnou získají na čas bačkoru cizí, ale že se k té své nakonec dopracují. Tato zkušenost dětem přispěje k pochopení výhody peněz jako univerzálního platidla. Tématu peněz, jako univerzálního platidla se budu věnovat v Aktivitě 3 v kapitole 3.1.3.

Hra „Obuvníci na tržišti“ byla několikrát opakována.

Odpověď na výzkumnou otázku položenou v této Aktivitě 2 v **části a)** je, že děti byly schopné směnit své přezuvky bez problémů. Po druhém opakování hry se nestalo, že by děti nedodržovaly při setkání pravidla, a že by nějaké dítě mělo bačkory dvě nebo žádnou během hry. Z tohoto důvodu tedy vyvozují, že děti pochopily princip směny „kus za kus“.

V **části b)** této aktivity většina dětí nevyplnila pracovní listy úplně správně, nicméně s pokládanými otázkami problém neměla, a velmi pohotově jednala a odpovídala. Ve třídě však byly ten den přítomné dvě dívky, které mají odlišný mateřský jazyk. Pracovní list těchto dívek nebyl vyplněn celý, a nebyl vyplněn správně, ačkoli u nich byla vidět snaha „držet krok“. Mezi dětmi byla již zmíněná tříletá dívka, která pracovní list také nevyplnila správně a celkově se u ní aktivita minula účinkem.

Na otázky odpovídaly děti pohotově nikoli však bez chyb. Zajímavá chvíle byla, když jsem se zeptala děti, za co koupil táta botičky. Bylo dlouhé ticho. Pak jedna dívka řekla: „*Za pastelky.*“ A pomohla mi tedy navázat v dalším vysvětlování a nabádání dětí k tomu, aby vymyslely, za co mohl tatínek boty koupit.

Odpověď na výzkumnou otázku položenou v této Aktivitě 2 v **části b)** je, že většina dětí byla schopná pochopit, že v rámci směny nemusí člověk měnit pouze jednu věc za jednu jinou věc, ale že lze směnit u různé množství, tedy něco za něco“.

3.1.2.4 Reflexe Aktivit 2 a další doporučení

Reflexe:

Jsem si vědoma, že hodnota přezuvky neodpovídá hodnotě chleba, a už vůbec neodpovídá hodnotě chleba v dřívějších dobách nicméně jsem použila těchto dvou předmětů, abych dětem mohla názorně předvést směnu s takovými předměty, které

jsou jim blízké. Jednalo se však o fiktivní situaci a děti podle Piageta prvotně nevnímají hodnoty věcí, ale spíše vnímají počet věcí. Navíc jsem v rámci předmětů směny hledala takové předměty, které děti vlastní a zároveň je vždy mají u sebe, protože s nimi budou pracovat i v následujících aktivitách.

Obávala jsem se, že hra „Obuvníci na tržišti“ děti nebude bavit, protože se mi zdála příliš jednoduchá. Děti si ji však další den samy vyžádaly, a to dříve, než jsme vůbec začaly s další řízenou činností.

V **části a)** této aktivity při vyprávění, jak pekař směňoval zboží s obuvníkem jsem si uvědomila, že by bylo vhodnější názorně ukázat směnu, a to proto aby děti nejen vnímaly sluchem, jak směna probíhá, ale aby také názorně viděly průběh směny. V této části jsem si pomohla tak, že jsem jedno dítě nazvala obuvníkem a druhé dítě pekařem a pouze jsem vysvětlovala co tedy vyrábí a pohybem rukou jsem následně znázorňovala fiktivní výměnu zboží.

Během vysvětlování postupu práce při vyplňování pracovního listu v **části b)** této aktivity mi hlavou probíhaly myšlenky, zda děti opravdu pochopí to, co po nich žádám. Dávala jsem si tedy v průběhu čtení pozor, abych oddělovala verše dostatečnými mezerami, a tak měly děti dostatek času spojit dvojici a trojice, které k sobě patřily.

Post reflexe:

Při shlédnutí videa ze začátku části **a)** této aktivity jsem zaslechla odpověď jedné dívky, kdy na dotaz „*Víte, jak se říká těmto „papírkům?*““ odpověděla: „*To jsou papírovky!*“. Z této odpovědi usuzuji, že tento výraz mohla slyšet například od rodičů a název ji zaujmul, a tedy si ho zapamatovala.

Při shlédnutí videa z **části a)** jsem si všimla, že některé děti působily zmateně a nejistě při názorné ukázce směny pekaře s obuvníkem. Zamýšlela jsem se tedy dále nad tím, jak vylepšit názornou ukázkou situace. Napadlo mě vybraným dětem dát do rukou zástupný předmět a nechat je při vypravování tyto zástupné předměty směniti. Další možnou variantou provedení názorné ukázky by bylo například mít dva plyšáky, jež by zastupovali roli obuvníka a pekaře. A ke každému přiřadit zástupný předmět pro zboží, které by spolu směnili.

Dále jsem se zamýšlela nad jinou vhodnější variantou pro názornou ukázkou zjednodušené směny, tak aby zapadala hodnota jednoho kusu zboží měla podobnou hodnotu jiného jednoho kusu zboží v kontextu vyprávění. Zatím jsem nebyla schopná vymyslet jinou vhodnou variantu, která by později navazovala s dalšími aktivitami. Nadále budu tedy hledat jinou vhodnější dvojici zboží, které je dítěti blízké a zároveň by mělo podobnou hodnotu.

Když jsem si prohlédla vyplněné pracovní listy dětí z **části b)** této aktivity, uvědomila jsem si, že tato aktivita by nemohla s největší pravděpodobností být provedena s mladšími dětmi. Pracovní listy často nebyly vyplněné zcela správně. Zamýšlela jsem se nad tím, proč se tomu tak stalo. Došla jsem k názoru, že si děti pletly obrázky dědy s tatínkem, či maminky s babičkou. Uvědomila jsem si, že je pracovní list potřeba vizuálně zlepšit.

Další doporučení:

V Aktivitě 2 **části a)** lze přidat možnou obměnu hry, která je podrobněji popsána v Aktivitě 3 „První den“ v kapitole 3.1.3.1. Děti by si sundaly obě své přezuvky a učitelka by rozdala každému dítěti dvě odlišné přezuvky, které by zároveň nebyly onoho dítěte. Tuto těžší variantu hry jsem chtěla přidat intuitivně, ale nezbýval čas a děti byly stále zaujaté výměnou jedné přezuvky za jednu přezuvku.

Dále v této části navrhuji lépe dětem vysvětlit princip směny pekaře a obuvníka tak aby byl více názornější, tedy alespoň tak, jak popisuji v post-reflexi této aktivity. Jedna z variant by byla, že by dvě vybrané děti představovaly role pekaře a obuvníka a v ruce by držely zástupný předmět směny, který by si následně při učitelčině vysvětlování směnily. Druhá varianta by pak byla určit si zástupné předměty jak pro pekaře a obuvníka, tak pro předměty směny a učitelka by při vysvětlování sama prováděla směnu mezi zástupnými předměty.

V Aktivitě 2 **části b)** navrhuji vizuálně upravit obrázky pro lepší orientaci, popřípadě zkrátit říkanku na čtyři verše a obrázky v pracovním listě zvětšit.

3.1.3 Aktivita 3 – Nákup – prodej

Prodejem se myslí směna (poskytnutí) zboží (obecně věci, či služby) za peníze. Nákup, tedy koupě označuje získání zboží (obecně věci či služby) směnou za peníze, je to opak prodeje. V rámci této aktivity je také cílem dětem vysvětlit, že směnit se nemusí pouze věci, ale i služby, a že peníze nám umožní zjednodušit proces směny. S platidlem není nadále zapotřebí již složitě hledat směnného partnera. Laicky řečeno nemusím složitě hledat někoho, kdo má to, co chci já a současně já mám něco, co chce on. Hledání směnného partnera je problematické obzvláště, když je dnes tolik druhů zboží a služeb. Zkrátka by proces hledání zabral příliš času, hledání by bylo nepraktické a v některých případech téměř nemožné.

Cíl: seznámit děti s funkcí peněz jako univerzálním prostředkem směny, pomocí názorné ukázky, že možnosti směny jsou omezené (problém směny zboží a služeb, problém vyhledání partnera ke směně).

sledovat u dětí, zda pochopí výhodu peněz jako univerzálního prostředku směny.

Výzkumná otázka: jsou děti schopné pochopit výhodu směny s penězi oproti směně „něco za něco“?

Klíčová slova: směna, nákup, prodej, peníze, odměna za práci

Popis aktivity:

- Tato aktivita je rozdělena do dvou dnů. V ideálním případě by měly aktivity proběhnout ve dvou dnech po sobě. Aktivity by měly být prováděny dopoledne v rámci řízených aktivit.
- Aktivity by měly postupně rozvíjet myšlenkové pochody dětí skrze subjektivní prožitky.
- Stěžejní částí v této aktivitě je aktivita prováděna druhý den, a to část c) „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“.

3.1.3.1 Aktivita 3 – První den

Organizace:

Pomůcky:	diamanty, mističky pro diamanty, přezuvky dětí
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	20–30 minut
Prostor:	pracovní stoly ve třídě
Metoda:	prožitková a kooperační
Forma:	hromadná, v dílčích momentech skupinová

Příprava aktivity:

Připravit polovinu dětí z celkového počtu mističky s diamanty, do každé mističky vložit dva diamanty.

Scénář aktivit prvního dne:

a) Hra „Obuvníci na tržišti“

Učitelka s dětmi zopakuje hru „**Obuvníci na tržišti**“ viz Aktivita 2, kapitola 3.1.2. Učitelka se zeptá dětí, zda si pamatují hru „**Obuvníci na tržišti**“ Dětem připomene pravidla a postup hry. Děti si hru zahrají. Učitel pozoruje, zda děti dodržují pravidla slušného chování při vzájemném kontaktu během hry. Pokud děti nejednají slušně, učitelka jim připomene, jak se na tržišti mají chovat.

Možná obměna hry:

Princip hry zůstává stejný. Jediným rozdílem je, že děti si při hře vyměňují obě své přezuvky. Učitelka tedy dětem sdělí, že dovnitř kruhu mají položit obě své přezuvky. Učitelka dětem připomene, že i když mají v rukách nyní dvě přezuvky, mohou při setkání směnit pouze jednu ze dvou přidělených přezuvek za jednu přezuvku od jiného obuvníka. Stane se tedy, že děti mohou mít v ruce déle cizí přezuvky a dětem bude trvat delší dobu, než získají obě své přezuvky. Tato část může přispět k pozdějšímu pochopení, že s penězi jako univerzálním platidlem získáme dříve věci, které potřebujeme nebo

chceme. Učitelka dětem rozdává přezuvky tak, aby děti nezískaly při rozdávání ani jednu svoji přezuvku a zároveň, aby každá přezuvka byla rozdílná.

b) Hra „Obuvníci a cukráři na tržišti“

Tato hra je založena na principu směny dvou různých předmětů (přezuvky a diamanty).

Učitelka rozdělí skupinu dětí na dvě skupiny o stejném počtu dětí. Pokud bude dětí lichý počet, učitelka se aktivity zúčastní také. Jedné polovině učitelka určí roli cukrářů. Cukrářům rozdává mističky s diamanty, sdělí dětem, že diamanty představují bonbony a nechá děti posadit do řady na jeden konec koberce. Každý cukrář si sundá jednu svou přezuvku. Druhá skupina dětí bude představovat roli obuvníků. Tuto skupinu učitelka posadí do řady na protilehlý konec koberce tak, aby děti seděly čelně k řadě cukrářů. Učitelka posbírání přezuvky od cukrářů a každému obuvníkovi přiřadí jednu přezuvku.

Učitelka dětem dále sdělí, že jedna přezuvka je možná směnit jednoho bonbonu a dále vypráví.

U: *„Cukráři potřebují pořádné boty, aby nechodili po tržišti bosí a obuvníci se zase těší, že ochutnají bonbony od poctivých cukrářů. Pamatujte si děti, že jedna bota má cenu jednoho bonbonu. Jedna bota se dá tedy směnit za jeden bonbon.“*

Aby nevznikl při hře zmatek, učitelka dětem také stanoví pravidlo, že obuvníci zůstávají sedět v řadě na místě a počkají na příchod cukrářů, učitelka pobídne na začátku hry skupinu cukrářů, aby se vydala na tržiště. Cukrář, který bude mít směněno, si odnese obě své boty na původní místo, sedne si a své boty si nazuje. Hra končí ve chvíli, kdy všichni cukráři získají svou přezuvku výměnou za bonbony a vrátí se zpět na své výchozí místo. Učitelka poté zastaví hru a zeptá se skupiny cukrářů a následně obuvníků.

U: *„Kolik tě stála přezuvka? Kolik ti zbylo v mističce bonbonů a proč?“*

U: *„Kolik máš nyní bonbonů a proč?“*

Po tom, co děti zodpoví otázky, se skupiny vymění. Výměna rolí zajistí, že bude rozdělení spravedlivé. Navíc výměna rolí dětem umožní vidět směnu z obou pozic.

3.1.3.2 Aktivita 3 – Druhý den

V této části aktivit na rozdíl od her z „Prvního dne“ jde o tzv. zřetězení směny. Ve hře mají všechny předměty směny hodnotu „jedna“. Jednoduché vyjádření vztahů řetězení lze vyjádřit takto $[n; a] \rightarrow [m; b] \rightarrow [l; c]$. Písmena a, b, c zastává různé zboží ve hře a písmena m, n, l označují cenu těchto zboží. V tomto případě platí že $m=n=l=1$

Organizace:

Pomůcky:	diamanty, krabičky pro diamanty, přezuvky dětí, zástupné peníze
Počet dětí:	celá třída
Předpokládaný čas:	20–30 minut
Prostor:	herna třídy
Metoda:	prožitková a kooperační
Forma:	hromadná, v dílčích momentech skupinová

Příprava aktivity:

V **části a)** Připravit dětem mističky s diamanty a do každé mističky vložit dva diamanty. Polovině z celkového počtu dětí rozdat mističky.

V **části b)** si uvědomit, že počet dětí musí být dělitelný třemi, pokud počet dětí nebude dělitelný třemi, pak lze zbylé děti nechat pozorovat situaci a ti pak mohou sdělovat případné dojmy či poznatky. Dále připravit každému cukráři do mističky 2 diamanty.

Poznámka:

Učitelka by se v případě, že by v této aktivitě jedno dítě chybělo do počtu, neměla účastnit jako hráč, jelikož je zapotřebí, aby pozorovala a dohlížela nad situací.

Scénář aktivit druhého dne:

a) Hra „Obuvníci a cukráři na tržišti“

Učitelka se zeptá dětí, zda si pamatují hru „**Obuvníci a cukráři na tržišti**“ viz kapitola 3.1.3.1. Dětem připomene pravidla a postup při hře a hru následně zopakuje. Učitelka při hře pozoruje, zda děti dodržují pravidla slušného chování.

b) Hra „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“

Učitelka nejprve všem dětem sdělí, že si opět zahrají na tržiště. Tentokrát se na tržišti objeví i doktoři. Dále dětem zadá úkol, aby se rozdělily na tři skupiny. Skupiny děti nejprve nazve a dále je postupně instruuje. Každé skupině sdělí, co má udělat před začátkem hry a také i úkol, který má splnit.

Jedna skupina představuje cukráře. Druhá skupina se stane obuvníky a třetí skupina se stane doktory. Skupiny si budou postupně sedat do řad na kraje koberce tak, aby byly všechny skupiny čelem dovnitř koberce, tedy tak aby na sebe děti vzájemně viděly.

- Cukráři si sednou do řady podél jedné strany koberce, sundají si jednu svou přezuvku a od učitelky dostanou mističku se dvěma bonbony (diamanty). Cílem cukrářů je získat svou přezuvku.
- Doktoři si sednou do řady na protilehlou stranu koberce. Cílem doktorů je získat bonbon.
- Obuvníci si sednou do řady podél jedné ze dvou zbývajících stran koberce a učitelka každému obuvníkovi rozdá jednu přezuvku cukrářů. Cílem obuvníků je získat jeden bonbon.

Učitelka dětem sdělí, že jedna bota se smění za jeden bonbon. Po zadání instrukcí učitelka navádí děti bočním vedením.

U: *„Tak jsme všichni připravení a aby nám tu nenastal zmatek, tak se dohodneme, že jenom ta skupina, kterou vyvolám může vstát a jít si pořídit, to, co dostala za úkol. Souhlasíte? ...Výborně. Nezapomeňte, že na tržišti se vždy mění něco za něco! Vždy musím něco dát, abych něco dostal/a. Dám jeden bonbon, dostanu jednu botu. Já teď vyzvu cukráře, aby vyrazili šli na nákup.“*

V průběhu směn navádíme děti, které mají směněno, aby se vrátily na své výchozí místo. Až budou mít všichni cukráři směněno tak učitelka pokračuje.

U: *„Všichni cukráři splnili svůj úkol. A nyní vyvolám doktory. Doktoři, můžete vyrazit na nákup!“*

Učitelka záměrně nepřipomíná heslo „něco za něco“. V této chvíli čekáme na reakci dětí, které si v určité chvíli uvědomí, že nemohou získat bonbon, protože nemají čím směnit. V tu chvíli učitelka hru zastaví a pobídne děti, ať se posadí do kruhu. Učitelka klade dětem otázky a s dětmi diskutuje o nastalé situaci.

U: *„Proč nemají doktoři co měnit? (Ano,) Protože nic nevyrábí. Nevyrábí chleba, nevyrábí hračky, nevyrábí žádné zboží. Co dělají doktoři? Ano, starají se o nemocné lidi a o zdraví lidí. A teď si děti představte, že by za doktorem přišel obuvník, a ten by pověděl doktorovi, že ho bolí břicho a že by chtěl poprosit o vyšetření. A doktor by se ho zeptal; A co mi za tuhle službu, za tuhle pomoc, dáš, obuvníku? Obuvník se zamyslí a řekne; Boty bych ti ušil. Ale doktor se podívá na svoje nohy a říká: Děkuji, ale já už boty mám a další boty nepotřebuji.*

Co by měl obuvník podle vás dělat? Jak tuhle situaci vyřeší?“

Učitelka nechá děti sdělovat své nápady. Poté učitelka dále hovoří k dětem.

U: *„Lidé časem zjistili, že někteří lidé nemohou směňovat věci, tedy zboží, protože žádné nevyrábí, a tak časem lidé vymysleli (už teda ne v dávných dobách, ale třeba za dob českých králů) takové platidlo, které nazvali peníze. Všichni ostatní lidé v zemi museli ale souhlasit, že tyhle peníze budou používat. Dohodli se tedy, že tyhle peníze by všichni lidé získávali za práci a pak by si za ně mohli kupovat nejenom zboží, tedy jídlo, hračky, dárky, oblečení, ale mohli by si také koupit nějaké služby. Služby jako třeba právě prohlídku u doktora (doktor ti pomůže, prokáže ti službu, že tě vyšetří a za to mu zaplatíš penězi. Vymyslíte děti, jaká další povolání nevyrábí žádné věci, žádné zboží?*

Děti odpovídají.

U: *„Výborně, ano policajt, voják, zvěrolékař, masér/ka.“*

Učitelka zopakuje nápady dětí, pokud jsou správné.

U: *„...to jsou povolání lidí, která by na takovém tržišti nemohla směňovat věc za věc (zboží za zboží). Jak tedy obuvník vyřešil situaci u pana doktora?“*

Děti odpovídají.

U: „Ano, zaplatil doktorovi peníze.“

Dále následuje obdobná hra ovšem tentokrát s penězi.

c) Hra „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“

Učitelka sdělí dětem, že si opět zahrají na tržiště s cukráři, obuvníky a doktory. Opět děti rozdělí do tří skupin o stejném počtu. Skupiny se posadí na koberec a učitelka rozdá dětem úkoly, podle rolí, které zastávají, tak jak je to popsáno **v části b)** ve hře „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“.

U: „Tak jsme rozdělení, všechny děti ve všech skupinách ví, co si chtějí nebo potřebují koupit, ale pozor. Tentokrát na tržišti smíme platit pouze penězi. Peníze získají tentokrát doktoři. Představíme si, že doktoři pracovali a pracovali a za svou práci dostali výplatu. Část výplaty si vzali a rozhodli se jít na trh“

Dětem, které v tuto chvíli zastávají roli doktora, učitelka rozdá jeden penízek. Dále se učitelka zeptá dětí.

U: „Jestlipak děti víte, kdo může jít jako první nakupovat na tržiště?“

Děti odpovídají.

U: „Ano, doktoři a proč?“

Děti odpovídají.

U: „Ano, výborně, nakupovat na tržišti mohou doktoři, protože jako jediní mají u sebe peníze. Tak doktoři, vaším úkolem je koupit si jeden bonbon. Tak směle do toho.“

V průběhu aktivity učitelka usměrňuje děti, pokud to je nutné. Navádí děti po nákupu na své původní místo a kontroluje, zda děti dodržují základy slušného chování. Po tom, co všichni doktoři nakoupí a vrátí se na své původní místo, se učitelka zeptá dětí.

U: „Kdo může jít na nákup teď?... Ano, cukráři a proč?“

Děti odpovídají.

U: „Ano, na nákup mohou jít cukráři, protože získali peníze. Tak cukráři, můžete vyrazit na nákup a koupit si přezuvky od obuvníků.“

Učitelka usměrňuje děti, pokud to je nutné. Navádí děti po nákupu na své původní místo a kontroluje, zda děti dodržují základy slušného chování. Po tom, co všichni obuvníci nakoupí a vrátí se na své původní místo.

U: *„A teď si představíme, že se obuvníci přejedli sladkého a začala je bolet břicha. Co můžou obuvníci udělat?“*

Děti odpovídají a učitelka počítá s více odpověďmi a pokračuje ve vysvětlování.

U: *„Obuvníci mohou zajít k doktorům a nechat se vyšetřit. Za vyšetření doktorovi zaplatit peníze. Pojdte si obuvníci zajít za doktory, aby vás vyšetřili.“*

Tímto posledním krokem se peníze dostanou opět k doktorům a učitelka dětem může sdělit, že nyní mají opět peníze doktoři a ti by si zase mohli jít něco nakoupit.

U: *„Takhle jsme si předvedly, jak to na takovém malém tržišti může vypadat, když se platí penězi. Viděly jste děti, jak se peníze pořád někam posouvaly? Ve světě to takhle funguje úplně stejně, jenom je mnohem víc povolání, která nabízí různé služby, je také mnohem víc povolání, která vyrábí mnohem víc zboží. Díky penězům si můžeme koupit jak zboží, tak služby.“*

Podle zájmu dětí lze opakovat hru a měnit skupinám povolání, tak aby děti získaly zkušenosti v rámci jiných rolí.

3.1.3.3 Průběh Aktivity 3

Cílem této dvoudenní aktivity bylo sledovat u dětí, zda pochopí, že v životě nepotřebujeme pouze zboží. Dalším cílem bylo seznámit děti s funkcí peněz jako univerzálním prostředkem směny, pomocí názorné ukázky, že možnosti bezpečnější směny jsou omezené (problém směny zboží a služeb, problém vyhledání partnera ke směně). Sledovat u dětí, zda pochopí výhodu peněz jako univerzálního prostředku směny. Všechny tyto cíle se daly posoudit až po poslední aktivitě druhého dne, jelikož aktivity jsou tvořeny tak, že na sebe navazují.

První den:

Děti bylo ve třídě 17. S dětmi jsme pouze zopakovaly několikrát **část a) „Obuvníci na tržišti“**. Děti tato hra velmi bavila a vyžadovaly opakování hry vícekrát za sebou. Nepovedla jsem možnou obměnu hry, protože nezbýval čas.

Při **části b) „Obuvníci a cukráři na tržišti“** nevznikl žádný problém. Tuto hru jsem zopakovala s dětmi pouze jednou, a to za účelem prohození rolí v rámci skupin, aby si děti zažily oba pohledy. Po této hře děti velmi sebejistě odpovídaly na položené otázky.

Druhý den:

Děti bylo ve třídě přítomno 18. Při první hře **„Obuvníci a cukráři na tržišti“** jsem chtěla dát dětem na výběr kým se chtějí stát, zda cukráři či obuvníky. Nedošlo mi, že se asi nerozdělí na dvě skupiny o přesně stejném počtu. Vznikla tedy situace, kdy se většina dětí chtěla stát cukráři. Rozhodla jsem se vyzkoušet tuto hru tak, že opravdu bude více cukrářů. Rozdala jsem všem cukrářům misku, ve které byl jeden diamant. Každý cukrář dal jednu svou přezuvku doprostřed koberce. Obuvníkům jsem následně rozdala přezuvky cukrářů. Každý obuvník měl nyní nejméně dvě přezuvky „na podej“. Vyslala jsem cukráře na nákup a po směně jsem děti zklidnila. Ptala jsem se dětí, zda vidí, kolik má kdo bonbonů a proč. Proč má Tonda tři bonbony a Anežka pouze jeden? Děti tedy mohly vidět, že takový obuvník sice prodává jednu přezuvku za jeden bonbon, ale ten obuvník, který měl na začátku více přezuvek tedy tři, dostal více bonbonů v porovnání s těmi, kteří prodávali pouze dvě přezuvky. Zde je patrná přímá úměrnost mezi počtem přezuvek na začátku a počtem bonbonů na konci obchodu.

V **Aktivě 3 části b)** ve hře **„Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“** bylo opravdu patrné zmatení dětí, které hrály roli doktorů. Některé děti ani nevyšly směrem k cukrářům a tázavě se kolem sebe rozhlížely. Dvě děti se rozešly k cukrářům, v půli cesty se zastavily a tázavě na mě pohlédly. Ptala jsem se dětí, co se děje. Proč nejdou za cukráři. Děti odpovídaly, že neví, že nemají co „vyměnit“. Ptaly se mně, co mají dělat. Jedna dívka řekla: „To nejde!“ A jeden chlapec vykřikl: „To není fér, my ty bonbony nedostaneme!“

Velmi dobře se pak navazovala diskuze s dětmi. Děti odpovídaly správně na pokládané otázky. Následná hra **„Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“** proběhla v pořádku. Během této poslední hry nenastal žádný problém. Tato hra byla zopakována jednou.

Odověď na výzkumnou otázku, zda jsou děti schopné pochopit výhodu směny s penězi oproti směně „něco za něco“ je ano, jelikož vlastním prožitkem děti pochopily, že existují povolání, kde lidé nevyrábí žádné zboží, a nemají tak co směnít, a že jsou i povolání, která nabízejí služby, a že ne vždy se poptávka střetne s nabídkou. (Doktoři nemají zájem o boty.)

3.1.3.4 Reflexe Aktivity 3 a další doporučení

Reflexe:

Všechny části aktivit, jak první, tak druhý den probíhaly bez problémů.

Možnou obměnu hry popisovanou v části „**První den**“ jsem nestihla provést kvůli času, který mi mateřská škola na aktivity vymezila. Rozhodla jsem se proto, že situaci nebudu komplikovat. Možná obměna hry by se hodila, pokud by bylo více času na hry samotné.

V části aktivity „Druhý den“ jsem hry „Obuvníci a cukráři na tržišti“ a „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“ s dětmi provedla pouze jednou a podruhé jsem je neopakovala, jelikož jsem si během práce s dětmi uvědomovala, že je potřeba aby děti vydržely s pozorností. Obměnu rolí jsem v poslední části „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“ provedla pouze jednou, protože jsem si všimla, že některé děti už nejsou tak pozorné.

Dále ve hře „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“ jsem chtěla v rámci skupin měnit role, nicméně mi následně došlo, že by to nemělo smysl. Bohužel jenom třetina dětí mohla zažít ten „aha moment“ a ostatní děti mohly pouze situaci pozorovat.

Post-reflexe:

Po shlédnutí videí z této aktivity, tedy prvního a druhého dne, jsem si uvědomila, že možností v této hře se nabízí mnohem více. Pokud by se hra „Obuvníci a cukráři na tržišti“ opakovala s dětmi častěji, mohla by postupně přibývat na náročnosti. Možnosti dále rozepíši níže v rámci dalšího doporučení.

Během vymýšlení aktivit jsem si hrála s myšlenkou, že by rolí, které by děti hrály, bylo více než 3, jsem ráda, že jsem od myšlenky upustila, jelikož by se děti mohly v takové situaci ztrácet. Vzhledem k náročnosti přípravy hry „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti“

a „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“ by mohly být instrukce a úkoly nejen pro děti velmi náročné.

Další doporučení:

Ve hře „Obuvníci a cukráři na tržišti“ se nabízí varianta, že by cukráři směňovaly obě své přezuvky v poměru jeden bonbon za jednu přezuvku. Dále by byla možnost skupinu rozdělit nerovnoměrně a děti by měly možnost sledovat, který obuvník získal prodejem přezuvek víc bonbonů. Takto se mi to ostatně povedlo provést s dětmi druhý den.

Ve hře „Obuvníci, cukráři a doktoři na tržišti s penězi“ se nabízí varianta, ve které by doktoři dostaly více peněz a cukráři více bonbonů. Směnný poměr by byl stále jedno platidlo za jeden kus. Obuvníci by dostaly na začátku hry jednu přezuvku, jak od cukrářů, tak od doktorů. V tomto případě si doktoři mohou koupit jak boty, tak bonbony.

Další z mnoha možných variant by byla, kdyby obuvníci prodávali jednu přezuvku za peníze v hodnotě „dva“. Poslední variantu, kterou zmíním je možnost rozdat obě přezuvky od každého cukráře a doktora obuvníkům tak, aby obuvník nikdy nezískal celý pár někoho z cukrářů nebo doktorů. Zbylým rolím by pak déle trvalo získat obě své přezuvky a názornost výhody platidel oproti směně zboží (věcí) by byla ještě větší.

Varianty lze doplnit podle uvážení, je však potřeba dbát na to, aby varianty nebyly pro děti příliš komplikované. Proto tyto obměny doporučuji až poté, co si učitel bude jistý, že děti nemají žádný problém s aktivitami základními (popisovanými ve scénáři).

3.1.4 Aktivita 4 – V obchodě

Hra „na obchod“ nemusí být bezduchá a automatická a bez hlubšího chápání „proč aktivitu děláme“. Nemusí být pouze o počítání peněz, lze z ní získávat mnoho zajímavých a důležitých informací o dítěti a jeho pohledu na stanovenou situaci. Pokud tuto aktivitu provádíme cíleně může být pro děti velice přínosná a zajímavá. V rámci této aktivity je možné sledovat různé faktory. Lze sledovat, jak dítě uvažuje, jak s penězi zachází (zda utratí vše, nebo neutratí vše a z jakého důvodu-jaký je jeho záměr?) Lze dále například sledovat, zda si dítě uvědomí, že jsou peníze dělitelné a zda toto při nákupu využije, nebo zda si uvědomí, že **má možnosti** (utratit část peněz, utratit vše, neutratit nic).

V neposlední řadě můžeme sledovat, jaký má dítě odhad. (Pokud ale odhad chceme sledovat, musíme si být jisti, že má dítě s hádáním ceny již nějaké zkušenosti.) V této aktivitě jsem se rozhodla sledovat, zda budou děti přednostně nakupovat potřebné zboží a poté si koupí něco po čem touží.

Aktivita by měla navazovat na aktivitu třetí. Není to však nutností. Nicméně dítě získává znalosti o tématu v souvislostech a dle mého názoru je dobré, aby dítě vědělo, kde se peníze, které při této aktivitě utrací, berou.

Cíl: sledovat, zda si dítě koupí potřebné věci, či pouze ty věci, po kterých touží.

sledovat, jak dítě jedná při nákupech, zda dokáže správně rozhodnout o množství zboží, které si může dovolit.

Výzkumná otázka: jsou děti schopné dát přednost koupi potřebné věci a až poté uvažovat nad koupí něčeho po čem touží?

Klíčová slova: peníze, cena, cenovka, obchod, zboží, nákup, prodej, potřebovat x chtít, kolik stojí přezuvky?

Popis aktivity:

- Tato aktivita pro výzkumné účely není stanovena pro celou třídu. Jde zde o samostatnou individuální aktivitu dítěte v interakci s učitelem formou dialogu. Proto je potřeba tuto aktivitu provádět odděleně od zbytku skupiny.
- Aktivita by měla být provedena v místě třídy, kde bude na provedení aktivity klid, či větší soukromí (například kout třídy, kout v jídelně třídy...)
- Důvodů pro individuální práci s dětmi je více. Děti se nemusí tolik stydět, nebo se naopak nemusí zbytečně předvádět před druhými. Získají tedy čas a klid na přemýšlení. Neruší je okolí, lépe se soustředí na aktivitu.
- Aktivitu lze provádět například v dopoledním čase, kdy mají děti volnou hru a učitelka si děti postupně volá k plnění aktivity. Stejně tak může být aktivita prováděna v odpoledních hodinách v době volné hry.

Poznámka:

Děti, které provedou tuto aktivitu může být více, například se může prostřídat postupně celá třída, nebo pouze jedno dítě. Jde zde o kvalitu, nikoli kvantitu, pokud bychom aktivitu zařadili pro to, aby si každé dítě vyzkoušelo nákup v obchodě s penězi, (například jako úplní začátečníci) pak bych doporučila, aby si aktivitu vyzkoušely všechny děti ve třídě a rozdělila bych aktivitu podle možností například do dopoledne a odpoledne, či do více dní.

Organizace:

Pomůcky: přezuvky dětí, cenovky, zástupné peníze, sklenice s vodou, stůl, dvě židle, dětská pokladna, dva druhy bonbonů (jednoho druhu bonbonů bude znatelně méně než druhého druhu) a pastelky

Počet dětí: cca 10

Předpokládaný čas: 55 minut (práce s jedním dítětem cca 5-7 minut)

Prostor: jídelna u stolu

Metoda: prožitková, využití učitele v roli (dialog s dítětem)

Forma: individuální, v interakci s učitelem

Příprava aktivity:

Je potřeba připravit stůl se židlemi. (Na jedné židli bude sedět učitel, na druhou židli bude přizváno dítě, aby se na ní posadilo). Na stole se bude nacházet dětská pokladnička. Dále dvě sklenice s bonbony. Rozdíl množství bonbonů ve sklenicích musí být znatelný na první pohled. Dále položit na stůl sklenici

s pastelkami, a vedle nich uskupit tři hrnečky s vodou. Ke všemu vystavenému zboží je potřeba přiložit cenovky. Pro lepší představu viz obrázek vpravo. Cena vody je jeden penízek. Cena bonbonu, kterého je větší množství, je jeden penízek. Cena bonbonů,

kterého je menší množství jsou dva penízky. Cena pastelek jsou dva penízky. Na stole se zbožím musí zbyť prostor pro přezuvky, proč vysvětlím ve scénáři.

Doba přípravy přibližně 10 minut.

Scénář aktivity:

Učitelka zve dítě k aktivitě.

U: *„Než si Aničko sedneš ke mně do obchodu, tak tě poprosím, aby sis sundala bačkory.“*

Dítě si sundá přezuvky, aniž by tušilo proč. Učitelka si přezuvky přenesse ke stolu a hovoří dále na dítě

U: *„Děkuji. Pojd' si teď sednout ke mně do obchodu...Aničko, než si začneme hrát spolu hru na obchod, řekni mi, čím by si chtěla být až budeš velká...Výborně, chceš být zvěrolékařkou, tak si teď představ, že si zvěrolékařka a celý měsíc si pracovala a dostala si výplatu (po celém měsíci). Teď sis (z ní) vzala nějaké penízky a rozhodla jsi se jít na nákup.“*

Dítěti učitelka podá dítěti 6 penízků.

U: *„No a došla si ke mně do obchodu. Rozhlédni se po zboží (vystavených věcech), které tady vidíš. Rozmysli si, co by sis chtěla koupit. Podívej se na cenovky (učitelka ukáže na cenovky) podívej se kolik která věc stojí, a rozmysli si, co by sis koupila. Můžeš a nemusíš utratit všechny svoje penízky, je to jenom na tobě, jak se rozhodneš.“*

Učitelka nechá dítě chvíli rozmýšlet a pak vezme přezuvky dítěte a položí je na stůl k ostatnímu zboží.

U: *„Než začneme ale nakupovat tak se podívej, co jsem sem na stůl přidala. Jsou to sice tvoje přezuvky, ale budeme si hrát jako že tvoje nejsou. Budeme si hrát, jako že tyhle přezuvky jsou úplně nové. Řekni mi, Aničko, kolik by si za tyhle přezuvky, které navíc ve školce musíme nosit, dala penízků? Když vidíš, kolik máš penízků a také když vidíš, kolik tu všechno to zboží stojí.“*

Dítě odpoví. Učitelka se zeptá dítěte, proč své přezuvky ocenilo tak, jak je ocenilo. Po odpovědi dítěte učitelka oznámí.

U: *„Já tyhle přezuvky prodávám za méně/ více peněz než (stejně penízků jak) si odhadla.“*

Učitelka přiloží k těmto přezuvkám cenovku s cenou 3 penízky za přezuvky.

U: *„Tyto přezuvky jsou v tomto obchodě to nejdražší, protože jsou ve školce potřeba nosit, a navíc trvá déle vyrobit přezuvku než třeba bonbon. Ted' se, Aničko, zamysli znova, co si tedy koupíš.“*

Učitelka nechá dítě v klidu vybrat zboží a provede s ním obchod. S dítětem učitelka během celé aktivity neustále interaguje a ptá se dítěte například na otázky. (Cíleně se dětí doptává, aby si uvědomovaly, jaká dělají rozhodnutí a proč.)

U: *„Proč sis koupila bačkory/vodu/bonbon jako první?“*

„Proč sis koupil vodu/bonbon/pastelku/bačkory?“

„Proč sis vodu/pastelky/bačkory nekoupil?“

„Dobře, vybrala sis boty. Ty stojí tři penízky. Kolik ti zbyde penízků? Ukaž. Dobře, chceš si ještě něco koupit? Máš na to ještě peníze?“

„Zbyl ti v ruce jeden penízek, můžeš si koupit bonbon, který stojí dva penízky? (Proč ne?)“

Sledujeme možnosti:

- zda si děti koupí své přezuvky přednostně a následně utratí zbytek peněz za jiné zboží
- zda si dítě přezuvky nekoupí a část peněz, nebo vše utratí za jiné zboží
- zda si dítě koupí jen přezuvky.
- zda děti utratí všechny své přidělené penízky nebo si nějaké nechá a proč.

3.1.4.1 Průběh Aktivity 4

Cíle této aktivity byly dva. Sledovat, zda si dítě koupí potřebné věci, či pouze ty věci, po kterých touží a dále sledovat, jak dítě jedná při nákupech, zda dokáže správně rozhodnout o množství zboží, které si mohou dovolit. Aktivitu se dnes zúčastnilo 8 dětí.

Kromě jedné dívky, daly všechny děti přednost koupit věci potřebné. Vždy se po rozhovoru s učitelkou během nákupu všechny děti rozhodly nejprve koupit přezuvky, jelikož si uvědomovaly, že je ve třídě potřebují. Pouze jedna dívka ze skupiny zkoušených dětí si koupila vodu a důvodem byla velká žízeň ale následně si přezuvky také koupila.

Děti zažívaly často zklamání, když jim došlo, že si musí koupit své přezuvky a že jim zbyde méně peněz na sladké, či jiné zboží. Nikoho však nenapadlo nechat své boty ležet a dát přednost pouze věcem, po kterých touží.

Zajímavostí také bylo, že šest dětí z celkových osmi si kupovalo levnější bonbony

Všechny děti platily postupně. To znamená, že když si kupovaly své přezuvky, platily bankovkou v hodnotě 3. Pouze jeden chlapec zaplatil bankovkami v hodnotě dvě a jeden. Následně přepočítaly peníze a rozhodovaly se, jak budou dále postupovat.

Čtyři děti utratily všechny své peníze a zbylé čtyři děti si koupily zboží tak, že jim jedna bankovka v hodnotě jedna zbyl. Penízek si nechaly prý na památku.

Odpověď na výzkumnou otázku, zda jsou děti schopné za daných okolností dát přednost koupit potřebné věci a až poté uvažovat nad koupí něčeho po čem touží je ano, kromě jedné dívky, která dala přednost ještě silnější potřebě (žízni). Všechny děti, které se účastnily aktivity „**V obchodě**“, byly schopné dát přednost koupit věci potřebné a až poté kupovaly věci po kterých toužily.

3.1.4.2 Reflexe Aktivity 4 a další doporučení

Reflexe:

Děti platily za zboží postupně a takovou bankovkou, která měla stejnou hodnotu jako dané zboží. Žádné dítě neplatilo tak, abych mu musela vrátet peníze. Děti si dávaly pozor na to, jakou bankovku mi podávají a ty čtyři děti, které utratily vše se vždy podívaly na poslední bankovku, která jim zbyla a podle její hodnoty si vybraly zboží, u které byla

cenovka se stejnou hodnotou. I když cílem nebylo, sledovat, zda děti dokáží pracovat s prvkem dělitelnosti peněz, tak jsem během interakce s dětmi jsem se snažila dětem vysvětlovat dělitelnost peněz pomocí dřevěných kostek, ale vzhledem k mnoha podnětům neměly kapacitu tolik vnímat. Podle mého názoru je důležité dětem před aktivitou vysvětlit, jak se dají peníze dělit.

Některé děti neutratily všechny peníze proto, aby si nějaké nechaly na památku, jak mi samy sdělily. Domnívala jsem se, že si děti tedy chtějí jeden penízek ušetřit, ale následně jsem si uvědomila, že penízek mohou opravdu chtít na památku. Motivací by nebylo ušetřit, ale ponechat si penízek jako vzpomínku. V tu chvíli nelze mluvit o ušetření ve správném kontextu.

Post-reflexe:

Tato aktivita vyžadovala, aby děti uvěřily fikci v rámci hry v tom směru, že žádné přezuvky děti opravdu nemají a že jim prodávám nové. Kdyby děti nebraly hru vážně, nekupovaly by si své přezuvky a možná by dávaly přednost pouze nákupu věcí po kterých touží.

Otázce dělitelnosti jsem nevěnovala velkou pozornost, protože bylo mým cílem sledovat, zda dají při nákupu přednost potřebě před touhou a zda utratí všechny své prostředky. Myslím si, že by bylo vhodnější postupovat systematictěji a dětem nejprve vysvětlit hodnoty bankovek a k tomu nechat děti pracovat s menší částkou v rámci hry.

Žádné dítě neplatilo tak, abych musela vracet peníze. Nabízí se varianta, kdy bychom dětem daly jenom jednu bankovku v hodnotě 3 a zboží mít pouze v hodnotě „dva“ a „jeden“.

Při shlédnutí videa jsem si pokládala otázku, zda nebyla částka peněz příliš vysoká. Tři děti si peníze položily na stůl, aby si je roztřídily podle hodnoty a získaly tak větší přehled.

Z této aktivity si беру osobní ponaučení hlavně z hlediska přehlednosti sledovaných cílů. Uvědomuji si, na základě reflexe i post-reflexe, že je potřeba aktivitu sestavit od nejzákladnějších procesů a postupně přidávat na složitosti. Pokud děti s podobnou

aktivitou nemají zatím žádné zkušenosti je potřeba, aby začaly postupně od základů. Základy není dobré přeskakovat.

I přes toto zjištění, děti aktivita bavila nejspíše proto, že v obchodě si mohly „koupit“ reálné věci, pití a sladkosti. Děti, které měly aktivitu hotovou často chodily okolo obchodu a nakukovaly, jak si počínají další děti. Jak jsem později zjistila od učitelek pracujících v této mateřské škole, některé děti si následující dny při volné hře na obchod hrály.

Další doporučení:

Myslím si, že by bylo vhodné dětem na začátku aktivity vysvětlit, že penízky mohou dostat po hře na památku, aby je to neovlivňovalo při samotném nákupu.

Kdybychom u dětí sledovaly, zda si uvědomují, že jsou peníze dělitelné, bylo by nutné si dětmi dělitelnost peněz názorně ukázat. V takovém případě bych volila hromadnou formu práce s dětmi pro vysvětlování a názorné ukázky. Takovouto aktivitu vnímám také jako vhodnou pro děti předškolního věku.

Aktivitu je možné provádět ve zjednodušené verzi, a to v několika variantách. V tu chvíli by se upravily sledované cíle.

- Pouze tři penízky, tři bankovky v hodnotě „jedna“.
- Pouze tři penízky, jedna bankovka v hodnotě „tři“.
- Bez předešlých aktivit, které propojují téma a postupně ho rozvíjí. Tento případ však nedoporučuji. V tomto případě bych vynechala otázku povolání, ale bohužel by děti nemusely pochopit, kde se peníze berou.

Možností je mnoho, kromě různých verzí počtu penízků lze obměnit sortiment zboží podle sledovaného cíle.

3.1.5 Aktivita 5 – Banka a platební karta

Platba platební kartou je velmi abstraktní pojem. Tuto aktivitu jsem se rozhodla vyzkoušet z několika důvodů. Zajímalo mě, zda je možné dětem přiblížit bezhotovostní platby, když se s takovými zážitky setkávají například v rodině, jak vyplývá z dotazníkového průzkumu v části 1.1.6.2. Zajímalo mě zároveň, zda existuje možnost,

jak dětem názorně ukázat platbu kartou. V této aktivitě provádím korekci představ o správném fungování karty a principu platby kartou. Mým záměrem bylo poukázat na fakt, že z karty nemohou „odejít peníze“, ale že peníze odejdou z účtu jedince a přesunou se na účet druhého jedince.

Během vymýšlení aktivity na téma platební karty jsem volila mezi třemi variantami. Dvě z nich byly podobné, ale obsahovaly poměrně velké zkrácení skutečnosti. Pro přiblížení mého uvažování nyní popíši tyto dvě varianty, které jsem ovšem nepoužila, jelikož mají svá pro a proti.

1) Platba kartou „s proužky“ v obchodě.

Forma práce s dětmi by byla individuální a probíhala by v obchodě, tedy by šla provést jako Aktivita 4. Pouze by se dával důraz na platbu kartou a cílem by bylo sledovat, zda má dítě tendenci si kupovat zboží i v případě, že by na kartě nemělo žádné peníze. Platební karta dítěte by byla vyrobena z kartonu velikosti A5 a na ní by byly nalepené proužky barevné izolepy. Jeden pruh by odpovídal jednotce peněz. Při každé transakci by učitelka dítěti odlepila takový počet proužků, který by odpovídal ceně zboží. Zde by tak děti vnímaly úbytek na kartě. Tato varianta mi ale přišla nepřesná, jelikož v reálném světě na kartě peníze také nemáme. Navíc by děti nezískaly ucelený pohled na to, jak se peníze na kartu dostanou. Tato varianta mi přišla nepřesná, a proto jsem ji ne zvolila.

2) Platba kartou „s diamanty“ v obchodě

Forma práce s dětmi by v tomto případě byla hromadná s dílčími částmi individuální. Všechny děti by plnily různé úkoly stanovené učitelem a za tyto úkoly by, jako za provedenou práci, dostaly diamanty (platidlo). Každé dítě by dostalo karton o velikosti A5, jež by představoval platební kartu. V kartonu by byly předem vytvořeny díry pro vložení diamantů. Děti by si své vydělané diamanty na kartu vložily. A následně by individuálně chodily do obchodu na nákup, jako je popsáno v Aktivitě 4. Opět by bylo cílem sledovat, zda budou mít děti tendenci nakoupit zboží, i když by už neměly „na kartě peníze“. Tato varianta se mi zprvu zamlouvala, jelikož by děti měly šanci vnímat, že peníze získají za odvedenou práci. A poté by si samy peníze vložily na kartu a dále s ní pracovaly. Opět jsem si ale uvědomila, že je velmi nepřesné dávat si peníze na kartu.

Jelikož v běžném životě na kartě peníze taktéž nemáme. Karta je sice prostředkem k „placení“ ale jak jsem již zmínila v úvodu této aktivity, peníze se na kartě fakticky neukládají a z karty tedy neodcházejí. Rozhodla jsem se upustit od možnosti 1) a 2) a pokusila se jít ještě jinou přesnější cestou. Zvolila jsem aktivitu, kterou nyní podrobně rozepíši. Je časově náročnější, ale zato přesnější. Bankomat, který se také týká platebních karet a banky jsem v této aktivitě pouze zmínila. Rozšířená verze i s bankomatem lze využít jako navazující aktivita, kterou zmíním v části další doporučení. Současně by bankomat mohl do aktivity vnést další složitý koncept, který by děti již nebyly schopné vnímat.

3) Bankovní účet a převod peněz z účtu na účet

Aktivita navazuje na aktivitu třetí i čtvrtou, aby dítě získávalo celistvý obraz. Při vymýšlení této aktivity jsem kladla důraz na reálné znázornění principu platby kartou. Jde o to, že v kartě nejsou schované peníze a z karty samotné opravdu peníze neodcházejí. Peníze odcházejí z účtu prvního a jsou poslány na účet druhého. Tato aktivita nabízí nejmenší zkreslení skutečnosti a je utvořena celistvě a v souvislostech.

Cíl: seznámit děti s platební kartou a její funkcí.
seznámit děti se zjednodušeným principem bankovního účtu a přesunem peněz na jiný účet.
sledovat, jak budou děti vnímat úbytek peněz na účtu.

Výzkumná otázka: jsou děti schopné v tomto věku pochopit zjednodušený princip platby kartou?
jsou děti schopné pochopit, že pokud nemají na účtu peníze nemohou si kartou nic koupit?

Klíčová slova: banka, bankomat, peníze, hotovost, bankovka, mince, výběr peněz z bankomatu, nákup, zboží, platební karta, platba platební kartou, účet, vložit peníze na účet.

Popis aktivity:

- Abych dětem přiblížila „banku“, funkci a užívání platební karty, využila jsem prvků dramatické výchovy, učitele v roli a narativní pantomimu.
- Při této aktivitě je potřeba asistence druhé učitelky v části „**Banka**“. Ve scénáři je tato výpomoc označována jako „**U2**“. Tuto roli může zaujmout například rodič či uklízečka mateřské školy.

Organizace:

Pomůcky: „**Banka**“-molitanová stavebnice, lavička, plastové kelímky o objemu 0,5litru, dřevěné kostky, které jsou všechny stejného rozměru a zároveň se vejdou do plastového kelímku v množství alespoň tři, plyšový medvěd (zástupný předmět k roli bankéře)

obchod-kostky (nebo zástupné peníze), sklenice s vodou, stůl, dětská pokladna, cenovky, dva druhy bonbonů, „čtečka karet“

úvodní motivace-platební karta, peněženka, hotovost

Počet dětí: celá třída

Předpokládaný čas: 30-40 minut (práce s jedním dítětem cca 5 minut)

Prostor: herna třídy

Metoda: demonstrační, prožitková

Forma: hromadná, v dílčích částech individuální

Příprava aktivity:

Sestavit z velkých molitanových stavebnic jednoduchou bránu, viz obrázek vpravo, která bude postavena v jednom rohu herny. Na „střechu“ brány nalepit papír s nápisem „banka“. Za bránu postavit lavici, na kterou bude učitel později pokládat plastové kelímky, které budou reprezentovat účet, který si děti budou v bance později zřizovat.

Plastové kelímky položit poblíž lavice společně s permanentní fixou. Fixou bude učitel na kelímky psát jména dětí, aby si děti svůj „účet“ poznaly. V druhém rohu herny připravit stůl, který bude představovat obchod se zbožím. Je možné využít zboží v obchodě z předešlé Aktivity 4 (tedy sklenice s vodou, a dva druhy bonbonů) ke zboží přiřadit cenovky. Cena bonbonů, kterých je méně bude „2“ a cena bonbonů, kterých je více bude „1“. Sklenice vody stojí „1“. Dále na stůl položit pokladnu a vedle pokladny položit „čtečku karet“. Jelikož je potřeba, aby měly děti obě místa (banku i obchod) v zorném poli, je potřeba takto obchod připravit a postavit. Připravíme si malé kostky, které jsou zástupným předmětem peněz. Učitel popíše jednu plastovou sklenici písmenem „O“ (tato sklenice bude později představovat účet Obchodníka v bance).

Scénář aktivity:

Úvodní motivace:

Děti sedí v kruhu, učitelka položí doprostřed kruhu peněženku. Následně se děti zeptá, zda vědí, jak se tento předmět nazývá, k čemu slouží a co vše v peněžence můžeme najít. Učitelka postupně demonstrativně vytahuje bankovky a mince (děti již znají z předešlých aktivit). Nechá děti, aby správně nazvaly všechny objekty. Učitelka následně vytáhne i platební kartu a zeptá se opět dětí, co je to za předmět a k čemu slouží. Pokud budou mít děti zájem, mohou si kartu prohlédnout a osahat samostatně.

U: *„Myslíte si, že v té kartě jsou schované opravdové peníze?“*

Děti odpovídají.

U: *„Kde jsou? Vždyť karta nemá žádnou kapsu, ze které bychom si peníze vyndaly, že ne? Tuhle hádanku musíme společně vyřešit! Pamatujete si děti, za co lidé dostávají peníze?“*

Děti dopoví, že za práci. (Znají z předešlé Aktivity 3.)

U: *„Ano, peníze nerostou na stromech a nenajdeme je jen tak na zemi. Peníze lidé získávají za práci.“*

Učitelka zopakuje s dětmi rozdíl mezi povoláními, která něco vyrábí, a povoláními, která zajišťují služby. Zeptá se například:

U: *„Řeknete mi děti, kdo peče chleba? Kdo Vyrábí boty? Znáte nějaké další povolání, která něco vyrábí? (Pekař peče chleba, obuvník vyrábí boty, cukrář dělá cukroví, truhlář vyrábí stoly a židle...) Ano, výborně...A jaká povolání nevyrábí žádné věci/zboží. Tedy jaká povolání něčím pomáhají, nebo jiným slouží.“*

Děti odpovídají.

„Pracujeme“:

Učitelka dětem sdělí, že si společně zahrají na dospělé. Děti jednají v rámci role, podle toho, co jim učitelka v danou chvíli řekne.

U: *„My si spolu děti zahrajeme na dospělé a budeme chodit do práce, celý měsíc! Vymyslete si nějaké povolání, které budete předvádět celou hru“*

Učitelka dá dětem čas na vybrání povolání.

U: *„Protože už děti víme, že jako dospělí dostáváme výplatu jednou měsíčně, musíme si odpracovat společně jeden měsíc. Pojdme si lehnout na koberec, jakože spíme v posteli. Crrr! Zvoní budík! A my vstaneme, rychle se oblékneme, odvedeme děti do školky a jdeme do práce a tam pracujeme. Adélka je zahradnicí, a tak seká trávu. Tonda je archeolog, tak zkoumá vykopané kosti. Výborně! No a už je odpoledne a my z práce rychle jdeme do školky, vyzvednout naše děťátko ze školky. Děťátko jsme vyzvedli a jdeme rychle domů. Tam se najíme a už je čas jít spát. (hlasité chrápání) Crrrr! Zvoní budík! A my vstaneme, rychle se oblékneme, odvedeme děti do školky a jdeme do práce a tam pracujeme. Natálka je klavíristkou, a tak celý den hraje na klavír. Daniel je policajt, tak celý den chodí po městě a sem tam dá nějakou pokutu. Výborně! No a už je odpoledne a my z práce rychle jdeme do školky, vyzvednout naše děťátko ze školky. Děťátko jsme vyzvedli a jdeme rychle domů. Tam se najíme a už je čas jít spát. (hlasité chrápání) Crrrr!“*

Takto s dětmi zopakujeme „pracovní den“ alespoň 5x a učitelka děti zastaví, zklidní a posadí do půlkruhu tak, aby viděly na banku, lavičku a obchod. Učitelka dále vypráví dětem.

U: *„Tak jsme pracovaly a pracovaly, jako pracují dospělí a za ten jeden odpracovaný měsíc dostaneme výplatu.“*

Učitelka všem dětem postupně rozdává 4 papírové bankovky, jedna bankovka má hodnotu „jedna“.

U: *„Víte děti, kam si lidé, nebo vaši rodiče schovávají peníze?“*

Děti nejspíše odpoví, že do peněženky a jinam.

U: *„Když každý měsíc lidé dostanou novou výplatu a další měsíc další výplatu, a tak pořád dokola, to se jim už do peněženky ty peníze nemusí vejít. Tak kam s nimi?“*

Děti odpovídají.

U: *„Někdo si peníze může schovávat třeba pod polštář, někdo si může peníze schovávat do pokladničky. Někdo si peníze může schovávat do obálky. No ale představte si, že dřív, si lidé schovávali peníze třeba právě pod polštář, ale báli se, že by jim ty peníze někdo mohl ukrást. A tak nějaký člověk vymyslel, že pro lidi vybuduje takový dům. Dům, do kterého si každý, kdo bude chtít může schovat své vydělané peníze. Každý člověk, který do banky přijde, dostane svojí vlastní poličku/mističku, ta je pak jenom jeho. Tam si peníze uloží. Takovému domu, kam si lidi ukládají peníze se říká dneska „banka“.*

„Banka“

U: *„A my si teď společně ukážeme, jak to v takové bance chodí. Jak to vypadá, když si někdo bude chtít uložit peníze do banky?“*

Učitelka si na sebe vezme čepici a přijme roli obchodníka.

U: *„Já jsem obchodník a mám u sebe peníze. Tyhle peníze já nechci nosit v peněžence, chci si je schovat-uložit do banky. Tak já vejdu do banky. Pozdravím, a poprosím tady pána, který tu pracuje (medvěda) zda si můžu založit účet. My tady máme místo „poličky“ takovýto plastový kelímek. Tento plastový kelímek je jako můj účet, účet obchodníka.“*

Učitelka vloží peníze do kelímku.

U: *„Od banky dostanu platební kartu. S tou si můžu buď vybrat peníze, víte odkud?
... Ano z bankomatu, anebo s ní můžu platit v obchodě.“*

Učitelka si sundá čepici a ptá se dětí.

U: *„Je mezi vámi někdo, kdo by si chtěl zkusit otevřít účet? Pepíček, výborně. Děti, já se teď stanu pracovníkem v bance, místo tohoto medvěda a Pepíček bude mluvit se mnou-s pracovníkem v bance.“*

Učitelka dále využívá boční vedení.

U: *„Pepíčku Přijď do banky vchodem/bránou a pěkně pozdrav. Skvělé. Dobrý den Pepíčku, jaké je tvé přání?“*

Učitelka nechá dítě, aby zkusilo samo formulovat větu-co chce vlastně udělat. Pokud je dítě bezradné, nebo potřebuje trochu dopomoci, učitelka dítěti pomůže formulovat větu.

U: *„Chtěl by sis tu u nás v bance schovat peníze? Takže si u nás chceš Pepíčku otevřít účet, je to tak?“*

Dítě odpoví a učitelka nadepíše kelímek prvním písmenem jména dítěte. Učitelka pobídne dítě, ať vloží své peníze do kelímku. Učitelka následně položí kelímek s penězi na lavičku tak, aby kelímek viděly všechny děti.

U: *„Skvělé. Od banky taky dostaneš Pepíčku platební kartu. S tou můžeš peníze buď vybrat z bankomatu, nebo s platební kartou můžeš platit v obchodě...No a děti teďka si ale představíme, že místo našich penízků tam budete mít kostičky. Pak líp uvidíte, co se stane, až si teď půjde Pepíček nakoupit!“*

Učitelka si nasadí čepici a stane se obchodníkem. Sehraje s Pepíčkem hru na obchod a dítě si něco vybere a než proběhne transakce tak v tu chvíli, přichází na pomoc „U2“. Během nákupu dítěte učitelka v roli obchodníka komentuje pro ostatní děti situaci.

U: *„Pepíček si vybral jeden bonbon, který stojí dva penízky. Nic víc si koupit nechce. Teď jde zaplatit, jak budeš Pepíčku platit? ...Kartou, dobrá. Přilož Pepíčku kartu k téhle krabičce, k téhle čtečce karet...Pepíček přiložil kartu ke čtečce a co se*

stalo? Čtečka pípne, karta zavolá do banky a v bance přendají 2 kostičky (dva penízky) z účtu Pepíčka na účet obchodníka.“

U2 ve chvíli, kdy uslyší „**karta zavolá do banky**“, přendá pomalu a viditelně kostičky z účtu dítěte na účet obchodníka.

U: *„Kolik kostiček zbylo Pepíčkovu na účtu? Proč? Kam se peníze dostaly? Může si Pepíček ještě něco koupit? Proč ano/ne? Když nic nemá na účtu, nic si kartou koupit nemůže!“*

Po ukončení otázek dále učitelka pokračuje s „otevíráním účtů“ dětem, které se přihlásí, že mají zájem. Učitelka navazuje větou.

U: *„Děkuji, Pepíčku, za spolupráci a teď se zeptám dál. Je mezi vámi někdo, kdo by si chtěl zkusit otevřít účet? Terežka, výborně.“*

3.1.5.1 Průběh Aktivity 5

V této aktivitě jsem si stanovila několik cílů. Zaprvé seznámit děti s platební kartou a její funkcí. Za druhé seznámit děti se zjednodušeným principem bankovního účtu a přesunem peněz na jiný účet a za třetí sledovat, jak budou děti vnímat úbytek peněz na účtu.

Aktivita 5 se účastnilo 16 dětí.

Děti výborně spolupracovaly v části „**Úvodní motivace**“ odpovídaly na otázky, diskutovaly společně nad tématem. Všechny děti si osahaly platební kartu a pečlivě si ji prohlížely. Velmi dobře zafungovala otázka, zda jsou peníze v kartě nějakým způsobem schované. Děti odpověděly, že nejsou. Na otázku, kde tedy ty peníze jsou, když s kartou například rodiče platí (a platí se penězi), už nedokázaly odpovědět a velmi dobře se navazovalo na další části aktivity. V části „**Pracujeme**“ děti se zaujetím prováděly úkony, které jsem jim zadávala v rámci narativní pantomimy.

V části „**Banka**“ děti byly pozorné, velmi dobře reagovaly. Děti před prvním otevřením účtu byly nejisté ale velmi zvědavé. Po tom, co si první chlapec otevřel účet v bance a děti měly možnost vidět celý průběh, tak si všechny děti chtěly následně také účet otevřít. Když jsem chlapci, který si jako první otevřel účet, podávala platební kartu,

odbočila jsem od scénáře a ptala jsem se dětí, zda vědí, k čemu karta slouží? Děti mi odpovídaly, že s ní můžeme platit a také, že si peníze můžeme „vzvednout“ z bankomatu. Ptala jsem se dále, zda ví, jak se to dělá? Jedna dívka mi odpověděla nejlépe. Sdělila mi, že prý „*máma přijde k bankomatu a do něj dá kartu*“. Na to jsem se dívky zeptala, zda jí ty peníze bankomat dá jenom tak, nebo musí máma ještě něco udělat? Dívka mi odpověděla, že „*máma ťuká 4 čísla a podle toho pozná, že ta karta je maminky a peníze jí dá*“. Využila jsem této odpovědi, abych dětem sdělila, že ty 4 čísla co zadává se nazývá PIN. Tímto jsem se okrajově dotkla i principu výběru peněz z bankomatu. Sdělila jsem dětem, že si dneska bohužel nestihneme vyzkoušet výběr peněz z bankomatu, ale že se dohodnu s jejich učitelkou, aby si „výběr“ mohly v rámci nějaké budoucí hry vyzkoušet.

Vzhledem k limitovanému času, který mi mateřská škola poskytla, jsem na začátku aktivity „**Banka**“ otevřela účet pouze 4 dětem. Následně si tyto čtyři děti chodily postupně nakupovat do obchodu zboží. Nabádala jsem ostatní děti, které přihlížely situaci, aby popisovaly, co ta karta dělá. Děti nadšeně opakovaly větu: „***Karta zavolá do banky a v bance přendají peníze/kostičky z účtu Pepička na účet obchodu.***“ Při čemž děti názorně viděly, jak se kostičky přesouvají.

Nechávala jsem dostatek volnosti dětem, které měly formulovat své přání (aby si založily účet a do něj vložily své peníze). Sledovala jsem, jak si poradí s tvorbou věty. Pokud nevěděly a zadržovaly se, doptávala jsem se postupně otázkami jako: „*Řekni mi, co by si chtěl? Chceš mi tady ty peníze nechat? Chceš si tady ty peníze schovat do tvé skleničky/poličky? Chceš si tedy otevřít účet, že ano? Výborně.*“ Mým cílem bylo, aby si samy vyzkoušely vyjádřit své přání v rámci nové situace.

Když šlo na nákup čtvrté dítě, rozhodla jsem se, že dětem sdělím, že místo kostiček do kelímků dáme „naše bankovky“ a uvidíme, že postup bude stejný jako s kostičkami. Bankovky také ubývají, stejně jako kostičky. Další dítě si koupilo zboží za 4 penízky, tedy z jeho účtu odešly všechny peníze na účet obchodníka. Ptala jsem se následně dětí, co je pro ně lepší, dívat se, jak přecházejí z účtu na účet kostičky, či „naše bankovky“. Děti daly přednost kostičkám. Děti daly tedy přednost názornější ukázkou, kde bylo zřetelněji

vidět, jak ubývá „peněz na účtu.“ Papírové bankovky v kelímku působily „jako jeden papírek“ a dětem mohlo dělat větší potíž vnímat názorněji úbytek peněz.

Dětem často padaly peníze z rukou, tak se velmi hodilo se zeptat, jak se jim peníze nosí, že je těžké je uhlídat, aby nám nepadaly na zem, a v čem je nejlepší je tedy nosit? Děti odpověděly, že v peněžence.

Děti aktivita velmi bavila, dlouho vydržely pozorné a všechny děti si chtěly otevřít účet. Protože dětí, co si aktivitu vyzkoušely postupem času přibývalo, rozhodla jsem se, že kdo bude chtít, může si zahrát roli obchodníka a provést prodej zboží i s platbou. Děti tento nový impuls bavil a mohly si situaci zažít z mnoha úhlů. Stalo se tedy, že děti tuto část „hrály“ v podstatě samy.

Když už aktivita trvala přes 40 minut, všimla jsem si, že některé děti začaly být nepozorné. Z pravidla to byly ty děti, které si již aktivitu vyzkoušely a nebavilo je pozorovat ostatní. Dohodla jsem se s paní učitelkou, že ty děti, které si již účet otevřely, budou postupně odcházet na svačinu. Mezi dětmi se neustále hlásila tříletá dívka. Nechtěla jsem ji vyvolávat v začátku, protože jsem se domnívala, že je toto téma na ni moc složité a že si ho chce zkusit, protože si ho zkouší ti ostatní. Rozhodla jsem se, že jí umožním si také otevřít účet, ale až na konci celé aktivity. Na konci aktivity jsem na ni bohužel zapomněla a poděkovala dětem za pozornost a spolupráci. Tato tříletá dívka za mnou přišla a řekla mi: „*Já bych si taky chtěla otevřít účet.*“ S touto dívkou jsem tedy ještě provedla plnohodnotně aktivitu, aby nebyla ochuzena. Nejsem si jistá, zda tato dívka pochopila princip platby kartou a jak převod z účtu na účet funguje, ale byla jsem mile překvapená, že větu formulovala správně, a potom co si nakoupila v obchodě, se ohlédla směrem ke kelímkům, aby si zkontrolovala, jak se peníze v rámci účtů pohybují.

Výzkumné otázky jsem si k této aktivitě stanovila dvě. Jsou děti schopné v tomto věku pochopit zjednodušený princip platby kartou? Odpověď je ano, důkazem mi jsou odpovědi dětí, které v části „**Banka**“ popisovaly samostatně, co se v bance děje.

Jsou děti schopné pochopit, že pokud nemají na účtu peníze nemohou si kartou nic koupit? Ano, důkazem jsou mi správné odpovědi dětí na položené otázky týkající se možnosti nákupu, pokud na účtu dítěte nezbyla jediná kostička.

3.1.5.2 Reflexe Aktivity 5 a další doporučení

Reflexe:

Celá aktivita probíhala bez problémů. Děti byly velmi pozorné a zvědavé.

Po narativní pantomimě jsem rozdávala dětem vydělané peníze, které si později měly v bance ukládat na účet. Na účtu se peníze následně změnily na kostičky. Nebyla jsem si jistá, zda děti nebudou zmateny změnou peněz na kostičky. Naštěstí přeměnu pochopily, ale uvědomila jsem si, že pro příště bude lepší, když se s dětmi domluvíme ještě před narativní pantomimou, že za práci nebudou dostávat penízky, ale kostičky. Aktivita by takto mohla být plynulejší.

V průběhu části aktivity „**Banka**“ jsem si uvědomila, že pro přehlednost situace by bylo lepší, kdyby každé dítě, které si přijde do banky otevřít účet, dostalo svou vlastní platební kartu. Během aktivity jsem totiž děti neustále prosila, aby mi kartu vrátily, nebo aby ji půjčily dalším dětem a myslím si, že tento prvek mohl kazit jinak velmi hladký průběh. (Karta by mohla být vyrobena ze čtvrtky, děti by si ji mohly před aktivitou vyrobit samy.) Jsem ráda, že si děti mohly osahat opravdovou platební kartu, některé děti ji od svých rodičů znají, jak již bylo popsáno výše.

Vníkala jsem, že během vysvětlování, jak si obchodník jde otevřít účet do banky, mohla dětem tato situace přijít nepřehledná. Avšak hned co si první chlapec otevřel účet v bance a děti měly možnost vidět celý průběh, pochopily, co mají dělat.

Post-reflexe:

Po shlédnutí videa z této aktivity jsem přemýšlela nad možností větší spolupráce druhé učitelky. Myslím si, že by aktivita byla ještě přehlednější, pokud by první učitelka zaujímala roli vypravěče, posouvala by děj a vysvětlovala by nastalé situace (jako je například přesun kostek z účtu dětí na účet obchodníka). První učitelka by následně mohla hrát i roli pracovníka banky, který otevírá účty dětem. Druhá učitelka by pak zastávala roli obchodníka. Role by tím pádem byly jasněji vymezené a přehlednější. Když by si tedy obchodník šel otevřít účet do banky, byl by možný dialog mezi oběma učitelkami a pro děti by mohla být celá situace ještě názornější.

Po rekapitulaci celé aktivity jsem si říkala, že se děti tak dobře v situaci orientovaly, že kdybych někomu z dětí zadala, aby si stoupl na místo druhé učitelky a zastával by roli bankéře, mohl by přendávat kostičky podle toho, co si kdo koupí.

Když jsem si dále přehrávala video, dostala jsem se k části, kdy za mnou na konci aktivity přišla tříletá dívka a žádala o otevření účtu, hlavou mi proběhla otázka, zda bude možné i mladším dětem vysvětlit zjednodušený princip platby kartou? Na otázku si zatím neumím odpovědět, protože by bylo potřeba mimo jiné poznat, jaká byla motivace této dívky.

Tato aktivita byla pro děti něčím novým a neprobádaným. Děti s největší pravděpodobností přitahoval prvek „hry na dospělé“ a prvek novosti. Děti tato aktivita velice bavila, důkazem byla dlouhá doba soustředění dětí na danou aktivitu a touha zapojit se do rolí. Na základě této zkušenosti se domnívám, že by téma bylo možné dále rozšířit.

Další doporučení:

Jak jsem již popisovala v post-reflexi této aktivity, doporučila bych lépe rozdělit role učitelek, a to proto, aby se děti lépe zorientovaly v dané situaci (v daném problému).

Doporučuji pro přehlednost vyrobit více platebních karet, aby děti vnímaly, že získaná karta je opravdu pouze jejich.

Aktivitu lze dále rozpracovat. Lze například pokračovat tím, že dětem ukážeme, jak by jednal obchodník se svými vydělanými penězi, které má uložené na účtu díky prodejm. Obchodník by si mohl peníze vybrat – zde by bylo možné s dětmi rozebrat téma bankomatu a následně nechat děti vyzkoušet výběr peněz z bankomatu (vysvětlit, že bankomat nevydává mince, ale pouze bankovky), že si děti nemusí vybrat všechny peníze, ale pouze část. Dále by bylo s dětmi možné vyzkoušet vkládání peněz na účet skrze bankomat a vysvětlit dětem, co je to PIN a k čemu slouží.

Dále by bylo možné dětem vysvětlit, co s těmi vydělanými penězi (nebo vybranými penězi) obchodník dále dělá. Tedy, že nakupuje zboží u různých dodavatelů, aby měl

opět co prodávat, a aby lidé mohli zase nakupovat. Obchodník by si tak mohl opět vydělat peníze atd.

3.2 Zhodnocení výzkumu

V této kapitole zhodnotím následující parametry, výzkumný vzorek dětí, přiměřenost, zaujetí dětí, pomůcky, přístup učitelek a navrhnu obecná didaktická doporučení.

Třída, se kterou jsem výzkumné aktivity prováděla byla homogenní. Přestože byl každou výzkumnou aktivitu jiný počet dětí, neovlivnilo to průběh aktivit. Aktivit se průměrně zúčastnilo 16-20 dětí. Je otázkou, zda by aktivity byly proveditelné i při větším počtu přítomných dětí. Jsem toho názoru, že by aktivity proveditelné byly, jelikož jsou koncipované pro celou třídu.

Aktivity považuji za přiměřené vzhledem k věku a schopnostem dětí. K tomuto názoru docházím, proto, že aktivity děti bavily, mnohdy vyžadovaly opakování dílčích částí aktivit. Do aktivit se všechny děti ze třídy zapojovaly a nikdo se nestranil. S pochopením nových pojmů děti neměly problém, velmi rychle si je osvojily a aktivně je používaly.

Na základě zaujetí dětí nemůžu označit aktivitu, která by děti bavila nejméně. U všech aktivit byly děti zaujaté, zvědavé a vydržely s pozorností. Aktivita, která děti podle mého názoru bavila nejvíce, je Aktivita 5. Zaujetí dětí v této aktivitě rozebírám podrobněji v reflexi této aktivity, nicméně mne velice překvapila především doba, po kterou udržely pozornost a nadšená participace dětí na této aktivitě. Aktivita 5 jsem se nejvíce obávala, jelikož je ze všech nejnáročnější, ale byla jsem mile překvapena hladkým průběhem.

Všechny použité pomůcky a jejich možné alternativy jsem popsala v metodologické části. Použití pomůcek v souvislosti s jednotlivými aktivitami popisuji v reflexích jednotlivých aktivit.

V rámci výzkumu jsem sledovala i postoj a přístup učitelek k mému způsobu provedení aktivit. Učitelky o toto téma a o navrhované aktivity projevíly zájem. Z rozhovorů vedených před zahájením výzkumu vyplynulo, že si učitelky nedokázaly představit, jak toto téma pojmout. Z jejich reakce bylo patrné zaujetí a profesní a osobní zvědavost. Při aktivitách pozorovaly jejich průběh a reakce dětí. Aktivní pomoc učitelky byla potřeba

u Aktivity 5. Z této aktivity učitelky projevily velké nadšení, kvůli nápaditě zpracovanému tématu banky a bankovního účtu. Dále projevily zájem o použité pomůcky a ocenily jejich jednoduchost a použitelnost. Učitelky mi potvrdily, že po skončení výzkumných aktivit v mateřské škole, si některé děti i v dalším týdnu při volné hře hrály na obchod.

V rámci didaktických doporučení bych učitelkám, které by měly zájem aktivity vyzkoušet, anebo je implementovat do běžné praxe, doporučila, aby vzaly v potaz nejen složení a věk skupiny dětí, organizaci a pomůcky, ale aby se zejména zaměřily na správné významy pojmů a jejich použití. Teoretické poznatky se ukázaly být pro použití výzkumných aktivit v praxi jako zásadní. Další konkrétní didaktická doporučení lze nalézt v kapitolách týkajících se jednotlivých aktivit.

Při reflexi výzkumných aktivit jsem si uvědomila, že jsem pracovala se spíše nadprůměrnou třídou. Otázkou tedy je, jak by série herních aktivit probíhala v jiném sociokulturním prostředí, či jak by aktivity vypadaly, kdyby je vedl někdo jiný. Dalším faktorem, který mohl ovlivnit zkoumaný vzorek dětí, je jejich výběr na základě kritéria věku, jelikož psychický vývoj některých dětí nemusí zcela odpovídat charakteristikám předškolního dítěte. Vhodnost výzkumných aktivit byla ověřena na poměrně malém vzorku dětí. Pro ověření širší použitelnosti těchto aktivit je potřeba je provést na větším vzorku dětí. Během hodnocení výzkumných aktivit mě napadaly další možnosti a podmínky, jak výzkumné aktivity zlepšit a rozšířit. Tyto nápady jsem zpracovala do jednotlivých reflexí aktivit.

ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se zabývá problematikou finančního vzdělávání v mateřské škole. Finanční gramotnost během mého studia na Karlově Univerzitě nebyla zařazena do programu studia, a proto jsem se rozhodla tuto práci pojmout jako výzvu, jak prvky finanční gramotnosti přizpůsobit, aby byly pro děti předškolního věku snadno uchopitelné. Záměrem této práce není směřovat jedince ke konzumnímu způsobu života, ale rozvíjet předpoklady ke správným návykům a druhům chování, které vedou k zodpovědnosti nejen ke svým potřebám, ale i k potřebám druhých.

Když se řekne finanční gramotnost v mateřské škole, představím si, jak si děti hrají na dospělé a nakupují v obchodě, přičemž používají odposlechnuté fráze starších bez toho, aniž by leckdy chápaly jejich podstatu a význam. Současně, jak vyplývá z dotazníkového šetření, děti s penězi a určitými prvky finanční gramotnosti přicházejí do kontaktu velice často. Jak jsem si během této práce ověřila, děti mohou při vhodně zvolených aktivitách vybrané prvky finanční gramotnosti snadno pochopit a mají o toto téma veliký zájem.

Na základě teoretických poznatků z první části této práce, jsem vytvořila sérii výzkumných herních aktivit. Při jejich tvorbě jsem vycházela z dotazníkových šetření, a dále z analýzy dostupných didaktických materiálů týkajících se finanční gramotnosti, ze kterých jsem excerpovala základní pojmy finanční gramotnosti, které jsem následně zapracovala do jednotlivých aktivit. Při tvorbě aktivit jsem především kladla důraz na názornost, správně zvolené pomůcky a metodu práce s dětmi. Výběr témat byl přizpůsoben nejstarším dětem v mateřské škole. Témata finanční gramotnosti, která se v aktivitách objevují nejsou zcela vyčerpána. Finanční gramotnost obsahuje daleko širší spektrum témat, než bylo v této práci prezentováno. Věřím, že při širším a uceleném zpracování úvodu do finanční gramotnosti má toto téma, byť okrajové, v předškolním vzdělávání potenciál pomoci dětem získat zkušenosti, které budou moci využívat po celý život. Z těchto důvodů bych se ráda tímto tématem dále zabývala.

Hlavním cílem této práce bylo ověřit vhodnost navrhovaných aktivit v prostředí mateřské školy a na základě zhodnocení těchto aktivit, které jsou koncipované jako úvod do finanční gramotnosti, doporučit jejich možné změny a úpravy. Dalším cílem, který

jsem při práci sledovala bylo získání nových zkušeností a vědomostí. V tomto ohledu pro mě byla práce velkým přínosem. Zejména díky konzultacím a diskuzím s vedoucí této práce jsem získala cenné poznatky teoretické i praktické. Mohu tedy konstatovat, že cíle této práce byly splněny.

Doufám, že by tato práce mohla sloužit jako inspirace dalším učitelkám v mateřských školách, jak k úvodu do finanční gramotnosti v předškolní vzdělávání přistupovat. A dále doufám, že by tato práce mohla být podkladem pro diskuzi, jakým způsobem a v jaké míře úvod do finanční gramotnosti rozpracovat.

SEZNAM ZDROJŮ

Odborné publikace

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 9788025125694.
- BERTL, Ivan. *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých: andragogické, metodické a psychologické souvislosti*. Praha: Česká andragogická společnost, 2016. Česká a slovenská andragogika. ISBN 9788090546035.
- BLAŽEK, Jiří. *Základy ekonomie*. V nakl. Doplněk vyd. 2., opr. a dopl. Brno: Doplněk, 2002. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2801-7
- ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 8085799030.
- DARÁNIOVÁ, Yvona, Iva JEHLIČKOVÁ, Kateřina JÍLKOVÁ, Jitka KRAUSOVÁ, Blanka STAŇKOVÁ a Vladimíra STRCULOVÁ. *Rozumíme penězům,-: pro první stupeň základní školy*. Kladno: Aisis, 2013. ISBN 978-80-904071-9-0
- DIVÍŠEK, Jiří. *Didaktika matematiky pro učitelství 1. stupně ZŠ: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických fakult studijního oboru 76-11-8 : učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: SPN, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-20433-3
- FUCHS, Eduard, Hana LIŠKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Rozvoj předmatematických představ dětí předškolního věku: metodický průvodce*. Praha: Jednota českých matematiků a fyziků, 2015. ISBN 978-80-7015-022-1.
- FUCHS, Kamil. *Základy ekonomie*. Brno: Sting, spol. s r.o. - nakladatelství, 2018. ISBN 978-80-87482-48-3
- JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-087-1.

- KASLOVÁ, Michaela. *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2010. ISBN 978-80-86307-96-1.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet. 2., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3
- KUCHARSKÁ, Anna a Daniela ŠVANCAROVÁ. *Bezstarostné roky?: kroky a krůčky předškolním věkem : poradenství pro rodiče*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-291-x
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x
- LIETAVCOVÁ, Martina a Hana LIŠKOVÁ. *Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí*. Praha: Raabe, [2018]. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 9788074963889
- MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy. 2. vyd.* Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 9788073310899.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-006-5.
- MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2., rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA, ed. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd.* Praha: COFET, 2011. ISBN 9788090439610.
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.
- POLÁK, Josef. *Přehled středoškolské matematiky. 5., přeprac. vyd.* Praha: SPN, 1991. Knižnice všeobecného vzdělání. ISBN 80-04-22885-2.

- PRŮCHA, Jan a Soňa KOŽÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- PŘINOSILOVÁ, Dagmar. *Diagnostika ve speciální pedagogice: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 9788073151577.
- SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 8070417277.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 8024608774.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- WEDLICOVÁ, Iva. *Vývojová psychologie*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010. ISBN 9788074143205.
- ZEMANOVÁ, Renáta. *Předmatické činnosti*. Studijní opora k inovovanému předmětu: Předmatické činnosti. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-74-481-8

Další publikace:

- BAILEY, Gerry. *Poznáváme peníze: rozvíjejte finanční gramotnost nejmenších dětí*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0153-1
- BILLIMORIA, Jerroo. *Osobnostní a finanční vzdělávání pro mateřské školy*. Kladno: AISIS, o.s. 2015. ISBN není uvedeno

Internetové zdroje a videa

- Domů – DIGIFOLIO [online]. Copyright © [cit. 13.07.2020]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=89603&view=13192&view=13192>
- Exekutorská komora České republiky. Exekutorská komora České republiky [online]. Copyright © 2009 [cit. 11.07.2020].

Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2697-statistiky-exekuci-za-rok-2019-klesl-pocet-exekuci-i-povinnych>

- Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation - MINDS@UW Home [online]. Dostupné z: <https://minds.wisconsin.edu/handle/1793/36314>
- Habit Formation and Learning in Young Children - Money Advice Service. [online]. Copyright © Copyright 2020 The Money Advice Service 120 Holborn, London EC1N 2TD [cit. 14.07.2020]. Dostupné z: <https://www.moneyadviceservice.org.uk/en/corporate/habit-formation-and-learning-in-young-children>
- <https://www.seznamskol.cz/materske-skoly/praha/>
- https://www.youtube.com/watch?v=QX_oy9614HQ.
- International Gateway for Financial Education - Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD.org - OECD [online]. Copyright © OECD. All rights reserved [cit. 09.07.2020]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/financial/education/financial-education-and-youth.htm>
- JumpStart Coalition | Advancing Financial Literacy for Students [online]. Copyright ©6 [cit. 21.07.2020]. Dostupné z: https://www.jumpstart.org/wp-content/uploads/2018/01/2017_NationalStandardsBook.pdf
- Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/tipy-navody/slovník-pojmu#tab-slovník-pojmu-f>
- Národní ústav pro vzdělávání [online]. Copyright © [cit. 03.07.2020]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/gramotnosti-1>
- Problematika předmatematické gramotnosti | rizeniskoly.cz. Řízení školy online - aplikace pro řízení školy | rizeniskoly.cz [online]. Copyright © 2020 Wolters Kluwer ČR, a.s., web by [cit. 05.07.2020]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/rizeni-skoly/problematika-predmatematicke-gramotnosti.m-6324.html>

- *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, online.* Praha: MŠMT, 2018. <http://www.msmt.cz/file/45304/>
- Strategické dokumenty | Pro odborníky | Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?. Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Copyright © 2013, MF [cit. 12.07.2020]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>
- Vymezení pojmu finanční gramotnost. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13213/vymezeni-pojmu-financni-gramotnost.html/>
- ZEMANOVÁ Renata. Předmatematické činnosti. Ostrava. 2013.PROJEKTY.OSU.CZ/PROJECTS.OSU.EU [online]. Copyright ©A [cit. 16.07.2020]. Dostupné z: <https://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-45-Zemanova-SO.pdf>

Další zdroje

- Dokumenty a materiály získané od Dr. Savard prostřednictvím emailové korespondence:
  - Teaching financial literacy to your children;
  - Money matters for the young learner;
  - Habit formation and learning in young children;
  - Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation.
- Konzultace s PhDr. Brožovou o literatuře a říkankách formou emailové korespondence.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1 – ANALÝZA DIDAKTICKÝCH MATERIÁLŮ	118
PŘÍLOHA 2 – DOTAZNÍK PRO ŘEDITELE	119
PŘÍLOHA 3 – DOTAZNÍKY PRO ŘEDITELE – VYHODNOCENÍ	120
OTÁZKA Č.1: GRAF.....	120
OTÁZKA Č.2: GRAF.....	120
OTÁZKA Č.3: SEZNAM ODPOVĚDÍ	121
OTÁZKA Č.4: GRAF.....	123
OTÁZKA Č.5: GRAF.....	123
OTÁZKA Č.6: GRAF.....	124
OTÁZKA Č.7: SEZNAM ODPOVĚDÍ	124
PŘÍLOHA 4 – DOTAZNÍK PRO RODIČE	127
PŘÍLOHA 5 – DOTAZNÍKY PRO RODIČE – VYHODNOCENÍ	128
OTÁZKA Č.1: GRAF.....	128
OTÁZKA Č.2: GRAF.....	128
OTÁZKA Č.3: GRAF.....	129
OTÁZKA Č.4: GRAF.....	129
OTÁZKA Č.5: GRAF.....	130
OTÁZKA Č.6: GRAF.....	130
OTÁZKA Č.7: GRAF.....	131
OTÁZKA Č.8: GRAF.....	131
OTÁZKA Č.9: GRAF.....	132
OTÁZKA Č.10: GRAF.....	132
PŘÍLOHA 6 – PRACOVNÍ LIST K AKTIVITĚ 2 - „PACI, PACI, PACIČKY“	133
PŘÍLOHA 7 – TEXT K ŘÍKANCE „PACI, PACI, PACIČKY“	134
PŘÍLOHA 8 – FOTODOKUMENTACE VÝZKUMNÝCH AKTIVIT	135
AKTIVITA 1.....	135
AKTIVITA 2.....	136
AKTIVITA 3.....	138
AKTIVITA 4.....	139
AKTIVITA 5.....	140

PŘÍLOHA 1 – ANALÝZA DIDAKTICKÝCH MATERIÁLŮ

Pojem:	Osobnostní a finanční vzdělávání pro mateřské školy (Billimoria, Jeroo)	Poznááme peníze (G.Bailey)	Zařazeno do Bakalářské práce
AUKCE	ANO	ANO	
BANKA	ANO	ANO	ANO
BANKOVKY	ANO	ANO	ANO
BANKOVNÍ ÚČET	ANO	ANO	ANO
BARTER/SMĚNNÝ OBCHOD		ANO	ANO
BOHATSTVÍ		ANO	
CENOVKA	ANO		ANO
DĚLIT SE	ANO		
DRUHY PENĚZ		ANO	
DRUHY ÚČTŮ		ANO	
ELEKTRONICKÁ PENĚŽENKA		ANO	
HODNOTA MINCE	ANO		
HODNOTA PENĚZ	ANO		ANO
HOTOVOST		ANO	ANO
CHUDOBA		ANO	
CHYTRÁ KARTA		ANO	
JMĚNÍ		ANO	
KAPESNÉ		ANO	
KOUPĚ	ANO	ANO	ANO
KRÁDEŽ	ANO	ANO	
MINCE	ANO	ANO	ANO
MINCE V HISTORII		ANO	
MINCOVNÁ	ANO	ANO	
NÁKUP	ANO		ANO
NE/ZBYTNÉ	ANO	ANO	ANO
NOMINÁLNÍ HODNOTA	ANO		
NOMINÁLNÍ HODNOTA BANKOVKY	ANO		
OBĚŽIVO	ANO		
OBCHOD	ANO	ANO	ANO
ÓCHRANNÉ PRVKY BANKOVEK		ANO	
OTISK PRSTU		ANO	
PADĚLÁNÍ		ANO	
PENĚŽENKA	ANO		
PENÍZE	ANO	ANO	ANO
PIN KOD		ANO	ANO
PLATEBNÍ KARTA	ANO	ANO	ANO
PLATIDLO	ANO	ANO	
POKLADNIČKA	ANO	ANO	ANO
POMOC	ANO		
POTŘEBOVAT/CHTÍT	ANO	ANO	ANO
POVOLÁNÍ	ANO		ANO
PRÁCE	ANO		ANO
PRÁVA A POVINNOSTI	ANO	ANO	
PRODEJ	ANO	ANO	ANO
PŘÍJEM		ANO	
RAŽENÍ MINCÍ		ANO	
REKLAMA		ANO	
ROZMĚNIT	ANO		
ROZMĚNIT MINCE	ANO		
ROZPOČET	ANO	ANO	
RŮZNÁ MĚNA HISTORIE		ANO	
SLEVA		ANO	
SLUŠNÉ CHOVÁNÍ	ANO	ANO	ANO
SPOŘENÍ /USPOŘIT	ANO	ANO	ANO
STARÁNÍ SE O PĚNÍZE		ANO	
ŠEKY		ANO	
ŠETŘENÍ	ANO	ANO	ANO
TISKÁRNA PENĚZ	ANO		
TŘÍDĚNÍ PENĚZ DLE HODNOTY	ANO		
UTRÁCENÍ	ANO	ANO	ANO
VRÁCENÍ ZBOŽÍ, PENĚZ		ANO	
VÝDAJ	ANO	ANO	
VYMĚNIT/SMĚNIT	ANO		ANO
VÝROBA BANKOVEK		ANO	
VZHLED MINCE	ANO	ANO	
ZÁKAZNÍK	ANO	ANO	
ZBOŽÍ	ANO	ANO	ANO
ZLATO		ANO	
ZPŮSOBY SČÍTÁNÍ MINCÍ V HISTORII		ANO	

PŘÍLOHA 2 – DOTAZNÍK PRO ŘEDITELE

ANONYMNÍ DOTAZNÍK PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY:

Dotazníky budou vyhodnocovány pouze statisticky, název konkrétní školy v bakalářské práci zmiňován nebude. V případě, že se téma finanční gramotnosti ve vašem obsahu vzdělávání neobjevuje, není to špatně.

1. Povídáte si s dětmi o penězích?
Pokud ano, od jakého věku dítěte?

ANO / NE
věk:
2. Seznamujete děti s českými mincemi a bankovkami ?

ANO / NE
----
3. Co si představujete pod pojmem finanční gramotnost v mateřských školách ?

--
4. Využíváte v integrovaných blocích téma týkající se finanční gramotnosti? Např. nakupování, směna, šetření a odložená spotřeba?

ANO / NE
----
5. Měli jste možnost s dětmi navštívit nějakou finanční instituci? Např. banka, mincovna, ČNB...

ANO / NE
----
6. Hrajete si s dětmi nějakou hru, kde se používají peníze? (například na obchod) Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty ?

ANO / NE
----
7. Myslíte si, že je finanční gramotnost pro děti předškolního věku vhodná, nebo přínosná? Proč ano/ne?

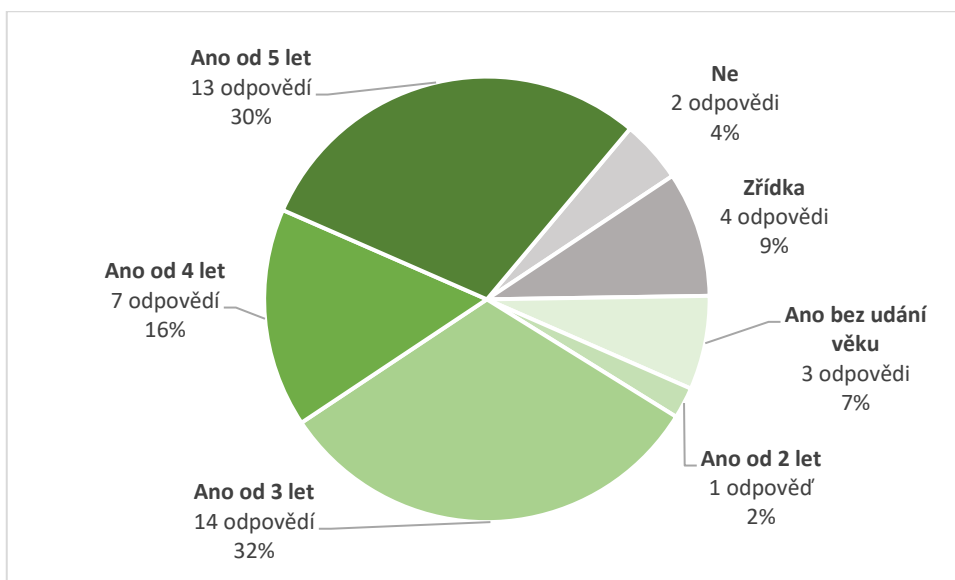
--

PŘÍLOHA 3 – DOTAZNÍKY PRO ŘEDITELE – VYHODNOCENÍ

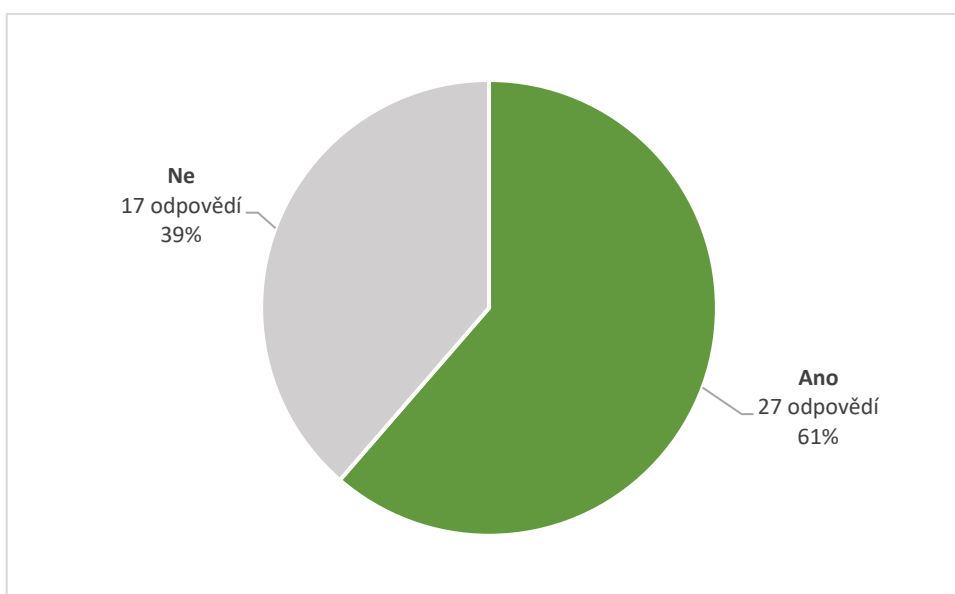
Otázka č.1: Graf

Povídáte si s dětmi o penězích? Pokud ano, od jakého věku dítěte?

Otázka č.2: Graf

Seznamujete děti s českými mincemi a bankovkami?

Otázka č.3: Seznam odpovědí

Co si představujete pod pojmem finanční gramotnost v mateřských školách?

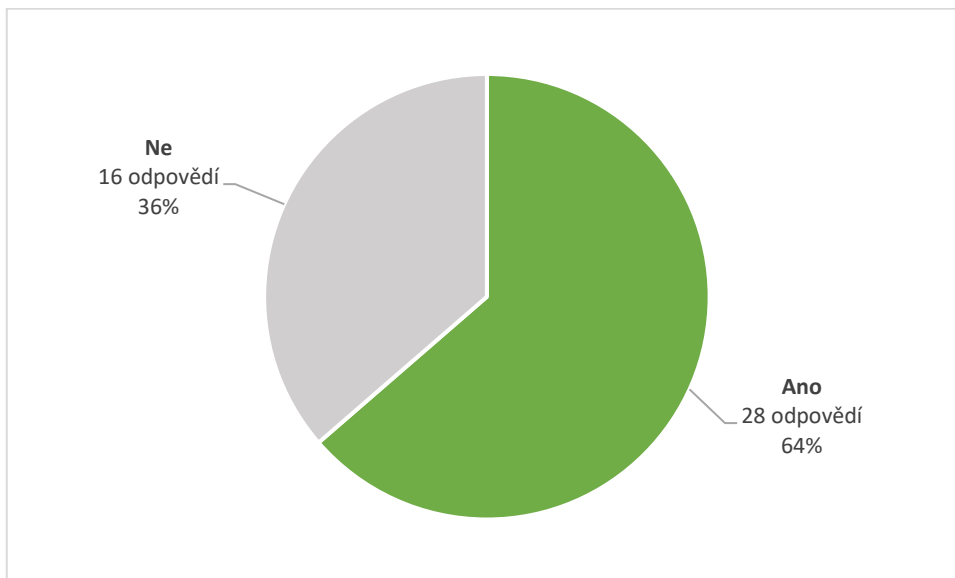
Odpovědi jsou uvedeny v původní neupravené formě.

1. ZDRAVÉ POJETÍ REALITY
2. seznamovat děti s hodnotou peněz
3. Nakupování společné s dětmi, bazar (děti prodávají své výrobky - rodičům) hra s papírovými penězi, hra s nakupování na kartu ap
4. Vědět,co to jsou finance,k čemu slouží,orientovat se
5. seznamování dětí se vším, co s financemi souvisí
6. seznámení dětí s tím,proč rodiče chodí do zaměstnání,co vše musí uhradit aby mohli bydlet,mít v bytě teplo,aby tekla voda a svítila elektřina atd....
7. Aaaa
8. Základní podvědomí o penězích a jejich použití, hodnotách, nákup - prodej, mzda za práci ,....
9. Tematické hry a rozhovory s dětmi, sdílení zkušeností dětí
10. "Mít pojem, že rodiče nechodí do práce tisknout peníze, ale že za svoji jakoukoliv práci dostávají zaplacené. Že, pokud si něco neumíme vypěstovat nebo vyrobit, potřebujeme si to koupit za peníze. Že se platí i za vodu, či vyhozené odpadky a jízdu výtahem. Že ničit hračky, plýtvat papírem, chtít stále nové věci stojí peníze a ty musí někdo vydělat. Že utratit peníze, je mnohem rychlejší a jednodušší, než je vydělat práci. A že, kdo šetří má za tři.
11. aby děti měly představu, že každá věc něco stojí a nemůžou mít všechno, co chtějí
12. Děti by měly mít představu o tom, že za zboží je nutno platit
13. seznamování s výměnným obchodem (peníze x zboží)
14. vědět, že peníze mají určitou hodnotu
15. Nic
16. Rozdíl mezi potřebami a přáním; pomoc v domácnosti, finanční odměna, druhy plateb
17. Určité povědomí o hodnotě a významu peněz, o tom, že jim třeba rodiče nemohou stále kupovat, co chtějí, že je potřeba peníze vydělat.
18. prvotní seznámení co to jsou peníze, že existují různé hodnoty
19. Dítě by mělo vědět kde se peníze berou-práce rodičů, a že né všechno se dá vždy koupit.
20. soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů adekvátně věku
21. Získání povědomí o financích, zaměstnání, podpořeno nametovými hry.
22. seznámení s funkcí a významem peněz, hodnotou věcí, oblečení...
23. Hodnota peněz převedená na odměnu za vykonanou práci nebo obchod
24. např.hra na obchod, zacházení s věcmi,
25. hodnota peněz a hospodaření s nimi není v MĚ jako téma obvyklá

26. "děti mají povědomí, že se za některé produkty
27. platí, rodiče vydělávají peníze v práci"
28. matematické představy, hra na obchod, směnný obchod, hodnota věcí, smysl práce
29. Znat hodnotu peněz, význam a používání peněz, co je to platební karta, bankomat. Kde lidé peníze získají
30. Vše co pomůže k tomu, aby clovek nespadol do dluhové pasti.
31. Základní seznámení se světem, něco za něco
32. účel peněz, nakupování
33. Povědomí o existenci a funkci peněz jako takových, vztah práce x peníze, jídlo x peníze, věci x peníze.
34. děti se seznamují s tím, že nic není zadarmo, jak si šetřit, proč...seznamování formou hry..
35. Vědět, že by se nemělo utrácet více než se vydělá. A že bez práce nejsou koláče.
36. vše na světě má svou hodnotu
37. základní informace - má dáti - dal
38. "Přirozenou cestou vychovávat děti k zodpovědnosti, respektu, učit je o sobě rozhodovat. Učit je poznávat hodnoty.
39. Dítě ví, že každý může vlastnit určité množství peněz, za které lze pořídit věci nebo služby. Seznamuje se s hodnotou peněz ve smyslu málo/hodně/co za kolik. Pravděpodobně zažije situaci, kdy si musí některý nákup odepřít z různých důvodů (málo peněz, zbytečnost, zdraví, ...). Z tohoto pohledu se učí plánovat výdaje (co chci, co skutečně potřebuji, co je důležité pořídit a proč, apod.) Zná funkci peněz jako způsobu odměny za práci (zpravidla z pohledu rodičů). Učí se rozumět reklamě a v souvislosti s ní uplatňovat kritické myšlení. Chápe význam slov střídat, utrácet, zaplatit, koupit, prodat, ale i darovat nebo rozdělit se.
40. Hodnota,peněz, odmena za praci
41. Děti by si měly uvědomit, že "pečené holuby nelítají do huby" a že "bez práce nejsou koláče" že za urč.úsilí následuje odměna - pochvala, obrázek, zážitek, u dospělých jsou to peníze.
42. seznámit děti se světem peněz, formou hry poznávat tento svět, učit se odpovědnosti, spořivosti, umět se správně rozhodnout.....
43. složitá odpověď, moc věcí
44. okrajová orientace v tématu

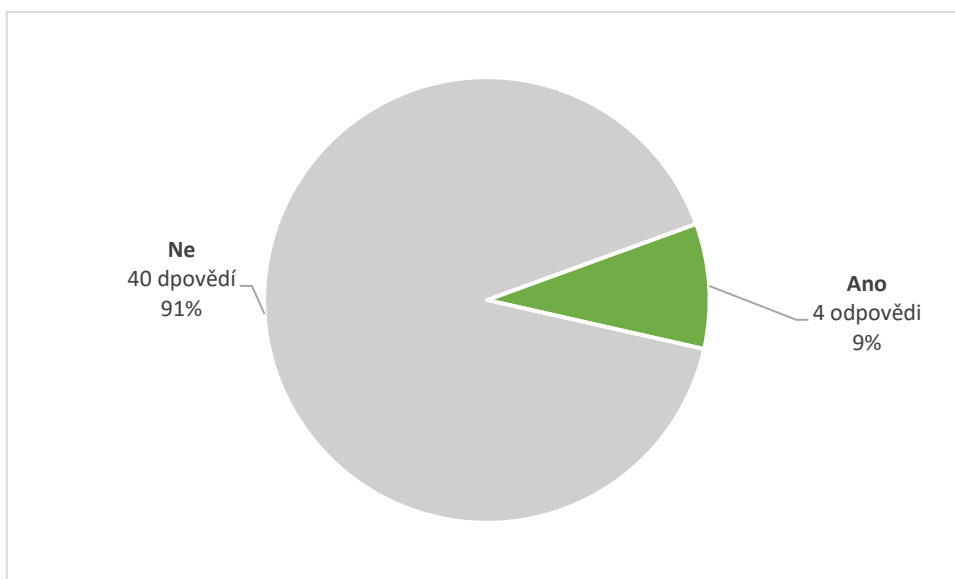
Otázka č.4: Graf

Využíváte v integrovaných blocích téma týkající se finanční gramotnosti? (Například nakupování, směna, šetření a odložená spotřeba?)

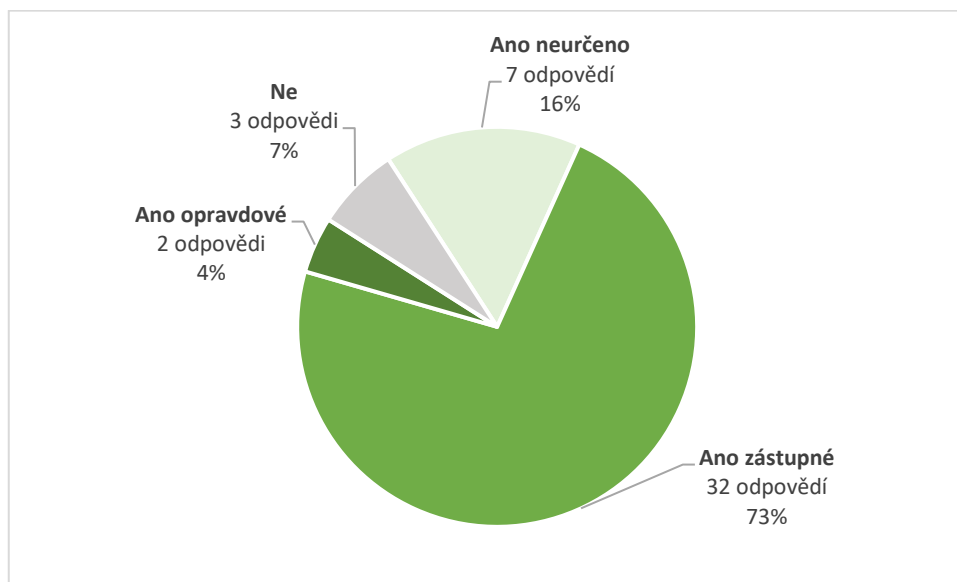
Otázka č.5: Graf

Měli jste možnost s dětmi navštívit nějakou finanční instituci? Např. banka, mincovna, ČNB...

Otázka č.6: Graf

Hrajete si s dětmi nějakou hru, kde se používají peníze? (například na obchod) Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty?

Otázka č.7: Seznam odpovědí

Myslíte si, že je finanční gramotnost pro děti předškolního věku vhodná, nebo přínosná? (Proč ano/ne?)

Odpovědi jsou uvedeny v původní neupravené formě.

1. Jde o nadstavbu. Prioritou je základní база - sycení sociálních potřeb, prevence sociálně patologických jevů
2. ano
3. Ano, děti by měly vědět, že peníze jsou potřeba na jídlo, bydlení ap. a jsou potřeba pro celou rodinu (třídou)
4. Ano, pomocí hry dřív začnou chápat, ..., možnost užívat v praxi
5. ano. Děti by měly mít představu o tom, kolik co stojí, kam si mohou uložit peníze, jak hospodařit s penězi, co je reálné si koupit a za kolik, kde se peníze berou, k čemu slouží, jak s nimi mohou platit, kde atd.
6. ano - příprava pro život, seznámení s realitou
7. Ano
8. ANO

9. přiměřeně věku podaná = ano
10. Chtělo by to definici finanční gramotnosti v předškolním věku. Mluvit o tom, co jsou to peníze, k čemu se používají a hlavně, kde se berou, to ano. Ale jít na odbornější úroveň, dopadne, jako když dcera dostala diplom Počítačový expert, ale dovednosti na certifikátu zmíněné nemá ani vzdáleně, spíš si ani nepamatuje, o čem to bylo.
11. v úplně nejjednodušší formě (počítání do 10, poznávání číslic, určování více x méně apod.)
12. Je vhodná, dítě již chápe pojmy : prodej, olatba, atd..
13. ano, ale povrchově
14. pro předškoláky ano
15. snad ano, příliš jsem to nepromýšlel
16. Ano, zvláště uvědomění si svých přání a potřeb, spoření peněz.
17. v určité míře přínosná, děti by měly vědět, že věci nelze mít zadarmo, že je potřeba peníze vydělat
18. ano, ale všeho s mírou, nevnímáme to jako středobod předškolního vzdělávání
19. Ano, ale v malé míře. Děti by měly vědět že vše stojí peníze a jak je získáváme.
20. ano
21. Ano. Myslím, že seznamování děti s finanční gramotnosti je v tomto věku ideální, děti již chápou, rozumí. Dobrý start pro ně v této oblasti.
22. ano
23. V upravené formě, přiměřeně věku se děti mohou seznamovat se směnou peněz za zboží nebo jinou činnost.
24. ano
25. přínosná jsou zcela jiná témata - zvířata, příroda, pěstování, počasí, vesmír - takže ne
26. určitě není nevhodná, ale vnímám ji v tomto věku jako okrajové téma
27. ano určitě
28. Ano, aby se naučili s penězi hospodařit
29. Ano, viz výše.
30. ano - děti přestávají mít úctu k majetku, naváží si věci svých ani cizích, děti by měly poznat hodnotu věcí, lépe chápou i proč rodiče musí do práce a ony "musí" chodit do školky
31. ano - v tomto věku se pokládá základ do praktického života
32. ano
33. V každém případě ano - finanční gramotnost je pro spokojený život nezbytná, budou ji potřebovat a čím dříve se s funkcí peněz setkají, tím lépe.
34. ano
35. Jen velmi málo. Není to téma jejich prožívání. Vyžaduje míru abstrakce, které nejsou schopni.
36. nemám vyhraněný názor - jsou plusy a mínusy. Myslím si, že by se to téma mělo v tomto věku týkat rodiny a jejího rozhodnutí. Opravdu si nemyslím, že je to téma potřebné pro vstup do školy.

37. Ano, děti musí mít základní povědomost o tom, že něco se koupit dá, a něco má vyšší hodnotu, která je penězi nezaplatitelná
38. Určitě, pokud dítě zvládne základy , o kterých jsem psala, přirozenou cestou, v životě se neztratí
39. Ano, vhodná, v limitech odpovědi na otázku "Co si představujete pod pojmem..." - viz výše.
40. Ano, je dobře aby se seznámili s hodnotou bankovek
41. Pokud se toto složité téma předá zábavnou formou, je to pro děti užitečné i přínosné.
42. ano, určitě, předškolní děti jsou velmi vnímavé, základy správného hospodaření a odpovědnosti jsou důležité
43. ano, složitá odpověď, moc věcí
44. v mateřské škole ještě ne

PŘÍLOHA 4 – DOTAZNÍK PRO RODIČE

Vážení rodiče,

jmenuji se Klára Buzková. Jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Tento dotazník použiji pro účely mé bakalářské práce, ve které zpracovávám téma finanční gramotnosti u předškolních dětí. Ráda bych vás touto cestou požádala o vyplnění tohoto krátkého dotazníku.

Děkuji Vám za pomoc.

ANONYMNÍ DOTAZNÍK PRO RODIČE:

odpovědi prosím kroužkujte

Kolik je Vašemu dítěti let?

Dáváte svému dítěti kapesné?

ANO / NE	Denně	Týdně	Mesíčně
----------	-------	-------	---------

Dostává Vaše dítě někdy peníze jako dárek od příbuzných?

Má Vaše dítě kasičku na ukládání peněz?

Spoří si Vaše dítě na něco? Šetří si peníze?
(Šetří si na:)

Mluvíte před dětmi o penězích?

Řeknete někdy svému dítěti, že je něco drahé/levné?

ANO - drahé	ANO - levné	NE
-------------	-------------	----

Přirovnáváte cenu zboží k něčemu, co dítě zná?

Dáváte někdy Vašemu dítěti peníze, či platební kartu, aby zaplatilo u pokladny?

Hrajete s vaším dítětem nějakou hru, kde se používají peníze? (například na obchod) Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty ?

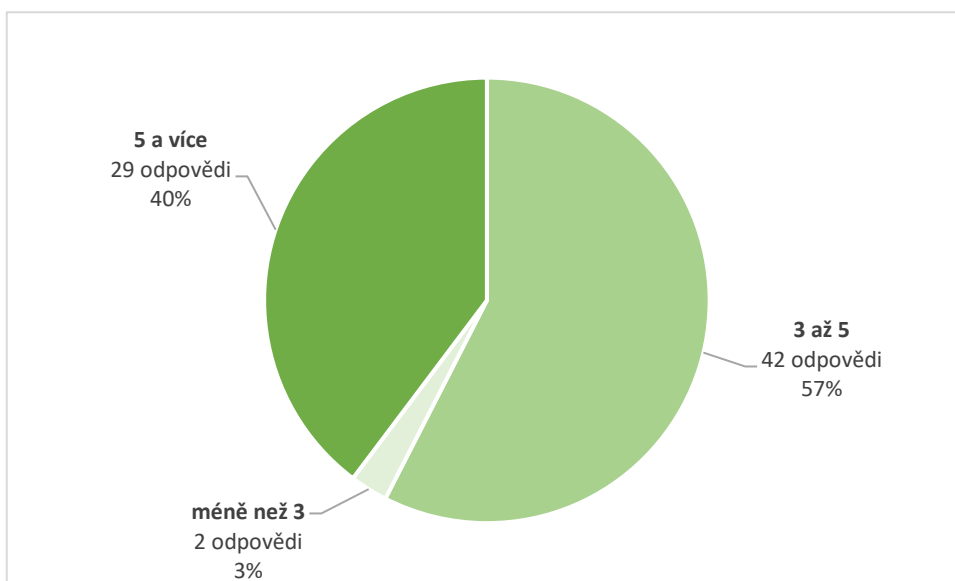
ANO / NE	Opravdové / Zástupné
----------	-------------------------

PŘÍLOHA 5 – DOTAZNÍKY PRO RODIČE – VYHODNOCENÍ

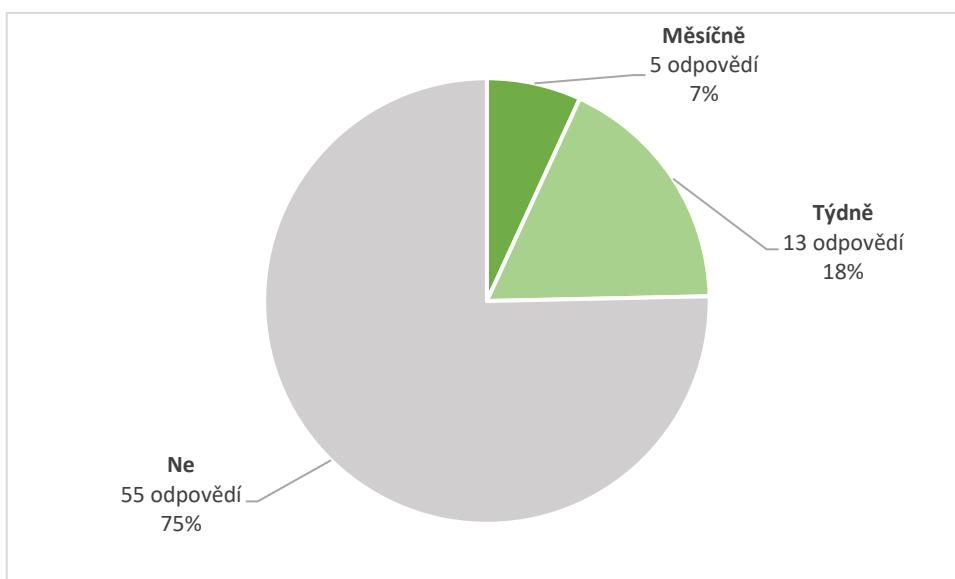
Otázka č.1: Graf

Kolik je Vašemu dítěti let?

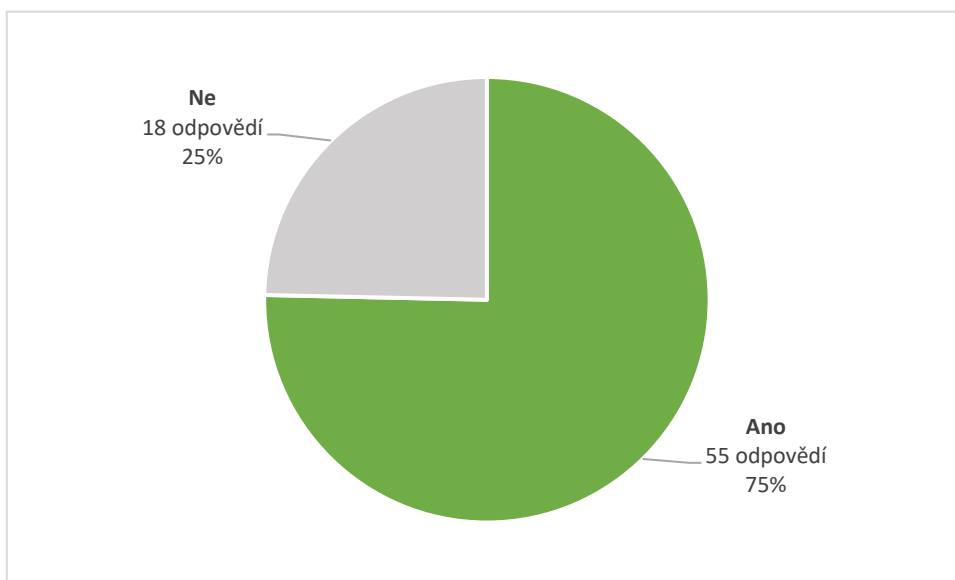
Otázka č.2: Graf

Dáváte Vašemu dítěti kapesné?

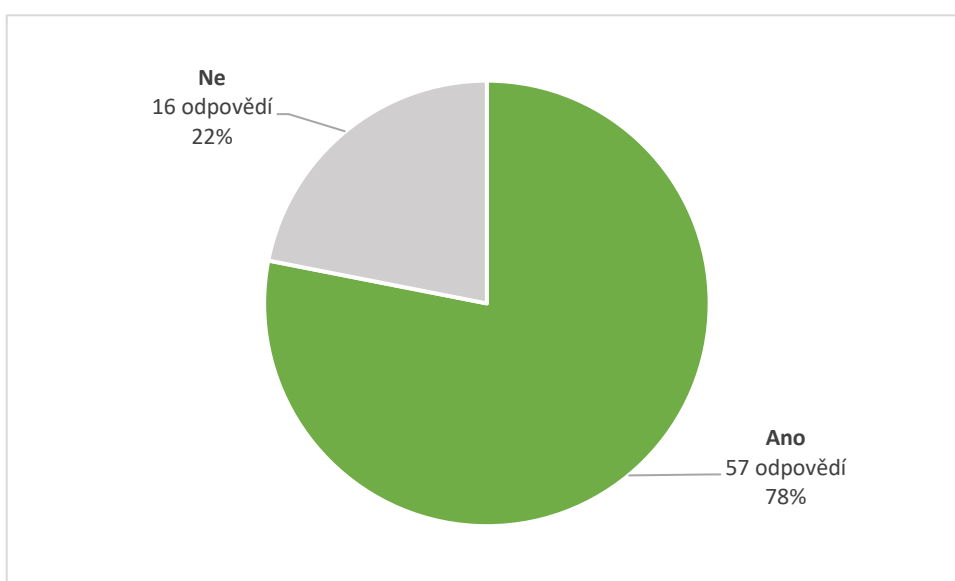
Otázka č.3: Graf

Dostává Vaše dítě peníze jako dárek od příbuzných?

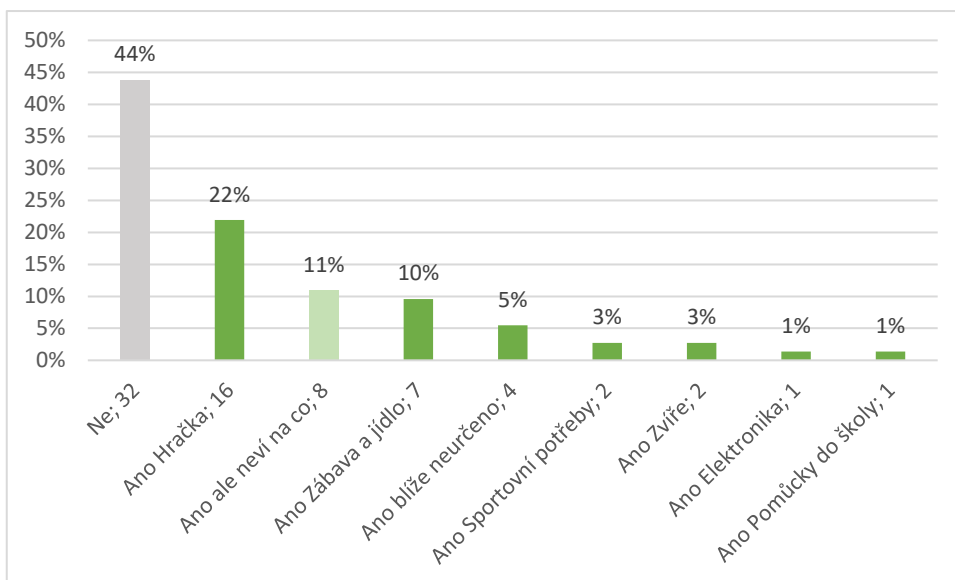
Otázka č.4: Graf

Má Vaše dítě kasičku na ukládání peněz?

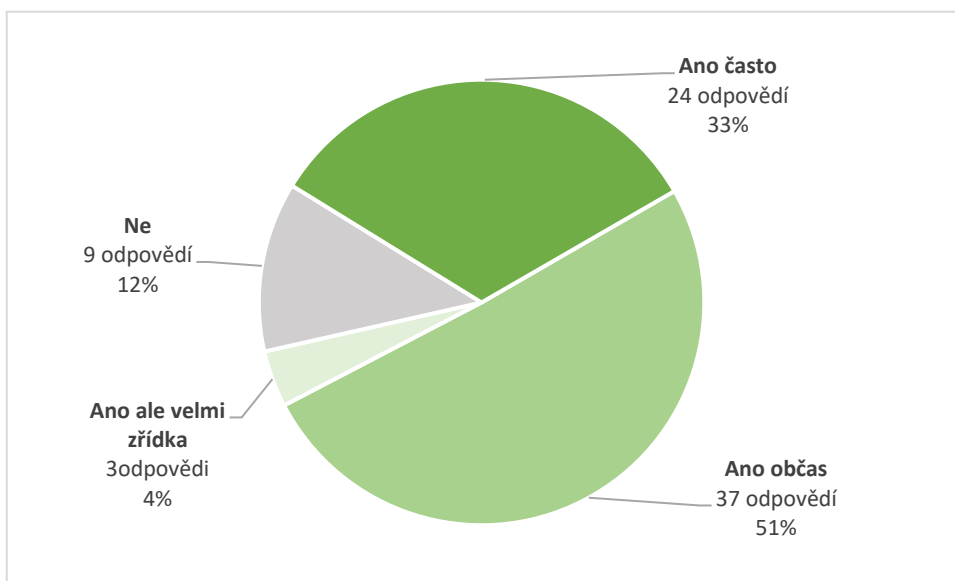
Otázka č.5: Graf

Šetří si Vaše dítě na něco? Popřípadě na co?

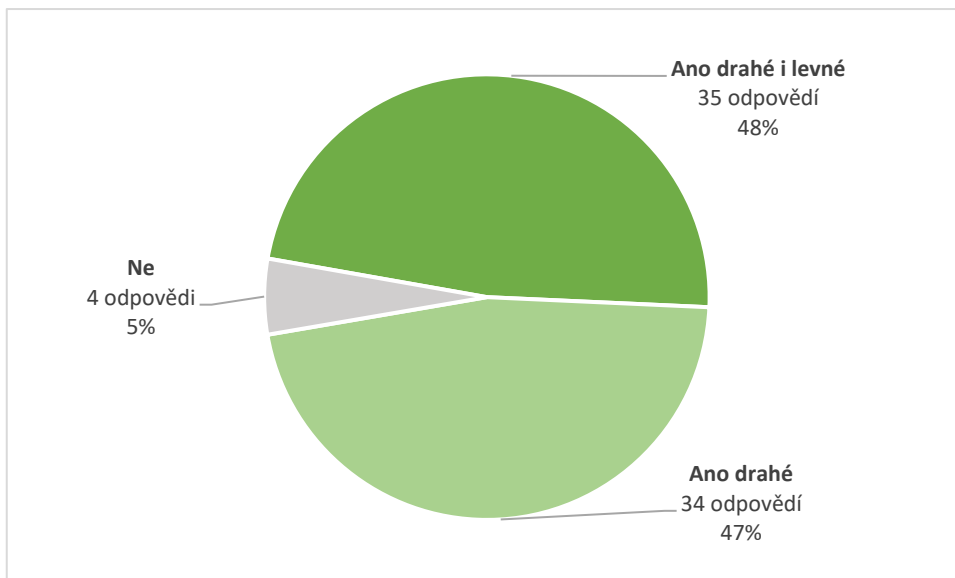
Otázka č.6: Graf

Mluvíte před dětmi o penězích?

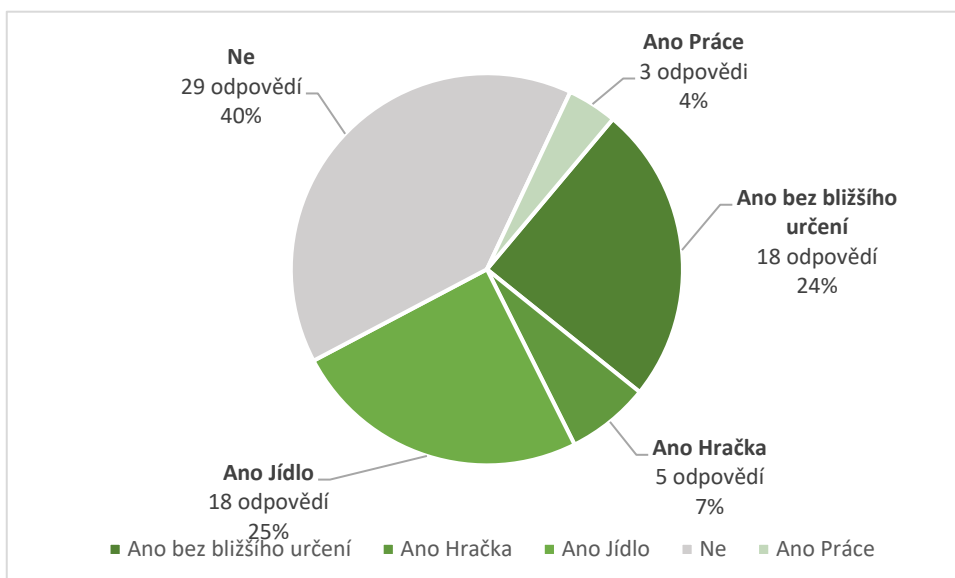
Otázka č.7: Graf

Řeknete někdy dítěti, že je něco drahé/levné?

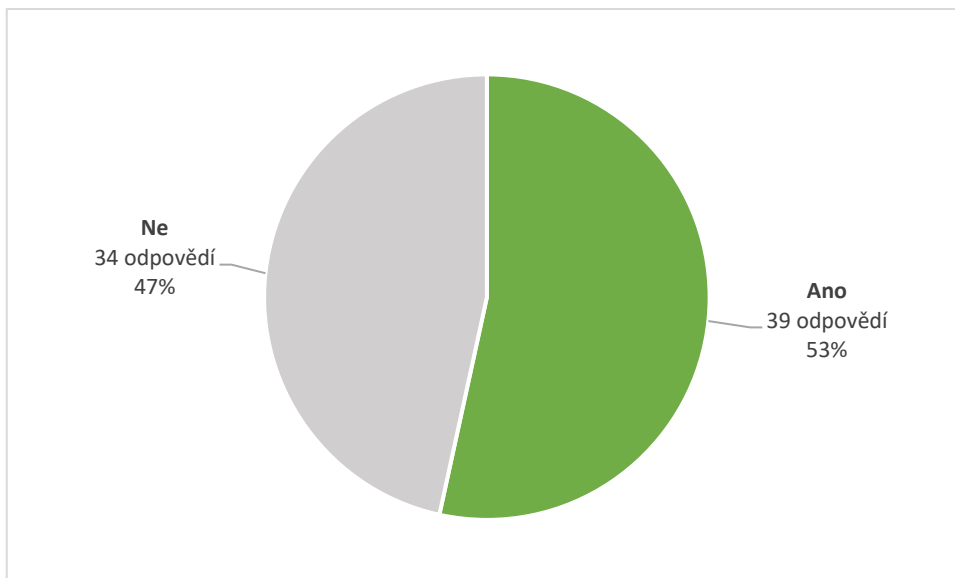
Otázka č.8: Graf

Přirovnáváte cenu zboží k něčemu, co dítě zná? Popřípadě k čemu?

Otázka č.9: Graf

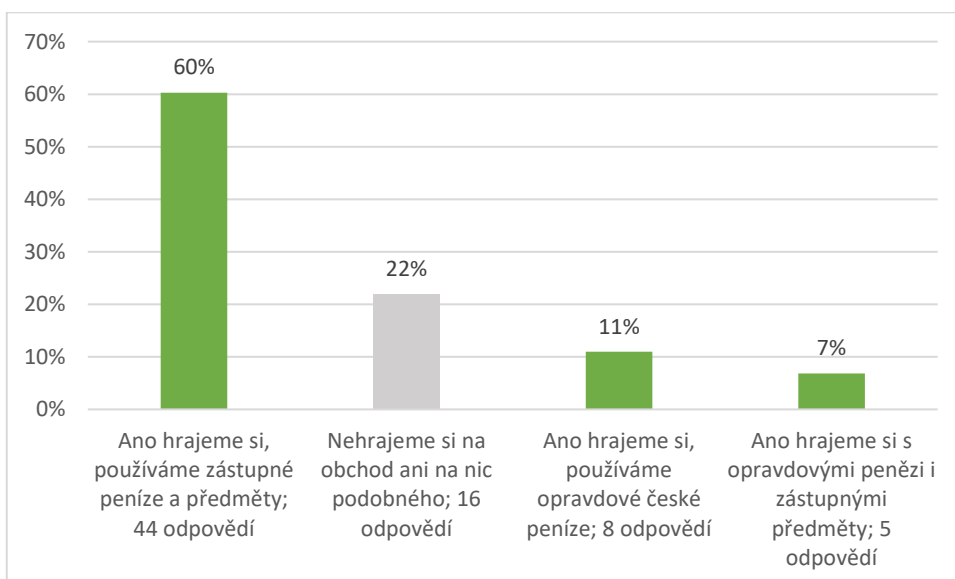
Dáváte někdy Vašemu dítěti peníze či platební kartu, aby za Vás zaplatilo u pokladny?

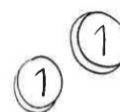
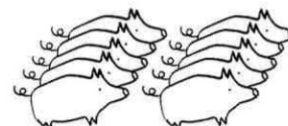
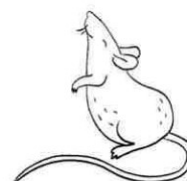
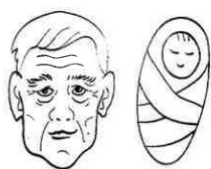
Otázka č.10: Graf

Hrajete s Vaším dítětem nějakou hru, kde se používají peníze? (Například na obchod.)

Při hře používáte opravdové peníze nebo zástupné předměty?

PŘÍLOHA 6 – PRACOVNÍ LIST K AKTIVITĚ 2 - „PACI, PACI, PACIČKY“

PŘÍLOHA 7 – TEXT K ŘÍKANCE „PACI, PACI, PACIČKY“

TEXT K ŘÍKANCE „PACI, PACI, PACIČKY“

Paci, paci, pacičky, táta koupil botičky

a maminka pásek za myší ocásek.

A babička čepičku, za tu černou slepičku

a dědeček kabátek, za těch deset prasátek.

A kmotřička kalhotky, za dva zlaté dukátky.

a kmotříček kožíšek za lískový oříšek.

PŘÍLOHA 8 – FOTODOKUMENTACE VÝZKUMNÝCH AKTIVIT

Aktivita 1

Aktivita 1: část a) – děti čekají na příchod učitelky

Aktivita 1: část b) – děti směňují před svačinou

Aktivita 1: část b) – děti směňují po svačině, ostatní zvědavě pozorují

Aktivita 2

Aktivita 2: část a) – děti pozorují bankovky a mince

Aktivita 2: část a) – příprava na hru

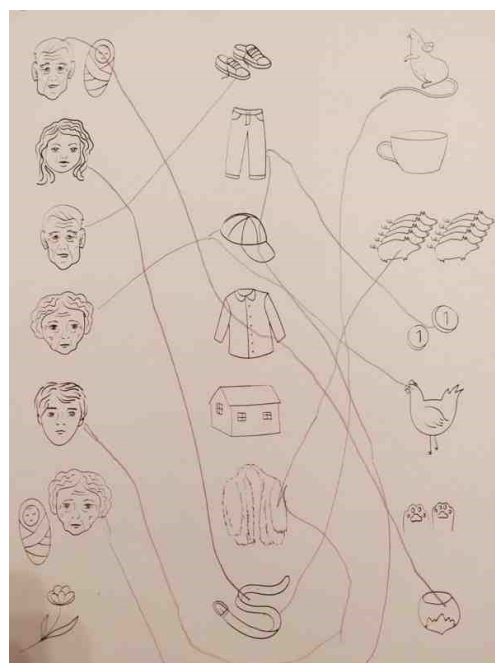
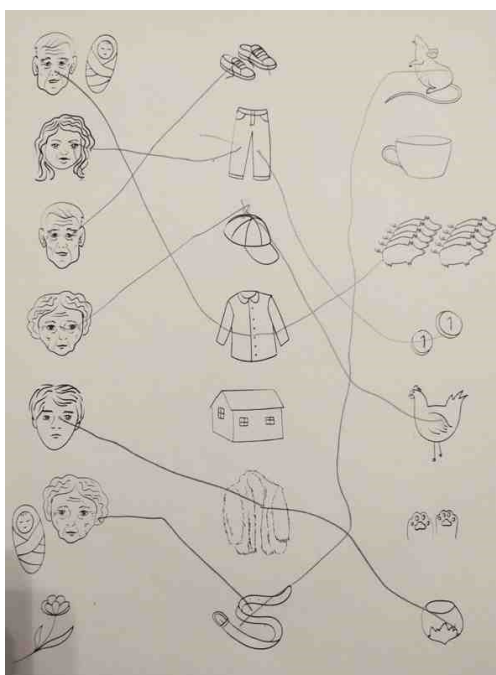
Aktivita 2: část a) – děti směřují přezuvky

Aktivita 2: část b) – děti vyplňují pracovní listy

Aktivita 2: část b) – příklady vypracování pracovních listů

Aktivita 3

Aktivita 3: část „PRVNÍ DEN“ – děti směřují přezuvky

Aktivita 3: část „DRUHÝ DEN“ – cukráři směřují s obuvníky, doktoři pozorují situaci

Aktivita 3: část „DRUHÝ DEN“ – doktoři jsou bezradní, nemají co směřit

Aktivita 4

Aktivita 4: příprava občůdku

Aktivita 4: těžké rozhodování nakupující dívky

Aktivita 4: dívka počítá kolik jí zbývá peněz

Aktivita 5

Aktivita 5: prostorové rozložení pomůcek ve třídě

Aktivita 5: ukázka pomůcek potřebných k aktivitě

Aktivita 5: druhá učitelka předvádí přesun „peněz z účtu na účet“

Aktivita 5: děti se hlásí, že by si také chtěly otevřít účet

Aktivita 5: zaujetí dětí platební kartou

Aktivita 5: dívka v roli obchodnice podává čtečku platebních karet nakupující dívce

